

MEZINÁRODNÍ POLITIKA

ROČNÍK XXXII CENA 49 Kč

12/2008

Všeobecná deklarace lidských práv ve světle mezinárodního práva

**Slovenská republika
vstupuje
do eurozóny**

**Účel, nebo
prostředek? Lidská
práva v zahraniční
politice České
republiky**

**Rozhovor
Mezinárodní
politiky:
s Šimonem Pánkem
o lidských právech**

**Lidská práva, demokracie
a asijské hodnoty v jihovýchodní Asii**

ISSN 0543-7962

9 770543 796005

ÚSTAV
MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ
PRAHA

INSTITUTE
OF INTERNATIONAL RELATIONS
PRAGUE

VÝBĚR Z NOVINEK KNIHOVNY ÚMV

- 3 55 017
ALBRIGHT, Madeleine
Doporučení budoucímu prezidentovi : jak vrátit Americe dobrou pověst a vůdčí roli ve světě / Madeleine Albrightová. – Praha : Práh, 2008. – 285 s. – Rej. ISBN 80-7252-222-4
- 3 55 098
APOSKITIS, Selma
Europäisierung oder Renationalisierung : nationalstaatliche Positionen in der Europäischen Sicherheits- und Verteidigungspolitik (ESVP) / Selma Aposkitis. – Baden-Baden : Nomos, 2006. – 161 s. : gr., tab. – (Nomos Universitätsschriften - Politik ; Band 136). – Bibl.-Pozn.-Přil. ISBN 3-8329-2234-2
- 3 55 073
BERLINER
Berliner Friedenspolitik? : militärische Transformation - zivile Impulse - europäische Einbindung / ed. Peter Schlotter, Wilhelm Nolte, Renate Grasse. – Baden-Baden : Nomos, 2008. – 363 s. : tab. – (AFK-Friedensschriften ; Band 34). – Bibl.-Pozn.-Přil.-Rej. ISBN 978-3-8329-3434-7
- 3 55 112
BLUHM, Katharina
Experimentierfeld Ostmitteleuropa? : deutsche Unternehmen in Polen und der Tschechischen Republik / Katharina Bluhm. – Wiesbaden : VS Verlag für Sozialwissenschaften, 2007. – 303 s. : gr., tab. – (Forschung Gesellschaft). – Bibl.-Pozn. ISBN 978-3-531-15349-0
- 3 55 071
DEUTSCHLAND
Deutschland und Polen : die europäische und internationale Politik / ed. Thomas Jäger, Daria W. Dylla. – Wiesbaden : VS Verlag für Sozialwissenschaften, 2008. – 326 s. : gr., tab. – Bibl.-Pozn. ISBN 978-3-531-15933-1
- 3 55 055
DOKAD
Dokąd zmierza świat? / red. Adam Daniel Rotfeld. – Warszawa : Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, 2008. – 580 s. – Bibl.-Pozn.-Rej. ISBN 978-83-89607-37-9
- 3 D 53 795/2
EICHLER, Jan
Mezinárodní politika II / Jan Eichler. – Skalica : Stredoeurópska vysoká škola, 2008. – 237 s. : il. – Bibl.-Pozn.-Přil. ISBN 978-80-969700-8-7
- 3 55 012/1
ELSUWEGE, Peter van
From Soviet republics to EU member states : a legal and political assessment of the Baltic states' accession to the EU / Peter Van Elsuwege ; Volume 1. – Leiden : Nijhoff, 2008. – xxiii, 304 s. – (Studies in EU External Relations ; volume 2). – Pozn. ISBN 978-90-04-16945-6
- 3 55 012/2
ELSUWEGE, Peter van
From Soviet republics to EU member states : a legal and political assessment of the Baltic states' accession to the EU ; Volume 2 / Peter Van Elsuwege. – Leiden : Nijhoff, 2008. – xi, 308-584 s. – (Studies in EU External Relations ; Volume 2). – Bibl.-Pozn.-Rej. ISBN 978-90-04-16945-6
- 3 55 020
EUROPÄISCHE
Die Europäische Union, Russland und Eurasien : die Rückkehr der Geopolitik / ed. Winfried Schneider-Deters, Peter W. Schulze, Heinz Timmermann. – Berlin : Berliner Wissenschafts-Verlag, 2008. – 656 s. : gr., tab. – Bibl.-Pozn. ISBN 978-3-8305-1466-4
- 3 55 082
EUROPEAN
European islam : challenges for public policy and society / ed. Samir Amghar, Amel Boubeker, Michael Emerson. – Brussels : Centre for European Policy Studies, 2007. – 227 s. – Bibl.-Pozn. ISBN 978-92-9079-710-4
- 3 D 55 049
EUROPEJSKI
Europejski protektorat? : Bośnia i Hercegowina w perspektywie środkowoeuropejskiej / red. Mateusz Gnizdowski. – Warszawa : Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, 2008. – 196 s. : mp., tab. – Pozn.-Přil.-Rej.
- 3 55 021
FRÖHLICH, Stefan
Die Europäische Union als globaler Akteur : eine Einführung / Stefan Fröhlich. – Wiesbaden : VS Verlag für Sozialwissenschaften, 2008. – 305 s. – (Studienbücher Ausenpolitik und Internationale Beziehungen). – Bibl.-Pozn.-Rej. ISBN 978-3-531-14121-3
- 3 55 076
FUTURE
The Future of the european foreign, security and defence policy after enlargement / ed. Gisela Müller-Brandeck-Bocquet. – Baden-Baden : Nomos, 2006. – 174 s. : tab. – (Würzburger Universitätsschriften zu Geschichte und Politik ; Band 9). – Autor části: Radek Khol. – Bibl.-Pozn. ISBN 3-8329-2278-8
- 3 55 113
GRENZRAUM
Grenzraum und Transfer : Perspektiven der Geschichtswissenschaft in Sachsen und Tschechien / ed. Miloš Rezník. – Berlin : Duncker und Humblot, 2007. – 217 s. : mp. – (Chemnitzer Europastudien ; Band 5). – Bibl.-Pozn. ISBN 978-3-428-12345-2
- 3 De 55 077
INTERPRETACE
Interpretace Ústavy České republiky a Ústavy Slovenské republiky : evropeizace ústavních systémů / ed. Věra Jirásková. – Praha : Univerzita Karlova, 2007. – 181 s. – Pozn. ISBN 978-80-87146-00-2
- 3 55 019
MELESHEVICH, Andrey A.
Party systems in Post-Soviet countries : a comparative study of political institutionalization in the Baltic States, Russia, and Ukraine / Andrey A. Meleshevich. – Basingstoke : Palgrave Macmillan, 2007. – xvi, 262 s. – Bibl.-Pozn.-Rej. ISBN 978-1-4039-7449-5
- 3 55 107
MEZYKOWSKA, Alexandra
Interwencja humanitarna w świetle prawa międzynarodowego / Alexandra Męzykowska. – Warszawa : Lazarski, 2008. – 289 s. – Bibl.-Pozn. ISBN 978-83-60694-12-1
- 3 55 114
MITTEILUNGEN
Mitteilungen der Gemeinsamen Kommission für die Erforschung der jüngeren Geschichte der deutsch-russischen Beziehungen / ed. Horst Möller, Aleksandr Tschubarjan. – München : Oldenbourg, 2005. – x, vii, 176, 197 s. – Pozn.-Přil. ISBN 978-3-486-57848-5
- 3 55 084
NATIONAL
National parliaments within the enlarged European Union : from 'victims' of integration to competitive actors? / ed. John O'Brennan, Tapio Raunio. – London : Routledge, 2007. – xvi, 312 s. – (Routledge Advances in European Politics). – Bibl.-Pozn.-Rej. ISBN 978-0-415-39935-7
- 3 De 55 090
PETŘÍK, Michal
Evropa ve slepé uličce : Lisabonská smlouva a politická unfikace / Michal Petřík. – Praha : Centrum pro ekonomiku a politiku, 2008. – 118 s. – Bibl. ISBN 978-80-86547-07-7
- 3 55 054
POLITYKA
Polityka zagraniczna Polski : Unia europejska, Stany zjednoczone, sąsiedzi / red. Jacek Czaputowicz. – Warszawa : Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, 2008. – 374 s. – Bibl.-Pozn. ISBN 978-83-89607-47-8
- 3 55 050
POPULISM
Populism in Central Europe / ed. Václav Nekvapil, Maria Staszekiewicz. – Prague : Association for International Affairs, 2007. – 215 s. : il. – Bibl.-Pozn. ISBN 978-80-87092-02-6
- 3 De 55 052
PRINCIP
Princip subsidiarity v právní teorii a praxi = Grundsatz der Subsidiarität in der Rechtstheorie und Praxis / ed. Jiří Georgiev. – Praha : CEVRO Institut, 2007. – 150 s. – Bibl.-Pozn. ISBN 978-80-87125-01-4
- 3 De 55 081
SCHMITT, Carl
Pojem politična : text z r. 1932 s předmluvou a se třemi kroláři / Carl Schmitt. – Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007. – 124 s. – (Knihovna novověké tradice a současnosti ; sv. 51). – Pozn. ISBN 978-80-7325-107-9
- 3 D 51 338/2007
SLOVENSKO
Slovensko 2007 : hodnotenie ekonomických a sociálnych opatrení (projekt HES0) / ed. Dušan Zachar. – Bratislava : Inštitút pre ekonomické a sociálne reformy, 2008. – 122 s. : gr. – Pozn. ISBN 978-80-89026-25-8
- 3 145 375/2007 PK
SLOVENSKO
Slovensko 2007 : súhrnná správa o stave spoločnosti / ed. Miroslav Kollár, Grigori Mesežnikov, Martin Bútorá. – Bratislava : Inštitút pre verejné otázky, 2008. – 737 s. : gr., tab. – (Slovensko v pohybe). – Pozn. ISBN 80-89345-01-4
- 3 55 075
STAMM, Julia
Unity in diversity? : the European Parliament and its elite after the 2004 enlargement / Julia Stamm. – Baden-Baden : Nomos, 2008. – 256 s. : tab. – (Studien zum Parlamentarismus ; 6). – Bibl.-Pozn. ISBN 978-3-8329-2859-9
- 3 55 108
VOLKSDEUTSCHEN
Die "Volksdeutschen" in Polen, Frankreich, Ungarn und der Tschechoslowakei : Mythos und Realität / ed. Jerzy Kochanowski, Maïke Sach. – Osnabrück : Fibre, 2006. – 431 s. – (Einzelveröffentlichungen des Deutschen historischen Institut Warschau ; 12). – Pozn.-Rej. ISBN 978-3-929759-84-6
- 3 55 056
WORKIE, Menbere T.
Vývoj a perspektívy svetovej ekonomiky : turbulencie na finančných trhoch a dilemy hospodárskej politiky / Menbere T. Workie ... [et al.]. – Bratislava : Ekonomický ústav SAV, 2008. – 301 s. : gr., tab. – Bibl.-Pozn. ISBN 978-80-7144-166-3
- 3 55 041
YAKEMTCHOUK, Romain
La Politique étrangère de la Russie / Romain Yakemtchouk. – Paris : Harmattan, 2008. – 435 s. : mp. – Bibl.-Rej. ISBN 978-2-296-06018-0

Světozor • 1

Šedesát let Všeobecné deklarace lidských práv | -zz- • 3

LIDSKÁ PRÁVA

Harald Christian Scheu | Všeobecná deklarace lidských práv ve světle vývoje mezinárodního práva • 4

Štěpánka Zemanová | Symbolické významy Všeobecné deklarace lidských práv • 6

Veronika Bilková | Účel, nebo prostředek? Lidská práva v zahraniční politice České republiky • 9

Gabriela Dlouhá | Podpora demokracie v pojetí české zahraniční politiky • 11

Zdeněk Zbořil | Lidská práva, demokracie a asijské hodnoty v jihovýchodní Asii • 14

Šimon Pánek | „Euroamerická demokracie není model, který je vnutitelný teď hned kdekoli na světě“ • 16

DVA POHLEDY

Jiří Dienstbier, Jaromír Štětina | Lidská práva a zahraniční politika • 21

ZEMĚMI SVĚTA

Vladimír Leška | Slovenská republika vstupuje do eurozóny • 22

Tereza Fantlová | Volbám vsťříc. Na Ukrajině bylo roztočeno další kolo vlekoucí se politické krize • 25

Karel Kouba | Prudce doleva: staronový směr pro Nikaraguu • 28

VZTAHY A PROBLÉMY

Filip Tesař | Kosovská loterie • 31

Miroslav Suja | Není levice jako levice. Latinská Amerika mezi Chávezem a Lulou • 34

RECENZE

Jan Eichler | Únor 1948. Šedesát let poté • 37

OBSAH MP

ročník XXXII • 38

POSLEDNÍ STRANA**Foto na titulní straně**

Zdroj: Nikola Solic, Globe Media/Reuters

Tiráž

Ročník XXXII • Vydává: Ústav mezinárodních vztahů, v. v. i. • Šéfredaktor: Robert Schuster • Úvodníky, komentáře: Zdeněk Zbořil • Odpovědná redaktorka: Milena Střežková • Sekretářka redakce: Irena Krejčová • Grafický návrh: Jakub Tayari • Distribuce: Dagmar Červinková • Redakční rada: Veronika Bilková (předsedkyně), Vojtěch Belling, Miloš Calda, Martin Ehl, Jiří Fárek, Václav Hubinger, Kai-Olaf Lang, Kristina Larischová, Pavel Máša, Jaroslav Olša jr., Miloš Pojar, Pavel Pšeja, Michael Romancov, Jiří Schneider, Jiří Štěpanovský, Filip Tesař, Tomáš Veselý, Zdeněk Zbořil • Jednotlivé příspěvky vyjadřují názory autorů, nikoli vydavatele. Nevyžádané rukopisy redakce nevrací.

All rights reserved. Copyright under the International Copyright Convention. No part of this publication may be reproduced, stored in retrieval systems or transmitted in any form or by any means without the prior permission of the International Politics editorial office. Reprints are available upon request. Reprints and permissions: Write to International Politics, Nerudova 3, 118 50 Praha 1.

Redakce a administrace: Nerudova 3, 118 50 Praha 1 • telefon 251 108 107 • fax 251 108 222 • e-mailová adresa umvedo@iir.cz • Objednávky a předplatné přijímá administrace redakce. Vychází měsíčně. Cena výtisku 49 Kč. Předplatné na rok činí 490 Kč, ve Slovenské republice 711 Sk. Registrováno MK ČR E 5210.

Tiskne Petr Dvořák – Tiskárna, Jeřábková 1302, 263 01 Dobříš. Rozšiřuje redakce a další distributoři v drobném prodeji. Ve Slovenské republice rozšiřuje L.K. Permanent, s.r.o. P.P.4., 834 14 Bratislava 34 • telefon +421 244 453 711 • fax +421 244 373 311 • e-mailová adresa Herslova@lkpermanent.sk • www.predplatne.cz. Informace o MP a ediční činnosti ÚMV na www.iir.cz • Podávání tiskoviny povolené SsRP Banská Bystrica č.j. Opč-3215/B-96 ze dne 12. 9. 1996. ISSN 0543-7962 • INDEX 46911

Listopad 2008

Světozor

1. Libyjský vůdce Muamar Kaddáfí při návštěvě Ruska projevil zájem na těsnějších kontaktech s Moskvou v oblasti energetiky. Moskva by Libyi údajně měla dodat pokusné jaderné reaktory, jakož i jaderné palivo.
2. Konžská vláda a povstalecké jednotky Laurenta Nkundy uzavřely příměří.
3. Vojenský tribunál na Guantánamu odsoudil na doživotí Jemence Alího Hamzu Ahmada Bahlula, údajného mediálního poradce Usámy bin Ládina.
4. Prezidentem USA byl zvolen Barack Obama, kandidát Demokratické strany.
4. Ruský prezident Dmitrij Medveděv v parlamentu opět pohrozil odvetnými akcemi v případě rozmístění americké protiraketové základny ve střední Evropě. Má jít o rozmístění raket Iskander u Kaliningradu.
4. Ministři financí Evropské unie schválili Maďarsku úvěr ve výši 6,5 miliardy eur k řešení finanční krize.
6. Vládcé himálajského Bhútánu Džigme Khesar Namgel Vangčuk (28) byl korunován králem. Je nejmladším monarchou na světě.
6. Deník The New York Times zveřejnil zprávu OBSE, podle níž válku na Kavkazu odstartoval 7. srpna gruzinský dělostřelecký útok na jihoosetskou metropoli Cchinvali.
7. Velká Británie přijala novou ústavu pro Falklandské ostrovy. Dokument posiluje tamní demokracii, zároveň ale zaručuje dostatečné pravomoci Velké Británii tak, aby mohla hájit své zájmy.
9. V Budapešti se opět konaly protislovenské demonstrace. Na východním Slovensku tři desítky maďarských extremistů provokovaly v kopiích nacistických uniforem. Slovenská vláda vyzvala Maďarsko, aby proti extremistům zakročila.
10. Evropská unie oznámila, že obnoví s Ruskem rozhovory o novém strategickém partnerství. Byly pozastaveny začátkem září v reakci na srpnový vojenský zásah v Gruzii.
11. NASA oznámila, že ztratila kontakt se sondou Phoenix. Hlavním objevem sondy bylo, že zjistila pod povrchem Marsu zmrzlou vodu. K zemi vyslala 25 000 snímků.
12. Kosovští představitelé vyjádřili nesouhlas s podmínkami chystané mezinárodní mise EU, která má v zemi postupně převzít pravomoci OSN.
12. Íránská armáda provedla úspěšný test nové generace raket Sadžil typu země-země s doletem kolem dvou tisíc kilometrů.

- 12.** KLDK oznámila, že začátkem prosince ukončí přeshraniční spojení s Korejskou republikou.
- 13.** Italský premiér Silvio Berlusconi při oficiální návštěvě Turecka prohlásil, že projekt amerického radaru v Česku je vůči Rusku „provokace“. Dodal, že by se měl ukončit proces vzdalování EU, USA a Západu od Ruska.
- 14.** Summit skupiny zemí G 20 jednal ve Washingtonu o řešení světové finanční krize. Byla uzavřena dohoda o těsnější spolupráci průmyslově vyspělých zemí s rychle se rozvíjejícími státy. Závěrečné prohlášení podpořilo tržní principy, otevřený obchod bez bariér a otevřený investiční režim. Zmiňuje se i o regulaci finančních trhů, která má podporovat dynamiku, inovace a podnikání nezbytné pro hospodářský růst, tvorbu pracovních míst a snižování chudoby ve světě.
- 14.** Indická sonda přistála v kráteru na jižním pólu Měsíce.
- 14.** Summit EU-Rusko se dohodl na obnově dialogu o strategickém partnerství. Francouzský prezident Nicolas Sarkozy požádal Rusko o vyklizení dvou oblastí v Jižní Osetii. Sarkozy se dohodl s prezidentem Medveděvem na obnově jednání o rusko-unijní dohodě.
- 14.** Slovenské ministerstvo vnitra rozpustilo extremistické občanské sdružení Slovenská pospolitosť. Podněcovalo prý nenávisť a nesnášenlivost z rasových, národnostních, náboženských a politických důvodů.
- 15.** Ruský prezident Dmitrij Medveděv prohlásil, že Moskva je připravena jednat s USA o výstavbě protiraketového štítu ve střední Evropě. Slíbil, že Moskva jako první vojensky nezasáhne proti základnám v Česku a v Polsku.
- 16.** Irácká vláda schválila znění americko-irácké dohody, která stanovuje podmínky působení amerických vojáků v zemi od 1. ledna 2009. Předpokládá, že američtí vojáci z Iráku odejdou nejpozději do konce roku 2011.
- 17.** Začal platit program ESTA, podle něhož občané Česka, Slovenska, Maďarska, Estonska, Lotyšska, Litvy a Jižní Koreje mohou cestovat do USA bez víz. Podmínkou je vyplnění internetového dotazníku a pas s biometrickými údaji.
- 17.** Somálští piráti unesli u břehů Keni obří saúdskoarabský ropný tanker, který převážel ropu za zhruba 100 milionů dolarů. Piráti požadují výkupné ve výši 25 milionů dolarů.
- 17.** Francouzští a španělští policisté dopadli šéfa vojenského aparátu ETA Mikela Carrikaitze Aspiázua Rubina.
- 18.** Britský parlament schválil zákon, podle něhož se Velká Británie zavazuje, že do roku 2050 sníží své emise skleníkových plynů o 80 procent.
- 19.** Rusko a Gruzie poprvé od srpnového válečného střetu zasedly pod záštitou EU, OSN a OBSE za jednací stůl. Jde o začátek dlouhodobého procesu.
- 19.** Srbsko se rozhodlo reagovat na obžalobu z genocidy podanou Chorvatskem u haagského soudu protižalobou.
- 20.** Švédský parlament ratifikoval Lisabonskou smlouvu.
- 20.** Evropský parlament podpořil zavedení tzv. modrých karet, které do EU mají přilákat kvalifikovanou sílu ze zemí mimo evropské společenství.
- 21.** Poslanci ruské Státní dumy v závěrečném čtení schválili prodloužení prezidentského mandátu ze čtyř na šest let.
- 23.** Zástupci rakouských lidovců a sociálních demokratů oznámili, že se dohodli na obnovení koalice a na společném programu.
- 23.** Rusko odmítlo účast na incidentu, při němž došlo k napadení prezidentského konvoje v Gruzii.
- 24.** Německo oznámilo, že poskytne Islandu půjčku 318 milionů eur.
- 25.** Obyvatelé Grónska se v referendu vyslovili pro větší autonomii na Dánsku. K dosavadním pravomocem ve školství, zdravotnictví, sociální a bytové politice přibude kontrola nad soudnictvím, policií, vězeňstvím a přírodními zdroji.
- 25.** Afghánský prezident Karzái řekl delegaci Rady bezpečnosti OSN, že mezinárodní společenství by mělo rozhodnout, kdy budou ukončeny vojenské operace v jeho zemi.
- 25.** Při pokračujících protivládních demonstracích v Thajsku obsadili demonstranti dvě letiště v Bangkoku. Thajská vláda zde vyhlásila výjimečný stav.
- 26.** Údajně dvě desítky teroristů napadly několik míst v Bombaji. Zahynulo nejméně 172 lidí. Nejvíce postiženy byly luxusní hotely Tadž Mahál a Oberoi a židovské středisko. K odpovědnosti se přihlásila neznámá skupina Dekánští mudžahidové. Do Bombaje se dostali lodí z Pákistánu. Byli zlikvidováni až po 60 hodinách. Jejich požadavkem bylo propuštění všech mudžahidů a muslimů z indických vězeňů.
- 26.** Tálibán zveřejnil na internetu výhrůžku několika zemím NATO atentáty, pokud nestáhnou své jednotky z Afghánistánu. Týká se USA, Francie, Španělska a Dánska.
- 27.** Irácký parlament schválil irácko-americkou bezpečnostní dohodu, která zakotvuje nejpozdější odchod amerických vojsk z Iráku na konci roku 2011.
- 27.** Ministři vnitra EU schválili otevření pozemních hranic mezi Unií a Švýcarskem. Kontroly padnou 12. prosince 2008. Švýcarsko se stane 25. zemí Schengenského prostoru.
- 27.** Izraelská ministryně zahraničí Cipi Livniová vyzvala úřadujícího premiéra Ehuda Olmerta k okamžitému odchodu z funkce. Je obviněn z korupce.
- 27.** Ruský prezident Dmitrij Medveděv přiletěl na návštěvu do Venezuely. S prezidentem Hugo Chávezem jednal o utužení spolupráce. Poté odletěl na Kubu, kde s prezidentem Raulem Castrem jednal zejména o ekonomické spolupráci.
- 30.** Indický ministr vnitra Šivradž Pátíl požádal v reakci na události v Bombaji o zproštění z funkce.
- 30.** Izraelská vláda potvrdila úmysl propustit do měsíce 250 vězněných Palestinců, vesměs stoupenců Fatah.

Česko a svět

- 3.** Srbský prezident Boris Tadić, který v zemi uvítal českého prezidenta Václava Klause, ocenil postoj českého kolegy k nezávislosti Kosova.
- 11.** Prezident Václav Klaus při oficiální návštěvě Irska povečeřel s hlavním irským vůdcem kampaně proti Lisabonské smlouvě, milionářem Declanem Gangleym. Prohlásil se při tom za evropského disidenta. Od irského ministra zahraničí Micheála Martina si vysloužil za své projevy a postoje kritiku: „Některé jeho názory jsou absurdní, povrchní a falešné,“ řekl šéf irské diplomacie.
- 17.** Občané Česka mohou od tohoto data cestovat do USA bez víz.
- 17.** Česká vláda zakázala vydávat do konce roku vstupní víza dalším Vietnamcům. Podle ministra vnitra Langeru sílí uvnitř vietnamské komunity organizovaný zločin.
- 26.** Ústavní soud rozhodl, že Lisabonská smlouva není v rozporu s Ústavou České republiky, o posouzení požádal Senát.
- 27.** Senát schválil smlouvy, které se týkají radarové základny USA na českém území.
- 28.** Budoucí rakouský ministr zahraničí lidovec Michael Spindelegger prohlásil, že chce vystupovat proti jaderné elektrárně Temelin.
- 29.** Na pozvání exprezidenta Václava Havla přiletěl do Prahy na čtyřdenní návštěvu dalajlama.

Šedesát let Všeobecné deklarace lidských práv

Letošní prosincové výročí, už šedesáté, přijetí *Všeobecné deklarace lidských práv* Organizací spojených národů je vhodnou příležitostí se znovu zamyslet nad jejich koncepcí i konceptem, jak se dnes trochu zmatečně říká i o věcech méně významných.

Organizace spojených národů byla v prosinci 1948 novou mezinárodní organizací, která tápavě usilovala o uznání své autority, a proto vydala právně nezávazný dokument, který byl spíše morálním mementem nedávno skončené světové války, jejíž události a oběti si dnes přes veškeré rozšiřující se historické poznání už nedokážeme představit, natož je autenticky prožívat. Právě proto se původní citový apel *Všeobecné deklarace* a její autoritativní interpretace pojmu lidských práv během let změnil, stejně jako se mění vztah současného globalizovaného světa k jakémukoli jinému politickému, ideologickému nebo třeba náboženskému univerzalismu.

Jestliže v době vzniku Deklarace se lidská práva *spojovala s přirozenou důstojností a rovnými a nezcizitelnými právy jako základu spravedlnosti a míru na celém světě*, můžeme dnes konstatovat, že tato očekávání se splnila jen částečně, a dokonce jen v některých částech světa.

Pokud jde o *pojmosloví* (koncepty), pak třicet článků *Všeobecné deklarace* obsahuje slova a pojmy, které jsou evropským dědictvím, když už ne od *Velké listiny svobod* omezující v 13. století britského jedinovládcе, tak alespoň od *Vyhlášení práv člověka a občana* z roku 1789 a jeho pozdějších interpretací. Ale už tehdy francouzští revolucionáři odložili na neurčito svou deklaraci pod podlahu Konventu, protože *vlast byla v ohrožení*. Francouzské ženy si pak musely počkat na uznání své rovnosti a důstojnosti ve volbách až do roku 1945, resp. 1947.

Jakoby velká slova o lidských právech, důstojnosti, svědomí lidstva a o svobodě projevovat názory a přesvědčení sice vyjadřovala *nejvyšší cíle lidu*, ale zároveň také předpokládala růz-

ná omezení, nebo dokonce suspendování, třeba jen dočasné, lidských práv v jejich částech i v celku.

A podobně, budeme-li mluvit o *koncepci lidských práv*, ta sice vzniká díky historickému vývoji a ideovému kontextu evropské a později i severoamerické civilizace, ale lidé nejrůznějších ras, barvy pleti, jazyka, náboženského, politického nebo jiného smýšlení, národnostního nebo sociálního původu, majetku, rodu nebo jiného postavení (viz čl. 2 Všeobecné deklarace) si představují *lidská práva* zejména jako instrumentální konstrukci použitelnou spíše v partikulárním než obecném zájmu.

Kdybychom se dnes pokusili odstranit *pěnu dní*, ulpívající na povrchu medializované politiky lidských práv v současném světě, zjistíme, že většina předsevzetí z roku 1948 nejen nebyla uskutečněna, ale že lidé v následujících šesti desetiletích zaujímali postoje a hájili názory, které původní očekávání spíše popíraly.

Tak postrádáme *společného ducha bratrství* (viz čl. 1), nezmizely předsudky o rasové nebo náboženské výlučnosti, o politické nebo národní nadřazenosti či rozdíly majetkové nebo rodové (čl. 2, odst. 1), a to pokud jde o jednotlivce, národy a státy (tamtéž odst. 2). Dodnes se nedaří zajistit právo na život, svobodu a osobní bezpečnost (čl. 3), zabránit, aby se neobchodovalo s lidmi, nikoli už s otroky nebo nevolníky, ale s občany chudších států nebo s ženami nucenými k prostituci v zemích mnohem bohatších (čl. 4). Také výzva, aby nikdo nebyl mučen nebo podrobován krutému, nelidskému ponižujícímu zacházení nebo trestu (čl. 5), zůstala v posledních desetiletích mnohokrát oslyšena, stejně jako rovnost před zákonem je dodnes v mnoha zemích, včetně těch, které se považují za demokratické, spíše přáním než skutečností. (čl. 6 a 7).

Podobným způsobem bychom mohli porovnat i zbývající články *Všeobecné deklarace* s realitou a je až s podivem, jak málo nás vzrušuje porušování lidských práv ve vlastní zemi a jak odvážně doká-

žeme protestovat proti útokům na práva a svobody někde jinde, i když veřejně uznáváme, že tato práva a svobody jsou nedělitelné. A tak filmové stars obdarovávají hladovějící, mučení je dovoleno, pokud se jedná o jen domnělého teroristu, náboženství je důvodem zášti a nenávisť, jedná-li se právě o to náboženství, které je vírou a kultem těch druhých.

Od chvíle, kdy se zejména v Evropě stala *lidská práva* také instrumentem politického boje uvnitř států a mezi národy (bylo to zejména od doby zahájení helsinského procesu) a ve střední a východní Evropě jako politický program opozice alespoň částečně přispěla k politické změně a návratu práva *vlastnit majetek*, nebýt jej *svévolně zbaven* (viz čl. 17), jsou *lidská práva* považována za atribut demokracie, systému považujícího sebe sama za dosud nejdokonalejší politické uspořádání. A to ačkoli k evropské tradici patří také obava z úpadku demokracie ve prospěch tyranie nebo diktatury.

Ještě větší nejistotu vyvolává akcent na lidská práva v neevropské části světa, která si stále ještě pamatuje evropský koloniální výboj a považuje *instrumentalizaci* lidských práv ve světové politice za úskok, jak říkají vůči euro-americké civilizaci zaujatí politici některých asijských států, nebo ještě vulgárněji za *páchnoucí naftou*. Tak se zrodila jihovýchodněasijská opozice vůči lidským právům v podobě *asijských hodnot*, které jsou ale také spíše instrumentem mezinárodněpolitického diskursu a konfrontace než univerzálním hodnotovým systémem.

Nicméně zpětný pohled na šedesát let, které uplynuly od optimistických očekávání roku 1948, není jen pesimistický. Přes všechny svízele zůstává naděje, alespoň v jedné části světa, že mít ideály není planým idealismem, ale že je možné, jak se pokoušíme v tomto čísle Mezinárodní politiky ukázat, považovat lidská práva za alespoň naznačené cesty, která je obtížná, ale přece jen *jde za zeleným světlem*.

**Harald
Christian
Scheu**

Všeobecná deklarace lidských práv ve světle vývoje mezinárodního práva

Mezinárodní systém bývá většinou považován za poměrně stabilním systémem, v němž výraznější změny probíhají pomaleji než na úrovni jednotlivých států. Hlavní prvky tohoto systému, jako například Organizace spojených národů, jsou proto zpravidla koncipovány nikoli v dimenzi jednoho či dvou funkčních období národních vlád, ale na dlouhá desetiletí, či dokonce staletí. Za běžných okolností proto životnost klíčových mezinárodních smluv značně přesahuje platnost konkrétních národních zákonů. Tento základní předpoklad platí, s určitými výhradami, také v současné době, která se pod tlakem globalizace světových trhů a mediální veřejnosti vyznačuje urychlováním celé řady rozhodovacích procesů.

Z hlediska dlouhodobého vývoje systému mezinárodního práva lze určit jistě více než jen jediný základní milník. Doktrína mezinárodního práva zdůrazňuje například postupné zapojování mimoevropských a nekřesťan-

ských států do systému původně úzce zaměřeného na evropské země. Nezastupitelnou úlohu má také vznik prvních mezinárodních organizací, ustálení zákazu útočné války a později také zákazu použití síly v mezinárodních vztazích či kodifikace tradičních oblastí mezinárodního práva, jako jsou například diplomatické právo, mořské právo a právo mezinárodních smluv.

V rámci důkladné analýzy vývoje mezinárodněprávního řádu však málo momentů vyniká tak výrazně až dramaticky jako vznik a rozvoj mezinárodní ochrany lidských práv. Zatímco v klasických odvětvích mezinárodního práva lze sledovat kontinuitu a opatrné začleňování nových prvků do staré stavby, je nutné zakotvení ochrany lidských práv v mezinárodním právu považovat za revoluční událost. Po roce 1945 tato změna paradigmatu znamenala zavedení nové dimenze do mezinárodněprávního řádu, který tradičně sloužil výlučně úpravě soužití suverénních států. Základním kamenem mezinárodní ochrany lidských práv je totiž úprava práv jednotlivců. Zatímco standardní učebnice mezinárodního práva vydané na přelomu 19. a 20. století či také v meziválečném období zdůrazňovaly, že práva a povinnosti podle mezinárodního práva

přísluší pouze státům a jednotlivci není subjektem, ale pouze objektem mezinárodního práva, současný mezinárodní systém na ochranu lidských práv upravuje nejen široký soubor lidských práv a svobod, ale zahrnuje také síť mezinárodních institucí přístupných přímo jednotlivcům.

Z tohoto hlediska jistě není překvapující, že pro laickou veřejnost v České republice je nyní nejpopulárnějším mezinárodním orgánem Evropský soud pro lidská práva ve Štrasburku, na který se každý rok obrací desítky tisíc stěžovatelů z celé Evropy. Je jistě dobrým znamením, že se tato skutečnost stala alespoň v současné Evropě samozřejmostí. O to více se ovšem sluší šedesát let po přijetí Všeobecné deklarace lidských práv připomenout začátky a vývoj mezinárodního systému ochrany lidských práv.

Vývoj mezinárodní ochrany lidských práv

Když po první světové válce vznikla Společnost národů jako první univerzálně koncipovaná mezinárodní organizace, nebyla ochrana lidských práv předmětem jednání. Do nového systému, jehož hlavním cílem mělo být zabránění válečným konfliktům mezi státy, byly sice začleněny některé bilaterální smlouvy o ochraně národnostních menšin například v Československu, Polsku a Rumunsku. Na základě těchto smluv však nebyli subjektem práv konkrétní jednotlivci, ale pouze státy, které následně menšinovou otázku na mezinárodní úrovni instrumentalizovaly ve svůj vlastní politický prospěch.

Oproti úpravě Společnosti národů, která plně vychází z tradiční koncepce mezinárodního práva, Charta Organizace spojených národů naznačuje nový přístup k lidským právům po roce 1945. Na základní lidská práva odkazuje nejen preambule Charty. Ochrana lidských práv je definována dokonce jako jeden z hlavních cílů organizace a hlavní konkrétní pravomoci v této oblasti jsou svěřeny například Valnému shromáždění a Hospodářské a sociální radě. Aktivita a snažení Organizace spojených národů v oblasti lidských práv dosáhly prvního vrcholu dne 10. prosince 1948, kdy byla Všeobecná deklarace lidských práv na Valném shromáždění

přijata 48 hlasy. Osm států včetně Československa se tehdy hlasování zdrželo.

Ačkoli byla Všeobecná deklarace lidských práv přijata pouze na úrovni politické rezoluce postrádající přímou právní závaznost, byl tento dokument obecně vnímán jako podnět k přijetí mnoha dalších mezinárodních dokumentů na ochranu lidských práv. Takový vývoj se ovšem ne vždy řídil hlediskem konzistentnosti a logického uspořádání mezinárodní úpravy. Naopak, rozhodujícím impulsem byly často protikladné politické koncepce. Obdobně jako řada jiných mezinárodních otázek se v období studené války stala také ochrana lidských práv bitevním polem ideologické války Západu a Východu.

Výsledky ideologizace lidských práv náznorně vystihl český právník Karel Vašák, který ve svém modelu ze sedmdesátých let 20. století členil lidská práva na tři generace. První generace měla vycházet ze západního liberálního pojetí lidských práv jako účinné obrany proti zásahům státní moci do soukromé sféry. Druhá generace byla ztotožněna s komunistickou koncepcí pozitivních nároků jednotlivců na státní podporu v různých sociálních oblastech. Pojem třetí generace reagoval na určitou poptávku rozvojových zemí, jejichž situace byla vysvětlována dědictvím kolonialismu. Zájmy rozvojových zemí měla odpovídat koncepce kolektivní solidarity vyjádřené například v právu na mír, v principu sebeurčení národů či v právu na zdravé životní prostředí.

V oblasti tvorby mezinárodního práva se ideologické rozpory promítly do rozdílných právních dokumentů kodifikujících mezinárodní a regionální standardy lidských práv. Zatímco Všeobecná deklarace lidských práv v roce 1948 zahrnuje jak práva tzv. první generace, tak i práva tzv. druhé generace, byla tato jednotná úprava v roce 1966 rozdělena na dvě samostatné úmluvy, a to konkrétně na Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech a na Mezinárodní pakt o občanských a politických právech. Do obou paktů byl navíc začleněn princip sebeurčení národů jako projev tzv. třetí generace lidských práv. Tato poslední generace lidských práv byla z pochopitelných důvodů zvláště zřetelně zohledněna

v Africké chartě lidských práv a práv národů z roku 1981.

S ohledem na skutečnost studené války a na nevyhnutelnou ideologizaci mezinárodních otázek je však třeba upozornit na to, že zatímco snahy například o řešení problémů souvisejících s mezinárodním ekonomickým řádem či udržováním světového míru byly dlouhodobě paralyzovány, nebyla oblast ochrany lidských práv poznamenána podobným ochromením. Ve skutečnosti se jednotlivé mechanismy na ochranu lidských práv a základních svobod jednotlivců neustále rozrůstaly.

V návaznosti na principy, které byly proklamovány ve Všeobecné deklaraci lidských práv, vznikla celá řada právních a politických nástrojů jak na univerzální, tak i regionální úrovni. Kodifikace lidských práv a jejich aktivního monitorování se kromě Organizace spojených národů ujaly také Mezinárodní organizace práce, Organizace OSN pro výchovu, vědu a kulturu (UNESCO) či Světová zdravotnická organizace. V regionálním rámci byly vypracovány komplexní modely ochrany lidských práv pod egidou Organizace amerických států, Organizace africké jednoty, resp. od roku 2002 Africké unie, Organizace islámské konference, Ligy islámských států a Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě.

Za nejvyvinutější regionální model ochrany lidských práv je ovšem právem označován systém vytvořený Radou Evropy, přičemž v centru tohoto systému stojí výše zmíněný Evropský soud pro lidská práva, který závazným způsobem rozhoduje spory týkající se výkladu Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Skutečnost, že ani tento rozvinutý mechanismus na ochranu lidských práv nepředstavuje poslední fázi vývoje, dokumentují současné diskuse o konkurenci mezi standardem Rady Evropy a standardem Evropské unie. Případné rozpory mezi judikaturou Evropského

soudu pro lidská práva na jedné straně a Evropským soudním dvorem na straně druhé nejsou jen zajímavým teoretickým problémem, ale také praktickou výzvou pro soudce a právníky obou soudů.

V souvislosti s přínosem různých mezinárodních organizací a orgánů v oblasti ochrany lidských práv nelze opomenout nezastupitelnou úlohu různých nevládních organizací, které monitorují dodržování lidských práv také v nejméně dostupných zemích světa, šíří informace o mezinárodních

standardech, a především mobilizují světovou veřejnost prostřednictvím mediálních kampaní. Neocenitelná je podpora, kterou nevládní organizace poskytují obětem porušení lidských práv. Přes určité rozpaky, které může příliš aktivistický postup některých nevládních organizací místy vyvolat u politicky odpovědných orgánů, a řadu těchto rozpa-

ků například Václav Klaus vyjádřil v poněkud pejorativním výrazu „NGOismus“, je nesporné, že by mezinárodní systém ochrany lidských práv nemohl fungovat bez přínosu nevládních organizací.

Aktuální problémy mezinárodní ochrany lidských práv

Všeobecnou deklaraci lidských práv, jak byla přijata v roce 1948, lze považovat za určitý politický rámec, který byl postupně naplněn stále komplexnějšími právními mechanismy. Do tohoto rámce byly v různé míře a různými způsoby zapojovány státy, mezinárodní organizace, nevládní organizace a nakonec i jednotlivci. Zmíněné ideologické rozpory, ale také faktické kulturní, sociální a ekonomické rozdíly byly hlavním důvodem, proč mezinárodní ochrana lidských práv působila začátkem devadesátých let minulého století jako roztroušená, nepřehledná, a částečně dokonce protikladná úprava. Konec stu-

Současný mezinárodní systém na ochranu lidských práv upravuje nejen široký soubor lidských práv a svobod, ale zahrnuje také síť mezinárodních institucí přístupných přímo jednotlivcům.

dené války, jenž byl vnímán nejen jako vítězství jednoho politického modelu nad druhým, ale také jako vítězství ideje lidských práv, představil vhodnou příležitost k hlubší reflexi problematiky mezinárodní ochrany lidských práv.

Významnou příležitostí, jak zjednodušit mezinárodní systém ochrany lidských práv, odstranit jeho nadbytečné a protichůdné prvky a zefektivnit jeho fungování, poskytla Světová konference o lidských právech, která se v roce 1993 konala ve Vídni. Velká očekávání spojená s tímto summitem ovšem nebyla z velké části naplněna. Přes 170 vrcholných představitelů států pod dozorem zástupců více než 1500 nevládních organizací sice usilovalo o novou koncepci lidských práv a v závěrečném dokumentu z konference výslovně opustilo ideologické členění lidských práv na různé generace a na důležitější a méně důležité kategorie práv. Prohlásili, že veškerá lidská práva jsou univerzální a nedělitelná a zaslouží si stejný význam a důraz. Ve skutečnosti však byla velkolepá deklarace zastíněna dramatickými událostmi v souvislosti s rozpadem bývalé Jugoslávie a dalšími ozbrojenými konflikty ve světě, které byly doprovázeny masivním porušováním lidských práv, a dokonce jeho nejhorší formou, kterou je genocida. Navíc se ve Vídni ukázalo, že místo původně dominujícího antagonismu mezi Západem a Východem budou nyní hlavní rozpory v oblasti mezinárodní ochrany lidských práv vycházet z geopolitické konstelace Sever-Jih. Jasnou opozicí proti jednotné univerzální koncepci všech lidských práv od té doby výrazně formulovaly také některé asijské a islámské státy.

Z tohoto hlediska není divu, že Světová konference o lidských právech z roku 1993 nevedla ke sjednocení a zjednodušení mezinárodní úpravy. Naopak, přímo v návaznosti na vídeňský summit vznikla další instituce, a to konkrétně Úřad Vysokého komisaře OSN pro lidská práva. Také pokračoval proces přijímání nových úmluv a vytvoření nových orgánů. Před dvěma roky zahájila svou činnost Rada OSN pro lidská práva jakožto nástupce Komise OSN pro lidská práva. V komplexní síti nejrůznějších mezinárodních institucí a nástrojů je pro každého zúčast-

něného aktéra stále složitější ospravedlnit a legitimovat svůj konkrétní mandát v oblasti monitorování lidských práv. Vzhledem k tomu, že finanční zdroje investované do ochrany lidských práv jsou na mezinárodní úrovni přirozeně omezeny, lze předpokládat, že rozpočtová politika mezinárodních organizací a jejich členských států bude určovat hranici dalšímu rozvoji systému.

Šedesát let po přijetí Všeobecné deklarace lidských práv zůstává mezinárodní ochrana lidských práv neuzavřenou kapitolou. Také v blízké budoucnosti zůstane jedním z klíčových momentů mezinárodněprávního řádu. Teroristické útoky na jedné straně, ale také různé prostředky boje proti organizovanému mezinárodnímu terorismu na straně druhé vyvolávají celou řadu lidskoprávních otázek. V souvislosti s moderními technologiemi sledování osob je nutné, aby nejen evropské státy definovaly a efektivně prosazovaly ochranu soukromí a osobních údajů. Aktuální možnosti biomedicíny a výzkumu lidského genomu představují další zásadní výzvu.

Z hlediska těchto současných diskusí o lidských právech může Všeobecná deklarace lidských práv místy působit jako zastaralý dokument mající pouze historický význam. Čím komplexnější jsou univerzální a regionální úpravy lidských práv a mechanismy na zajišťování jejich realizace, tím nutnější je ovšem návrat k výchozí koncepci lidských práv, jejíž výhoda spočívala v její ucelenosti a přehlednosti. A přes veškerou skepsi a kritiku, kterou světová veřejnost reaguje na systematické porušování závazných standardů lidských práv v celé řadě států, je třeba si uvědomit, že různé formy protestů proti porušování lidských práv jsou dnes samozřejmou součástí mezinárodní agendy. Tato skutečnost sama o sobě jistě není důvodem velké oslavy, nicméně dokazuje, jak výrazně se mezinárodněprávní řád změnil v důsledku procesu zahájeného přijetím Všeobecné deklarace lidských práv.

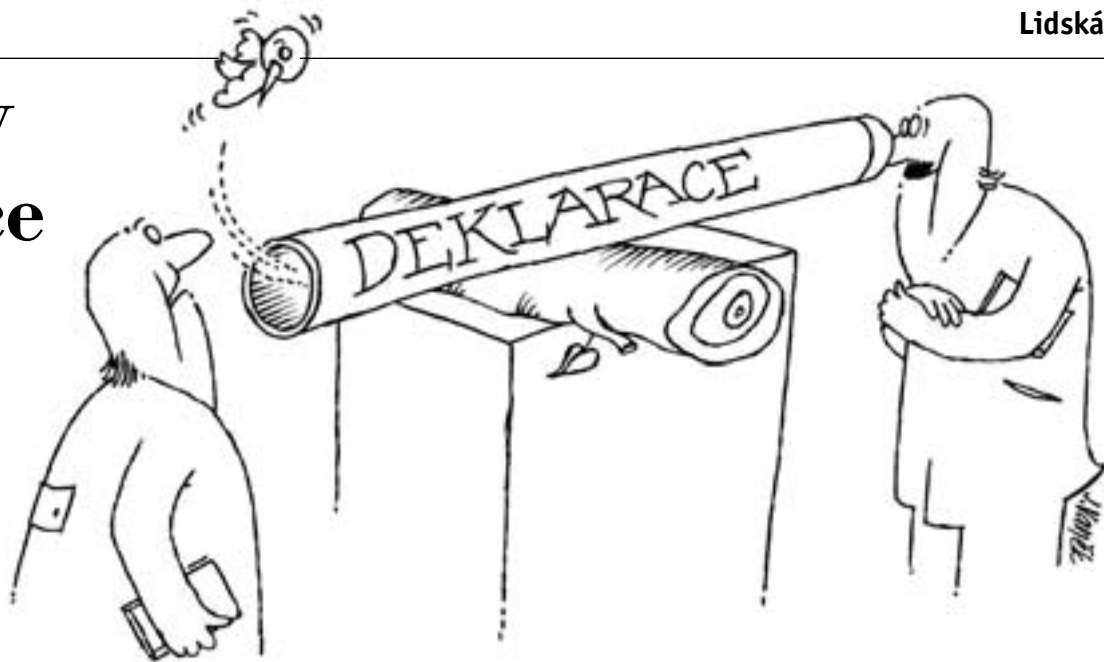
Harald Christian Scheu je docentem na Katedře evropského práva Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze.

Symbolické Všeobecné

Štěpánka Zemanová

Desátého prosince uplynulo šedesát let ode dne, kdy Valné shromáždění OSN schválilo Všeobecnou deklaraci lidských práv. Mezinárodní standard ochrany lidských práv, k jehož formování Deklarace napomohla, se během této doby značně posunul. Vedle politických instrumentů typu Deklarace se jeho součástí staly právně závazné univerzální a regionální mezinárodní smlouvy s více či méně propracovanými kontrolními mechanismy. Přesto Všeobecná deklarace neupadá v zapomnění a její význam se nesnižuje. Nejenže stále slouží jako cenný nástroj při postupu proti represivním režimům, jež odmítají příslušné mezinárodněprávní instrumenty akceptovat. Pro mezinárodní společenství zůstává také důležitým symbolem pozitivních výsledků úsilí za lidská práva v dějinách i slepých ulic a problémů, jež toto úsilí od prvopočátku provázejí. Zkusme na ni v krátkosti nahlédnout z tohoto úhlu.

významy deklarace lidských práv

Odkaz minulosti

Vytvoření textu symbolického významu bylo jedním z dílčích cílů týmu stojícího u jeho zrodu. Podle Eleanor Rooseveltové, první předsedkyně Komise pro lidská práva – orgánu pověřeného sestavením Deklarace, autoři chtěli, aby se Deklarace stala jakousi Magnou Chartou celého lidstva a aby její přijetí představovalo ve vývoji lidských práv milník srovnatelný s vyhlášením francouzské Deklarace práv člověka a občana nebo americké Listiny práv. Ačkoli text obsahuje všehovšudy třicet stručných článků, snažili se v něm odrazit významné etapy historie lidských práv i různé názorové střety provázející vývoj koncepce lidských práv.

Přestože Všeobecná deklarace není podrobněji strukturována, lze v ní vymezit několik částí. První, tvořená čl. 1–2, se týká rovnosti všech lidí bez ohledu na jejich původ, rasu, pohlaví, náboženství, politické smýšlení nebo jiné postavení. Vzhledem k šíři aspektů, které zahrnuje, může být chápána jako odraz nejrozličnějších forem boje za zrovnoprávnění počínaje starověkými povstáními otroků, přes náboženské konflikty středověku a novověku až po aktuální snahy o zlepšení postavení handicapovaných osob, sexuálních menšin nebo původního obyvatelstva. Druhá část, obsažená v čl. 3–19, představuje tzv. první generaci občanských práv a svobod, postupně formulovanou v období osvícenství. Třetí, zahrnující čl. 20–26, odráží

politický, sociální a ekonomický pokrok spojený s průmyslovou revolucí. Čtvrtá, sestávající z čl. 27–28, připomíná požadavky společenské a národní solidarity vznášené opakovaně od konce 19. století. Články 29 a 30 pak lze považovat za nadstavbu, vymezující okolnosti, za nichž mají být práva jednotlivce realizována v jednotlivých státech.

Univerzalita a relativita lidských práv

Pokud překročíme rámec vlastního textu, mohou být debaty vedené při přípravě Všeobecné deklarace chápány jako předznamenání některých významných aktuálních diskusí o charakteru mezinárodního standardu lidských práv. Zejména evokují otázky, jak lidská práva souvisejí s náboženskými představami o světě a nakolik k vzniku mezinárodního standardu ochrany lidských práv přispěla různá světová náboženství, jak silný byl při jeho vytváření vliv západní civilizace a jestli koresponduje i s hodnotovými systémy dalších světových civilizačních celků.

Mezinárodní standard ochrany lidských práv bývá někdy zatracován pro svůj západní (euro-americký) původ. Ve vztahu k Vše-

obecné deklaraci se poukazuje na skutečnost, že v době jejího přijímání ve Valném shromáždění OSN zasedalo pouze necelých šest desítek z dnešních téměř dvou set členských států. Zastoupeny nebyly zejména ob-

lasti, které se dosud nevymanily z koloniálního područí, a země nesoucí vinu za vznik druhé světové války. V rámci přípravných prací se však Komise snažila propojit perspektivy různých civilizací, jejich náboženství, etických tradic či psaného i zvykového práva. Významnou měrou jí k tomu

Ačkoli text obsahuje všehovšudy třicet stručných článků, snažili se v něm odrazit významné etapy historie lidských práv i různé názorové střety provázející vývoj koncepce lidských práv.

napomohla i UNESCO, která na základě zvláštního dotazníku shromáždila stanoviska řady myslitelů z celého světa. Jako členové Komise nebo jako odborníci oslovení UNESCO se tak k textu vedle Američanky Rooseveltové, Francouzů René Casinna a Teilharda de Chardina, Kanadana Johna Humpreya, Španěla Salvadora de Maderiagy nebo Poláka Sergia Hessena mohl vyjádřit například libanonský filosof Charles Malik, vůdce indického národněosvobozeneckého hnutí Mahátmá Gándhí, indický básník a fi-

losof Hamajun Kabir, čínský diplomat Peng-Čun Čang nebo chilský zmocněnec u OSN Hernan Santa Cruz.

Realismus versus idealismus

V ještě obecnější rovině Všeobecná deklarace a okolnosti jejího vzniku symbolizují střety mezi reálpolitikou a idealistickými přístupy k mezinárodním vztahům. Myšlenka vytvoření katalogu rovných a nezci- zitelných práv náležejících každému jed- notlivci výrazně zesílila v průběhu druhé světové války, které padlo za obětí více než 55 milionů lidí. Jejím vyjádřením se v tomto období staly čtyři svobody zfor- mulované americkým prezidentem Fran- klinem Delano Rooseveltem a uznané řa- dou dalších zemí, členů protihitlerovské koalice. Přestože zejména díky Roosevel- tovi a jeho britskému protějšku Winstonu Churchillovi stála v pozadí vzniku pová- lečného uspořádání, její prosazení nebylo těsně po bezprostřední konfrontaci s vá- lečnými útrapami jednoduché. Ani zmí- nění státníci neměli zcela volné ruce. Roosevelt nemohl přehlížet hlasy velmi konzervativních, rasisticky orientovaných skupin amerických voličů. Churchill zase balancoval mezi humanistickými ideály a praktickými potřebami britského impe- rialismu. Jejich partnerem při vytváření nové architektury mezinárodního systé- mu byl navíc Josef Visarionovič Stalin, představitel velmi represivního totalitního režimu.

Zmíněné faktory ovlivnily jednání o vy- tvoření Organizace spojených národů v přípravné fázi na Jaltě a v Dumbarton Oaks i v závěrečném stadiu na konferenci Spojených národů, zasedající od dubna do června 1945 v San Francisku. Naděje, že by katalog mohl být obsažen již v Char- tě Organizace spojených národů, panující zejména v západních nevládních organi- zacích, ale poměrně rozšířená též v La- tinské Americe, se nenaplnila.

Když se posléze myšlenku, že by OSN měla zformulovat mezinárodní standard ochrany lidských práv, přece jen podařilo prosadit, předpokládalo se, že mu Komise pro lidská práva, ustavená na jaře 1946, dá formu mezinárodní smlouvy. Většina vlád však nestála o to, aby lidská práva ja-

ko závazky zakotvené v mezinárodněpráv- ním instrumentu byla na mezinárodní úrovni též vynutitelná. I významní nosite- lé ideje lidských práv v období druhé svě- tové války, USA a Velká Británie, chtěli lidská práva spíše exportovat. Nebyli při- praveni předat v této oblasti část svých pravomocí mezinárodní instituci a podro- bit se případně jejím verdiktům, pokud by začala fungovat jako jakýsi odvolací soud ve vztahu k vnitrostátním justičním orgá- nům. Komise pro lidská práva proto záhy dospěla k závěru, že mezinárodní situace k přijetí paktu o lidských právech ještě ne- nazrála. Namísto mezinárodní smlouvy začala vznikat právně nezávazná deklarace.

Význam aktivistů a nevládních organizací

V další možné perspektivě se Všeobecná deklarace jeví jako připomínka role řady významných osobností i bezpočtu málo známých bojovníků za lidská práva v ce- lém světě, jejich vysokého nasazení i obětí, které dnes a denně prosazování lidských práv napomáhají... V souvislos- ti s Deklarací může být za synonymum takového úsilí považováno především jméno Eleanor Rooseveltové. Vdova po americkém prezidentovi se svou organi- zační prací zasloužila o to, aby doku- ment vznikl v relativně krátkém čase. Po skončení své práce v Komisi pro lidská práva se pak stala jednou z čelných představitelk mezinárodního hnutí za práva žen.

Situace v OSN v období před přijetím dokumentu zároveň svědčí o vysokém vý- znamu nevládního sektoru v boji za lidská práva, neboť právě tlak různých občan- ských sdružení a hnutí napomohl tomu, aby myšlenka začlenění lidských práv do poválečného uspořádání nebyla po skon- čení bezprostřední konfrontace s válečným zverstvy opuštěna. Nevládní organiza- ce prosadily, aby na rozdíl od návrhů vze- šlých z Dumbarton Oaks byla v Chartě OSN zdůrazněna víra „v základní práva, důstojnost a hodnotu lidské osobnosti, v ro- vná práva mužů i žen a národů velikých i malých“ a cíl „uskutečňovati mezinárodní součinnost řešením mezinárodních problé- mů rázu hospodářského, sociálního, kultur-

ního nebo humanitního a podporování a posilování úcty k lidským právům a zá- kladním svobodám pro všechny bez rozdílu plemene, pohlaví, jazyka nebo nábožen- ství“. Od nich se pak mohly odvíjet další konkrétnější kroky – například v podobě šesti desítek deklarací a mezinárodních smluv, které k problematice lidských práv OSN dosud přijala.

Světlé i temné stránky národních dějin

Pro mnohé státy Deklarace představuje zrcadlo reflektující světlé i temné strán- ky jejich národních dějin. Již první zase- dání Valného shromáždění se zabývalo konkrétním návrhem mezinárodního ka- talogu lidských práv. Zástupci Panamy, kteří jej předložili, se tehdy opírali o in- tenzivní podporu Kuby – státu symboli- zujícího v dnešním světě totalitu i pošla- pávání lidských práv... Jakýmsi českoslo- venským paradoxem se zase stalo, že jed- na z významných odborných debat o po- době katalogu lidských práv a o vynuce- ní závazků v něm obsažených proběhla v září roku 1947 v rámci 42. konference Asociace pro mezinárodní právo na pů- dě Univerzity Karlovy. Při hlasování o Všeobecné deklaraci delegace (již ne- demokratického a do sovětského podru- čí spadajícího) Československa přísluš- nou rezoluci Valného shromáždění ne- podpořila...

Každému příslušníku lidského pokole- ní Deklarace i Den lidských práv slavený pravidelně při příležitosti výročí jejího přijetí konečně připomíná, že standard lidských práv patří k významným výdo- bytkům, kterých mezinárodní společen- ství dosáhlo v průběhu 20. století. Záro- veň však upozorňuje, že je stále zapotřebí pracovat na jeho zdokonalování i na co nejširším uplatnění v každodenním živo- tě...

Pozn. Stat' vznikla jako součást řešení gran- tu GA ČR 407/06/P020.

Štěpánka Zemanová je

odbornou asistentkou na Fakultě mezinárodních vztahů VŠE

zemanova@vse.cz

Veronika Bílková

Účel, nebo prostředek?

Lidská práva
v zahraniční politice
České republiky

Prosazování lidských práv a šíření demokracie a vlády práva patří mezi dlouhodobé priority české zahraniční politiky. Absence jasné koncepce, nadměrná politizace, vysoká míra centralizace a značná selektivita přístupu však vyvolávají kritiku a přinášejí pochyby o tom, zda jsou lidská práva pro Českou republiku skutečně konečným účelem, o jehož uskutečnění usiluje, nebo jen vhodným prostředkem, který využívá při sledování jiných svých zájmů.

Absence jasné koncepce

Lidskoprávní zahraniční politika České republiky postrádá jasně zformulovanou koncepci, o kterou by se mohla opírat. Návrh takové koncepce sice vznikl již v roce 2002 (*Koncepce české zahraniční politiky v oblasti lidských práv na období let 2000–2002*), nebyl ale považován za příliš zdařilý, a proto se brzy přestal používat. Jako hlavní východisko lidskoprávní zahraniční politiky následně sloužila a vlastně stále slouží obecná *Koncepce zahraniční politiky ČR na léta 2003–2006*. Dokument se otevřeně hlásí k hodnotám lidských práv, demokracie a vlády práva, nespécifikuje ale, jaké konkrétní cíle si ČR ve vztahu k nim klade a jakými nástroji je hodlá realizovat.

Ve snaze přispět k alespoň dílčímu vyjasnění těchto otázek vypracovalo Ministerstvo zahraničních věcí ČR, coby hlavní garant politiky v dané oblasti, několik užejí pojatých textů. Jedná se zejména o *Koncepci transformační spolupráce* (2005), která určuje postupy při realizaci projektů na „podporu demokracie a obhajobu lidských práv, /.../ vytváření a posilování demokratic-

kých institucí, právního státu, občanské společnosti a zásad řádné správy věcí veřejných“ (bod 2), a o interní materiál nazvaný *Tematické priority zahraniční politiky ČR v oblasti lidských práv* (2007), který charakterizuje prioritní témata české lidskoprávní zahraniční politiky. Další oblasti blíže regulovány nejsou, a při jejich řešení tak Česká republika musí vycházet buď ze zažitých zvyklostí a tradic (ty určují například prioritní lidskoprávní země), nebo z jednorázově přijatých politických rozhodnutí.

Absence lidskoprávní koncepce je výslednicí mnoha faktorů, mezi něž patří například časté střídání zahraničněpolitické reprezentace či to, že danou agendou se v české státní správě zabývá omezený okruh lidí, kteří jsou plně vytíženi úkoly operativního charakteru a na vytváření komplexnějších materiálů jim nezbyvá čas. Přijetí ucelené koncepce by přitom přineslo mnoho pozitiv. Především by napomohlo k vyjasnění toho, kam česká lidskoprávní zahraniční politika vlastně směřuje, což je informace důležitá jak pro externí partnery, tak pro Českou republiku

samotnou. Koncepce by také usnadnila monitoring toho, čeho (a proč) se na mezinárodní scéně daří, nebo naopak ne-daří dosahovat, přispěla by k zajištění větší transparentnosti a koherence přístupu a napomohla spolupráci mezi relevantními aktéry. Fungovala by i jako formální záruka toho, že naše lidskoprávní priority zůstanou dlouhodobě stabilní, a Česká republika tak bude na mezinárodní scéně působit jako předvídatelný aktér.

Nadměrná politizace a vysoká míra centralizace

České lidskoprávní zahraniční politice bývá vyčítána nadměrná politizace a vysoká míra centralizace. Obě výtky jsou do značné míry oprávněné. Prosazování lidskoprávních standardů ve světě je v České republice skutečně považováno za záležitost politické, nikoli například právní nebo etické povahy. Platí to zejména v posledních letech, což mimo jiné potvrdil fakt, že v roce 2007 došlo na MZV k propojení lidskoprávní agendy s agendou transformační (tedy s šířením demokracie) a odbor, jenž dostal obě agendy na

starost, tj. odbor lidských práv a transformační politiky (LPTP), byl ze sekce právní přefázen do sekce politické. To, že ústřední orgán státní správy vnímá otázky svěřené do jeho kompetence politicky, není nic divného. Děje se tak ve všech oblastech veřejného života, sféra lidskoprávní nicméně v tomto ohledu vykazuje jistá specifika. Vystává zde totiž dilema, jak integrovat lidská práva do oficiální politiky státu a současně zabránit tomu, aby koncept nepřestal sloužit jako nástroj kontroly veřejné moci primárně svěřený do rukou jednotlivců.

Česká republika svým jednostranným upřednostňováním prvního z obou aspektů prozatím dané dilema neřeší příliš úspěšně.

Další kritizovaný aspekt, vysoká míra centralizace, se odvíjí od toho, že prakticky všechny zahraniční lidskoprávní aktivity zajišťuje Ministerstvo zahraničních věcí ČR, resp. LPTP. Další státní

orgány včetně například ministryně vlády ČR pro lidská práva a národnostní menšiny nebo Rady vlády pro lidská práva, se angažují minimálně, neboť těžiště jejich činnosti spočívá na vnitrostátní rovině. Poměrně malou roli zde sehrává rovněž nevládní sektor, jehož iniciativy zůstávají omezeny na několik málo oblastí (projekty transformační spolupráce, pravidelné protestní akce proti určitým zemím, organizace konferencí aj.) a jemuž dominuje pár vybraných privilegovaných subjektů (například Člověk v tísni). Za zmínku stojí i to, že na rozdíl od jiných zemí nemá Česká republika specializovaný vědecký ústav, který by zkoumal lidská práva a jejich zahraničněpolitické ukotvení, a větší zájem tématu nevěnují ani odborníci a média. Výslednou podobu české lidskoprávní zahraniční politiky tak určuje či ovlivňuje relativně úzký okruh aktérů

a jen zřídka se tato oblast stává předmětem veřejné debaty (a tím méně veřejné kontroly, či dokonce veřejné kritiky).

Selektivita přístupu

Další výtky vůči české lidskoprávní zahraniční politice se týkají selektivity jejího přístupu. Ta se projevuje hned v několika rovinách. Česká republika především jinak „měří“ sobě a jinak dalším státům, k čemuž přispívá i to, že u nás existuje poměrně strohé odlišení vnitrostátní a mezinárodní dimenze dodržování lidských

mě na mezinárodním poli a zlepšilo by možnost „působit příkladem“.

Selektivní přístup je aplikován rovněž ve vztahu k cizím státům. V centru pozornosti lidskoprávní zahraniční politiky České republiky se dlouhodobě nacházejí tři země, a to Barma, Bělorusko a Kuba. V oblasti transformační spolupráce k nim pak dále přistupují Bosna a Hercegovina, Gruzie, Irák, Kosovo, Moldavsko, Srbsko a Ukrajina. Výběr odráží jak vlastní zájmy ČR, jež se v tomto kontextu odvolává na dobrou znalost politického zřízení cílo-

Česká republika přistupuje k lidskoprávní agendě značně selektivně, neboť různé země poměruje vzájemně odlišným metrem a své tematické priority prosazuje s velkou dávkou nekonzistence.

práv. Obě dimenze řeší odlišná témata a podléhají pravomoci vzájemně rozdílných institucí, přičemž kooperace či aspoň koordinace mezi nimi je minimální. To vede k některým paradoxním situacím, kdy například Česká republika deklaruje za svůj zahraničněpolitický cíl boj proti beztrestnosti pachatelů genocidy a jiných závažných zločinů, současně ale sama dlouhá léta odmítá ratifikovat statut Mezinárodního trestního soudu, jenž má tento boj zajišťovat. Nebo kdy ČR financuje projekty výchovy k lidským právům v jiných zemích, aniž by tuto problematiku měla dostatečně integrována do svých vlastních školských programů. Užší propojení obou dimenzí lidskoprávní politiky by přitom bylo všestranně výhodné, neboť by přispělo k dalšímu zkvalitnění systému ochrany lidských práv v České republice, zvýšilo by důvěryhodnost naší ze-

vých států a historický dluh vůči obyvatelstvu totalitních států, tak snahu o určitou specializaci v rámci Evropské unie a OSN. To, že se Česká republika primárně zaměřuje na situaci v několika zemích světa, je vcelku přirozené a odpovídá to možnostem státu naší velikosti a politické i ekonomické síly. Oprávněné rozpaky již ovšem vyvolává fakt, že teritoriální specializace se pro ČR mnohdy stává záminkou k přehlížení lidskoprávních problémů v jiných oblastech světa. Tak například Česká republika vytrvale kritizuje činy totalitního režimu na Kubě, nikdy se však oficiálně nevyjádřila k porušením lidských práv, k nimž docházelo na vojenské základně USA Guantánamo, umístěné na tomto ostrově. Daný postoj snižuje kreditu ČR scéně a posiluje přesvědčení, že naše země v lidskoprávní oblasti používá dvojí (ne-li vícery) metr.

Selektivita či alespoň jistá nedůslednost postihuje konečně i výběr a naplňování priorit tematické povahy. Mezi ty Česká republika řadí třeba budování občanské společnosti, ochranu svobody názoru a svobody projevu, problematiku mučení, dodržování lidských práv v rámci boje proti terorismu nebo zrušení trestu smrti. Z přehledu je zřejmé, že ČR se poměrně jednostranně zaměřuje na práva první generace, tj. práva občanská a politická, zatímco práva druhé a třetí generace, tj. práva hospodářská, sociální, kulturní, event. kolektivní, ponechává stranou. A to přesto, že se oficiálně hlásí k myšlence univerzality a vzájemné spjatosti všech lidských práv. Určitá nekonzistentnost se dále projevuje i v přístupu k vytipovaným tématům. Například přes proklamovaný důraz na nutnost ochrany lidských práv v rámci boje proti terorismu se Česká republika vždy zdržovala komentářů na adresu různých excesů, k nimž v této souvislosti docházelo v některých blízkých státech, a na jaře 2007 dokonce přímo odmítla spolupráci s týmem zpravodaje Parlamentního shromáždění Rady Evropy prošetřujícím údajnou existenci tajných věznic CIA v Evropě a zapojení evropských států do praxe mimořádných předávání. Takový postup vyvolává pochyby o tom, zda ČR bere své tematické priority vážně.

Která tvář české lidskoprávní politiky převáží?

Česká republika označuje ochranu lidských práv za jeden z konečných účelů své zahraniční politiky. Její praktické jednání ovšem není s touto zásadou vždy v souladu. Česká republika přistupuje k lidskoprávní agendě značně selektivně, neboť různé země poměřuje vzájemně odlišným metrem a své tematické priority prosazuje s velkou dávkou nekonzistence. Rozhodování v dané sféře navíc zůstává věcí úzkého okruhu osob a jen málokdy se stává předmětem veřejné debaty. Systém tak působí netransparentně, k čemuž dále přispívá absence ucelené koncepce, v jejímž světle by bylo možné hodnotit relevanci přijímaných opatření. Uvedené nedostatky si nesporně zaslouží kritiku. Na druhou stranu z nich nelze automaticky vyvodit, že by česká lidskoprávní zahraniční politika byla zcela nekredibilní, či dokonce pokrytecká, a že by ČR na lidská práva pohlížela pouze jako na prostředek bez vnitřní hodnoty. Mnohé iniciativy, které naše země v dané oblasti podniká, reálně napomáhají ke zlepšení života lidí v různých částech světa. To, která z tváří české lidskoprávní politiky nakonec převáží a jaký obraz si v této sféře Česká republika na mezinárodní scéně vybuduje, záleží nyní především na ní samotné.

Veronika Bílková je vědeckou pracovnící

Ústavu mezinárodních vztahů a předsedkyní redakční rady časopisu Mezinárodní politika.

bilkova@iir.cz

Podpora demokracie v pojetí české zahraniční politiky

Gabriela Dlouhá

Česká zahraniční politika se vydala cestou úsilí o respekt k lidským právům ve světě kombinací tradičních prostředků s aktivitami na podporu demokracie. Tento přístup označovaný jako transformační politika není ojedinělý, stále je však i v Evropské unii přístupem poměrně avantgardním. Demokracie a lidská práva jsou konstrukčním principem projektu evropské integrace. Amsterdamská smlouva z roku 1999 sice zahrnuje mezi pět základních cílů zahraniční politiky „rozvíjet a upevňovat demokracii a právní stát, jakož i dodržování lidských práv a základních svobod“, Evropská unie však doposud své pojetí tohoto cíle nedefinovala. Česká republika v rámci svého předsednictví hodlá utvrzovat své nejbližší společenství v tom, že globální podpora demokracie je pro Evropu strategickým cílem, který v sobě zahrnuje jak hodnotové postoje, tak nejvlastnější zájmy. Vyvolaly-li debaty o ústavní smlouvě otázku, v čem tkví evropská identita, i v této globální misi se může skrývat část kýžené odpovědi.

Včlenění podpory demokracie do české zahraniční politiky

Na přelomu let 2003 a 2004 učinilo Ministerstvo zahraničních věcí ČR zkušenost s organizací prvních demokratizačních projektů připravených na základě poptávky nové postsaddámovské administrativy Irá-

ku a posléze i tamní rodící se občanské společnosti. Stalo se tak na základě usnesení vlády č. 468 ze dne 12. 5. 2003 k návrhu na další zapojení České republiky do programu poválečné rekonstrukce a obnovy Irácké republiky. Vláda posléze schválila financování transformační pomoci Irácké republiky do výše 12 mil. Kč v roce 2004 svým usnesením č. 258 ze dne 17. 3. 2004. Asistence v celém spektru oblastí relevantních pro úspěšnou transformaci se staly součástí komplexního příspěvku České republiky k obnově a stabilizaci Irácké republiky. Z množství počátečních aktivit pro různé cílové skupiny vykryštalizovaly dlouhodobé významnější projekty. V rámci systému rozvojové spolupráce se současně ustavil postup flexibilního financování. V kontextu postupné akceptace podpory demokracie

Řádně a demokraticky fungující stát je totiž nezbytným předpokladem snižování chudoby cestou udržitelného rozvoje. A takový stát je zároveň garantem práv svých občanů.

jako standardního přístupu v mezinárodních vztazích vzniká vlastní demokratická program české zahraniční politiky, Program transformační spolupráce (na základě usnesení vlády č. 188 ze dne 9. 2. 2005 k financování transformační spolupráce České republiky v roce 2005 a v dalším období).

Ačkoli v České republice vyvolal tento záměr jistou diskusi o oprávněnosti podobného přístupu a o jeho inspiračních zdrojích, ve stejné době byly již demokratizační programy financované vládami, mezinárodními organizacemi a finančními institucemi i nezávislými nadacemi na vrcholu svého vzestupu. Za zmínku stojí v této souvislosti, že shodou okolností takřka ve stejné době jako Program transformační spolupráce České republiky vznikl také Fond OSN pro demokracii (UN Democracy Fund).

ního předpokladu, že legitimní vláda se odvíjí od vůle lidu. Mezinárodní pakt o občanských a politických právech posléze ustanovuje principy demokracie v mezinárodním právu. Z mnoha dalších dokumentů OSN pojednávajících o demokracii stojí za zmínku zejména rezoluce Komise pro lidská práva OSN z roku 1999 o „právu na demokracii“. Kritika uvalování „západních standardů“ a – rovněž v OSN rozšířená – snaha některých států o relativizaci, resp. uznání „kulturní podmíněnosti“ lidských práv je spíše jejich symptomatická reakce než projev legitimní opozice. Drtivá většina z nich totiž zmíněný pakt ratifikovala.

Transformační spolupráce Ministerstva zahraničních věcí ČR

Program transformační spolupráce MZV ČR byl založen roku 2005. Výběr prioritních zemí reflektuje dlouhodobé akcenty v zahraniční politice a kombinuje je s dalšími kritérii, například existence kontaktů, reálné možnosti působení a míra přenositelnosti české transformační zkušenosti, resp. zájem o tuto formu spolupráce v dané zemi. Výběr se v letošním roce po uznání nezávislého Kosova Českou republikou ustavil na deseti státech, kterými jsou: Barma, Bělorusko, Bosna a Hercegovina, Gruzie, Irák, Kosovo, Kuba, Moldavsko, Srbsko a Ukrajina. Tento počet prozatím odpovídá kapacitě Programu transformační spolupráce, okruhu zájmu realizátorů projektů z řad nevládních neziskových organizací, a především finančním možnostem. Ministerstvo zahraničí však testuje možnosti budoucího rozšíření programu například na některé země Blízkého východu, ve východní Asii či Africe. Klíčem posuzování je opět oboustranná potřeba a zájem, potenciální efekt a komparativní výhoda na straně České republiky jako poskytovatele.

V centru pozornosti programu stojí občanská společnost jako instituce veřejné kontroly politické moci, nezbytný činitel existence spravedlivého, funkčního a udržitelného politického systému. Program je určen pro spolupráci českých nestátních neziskových organizací s partnery v cílových zemích. Jejich spektrum

Zdroje

- Rezoluce Komise pro lidská práva OSN o právu na demokracii – viz ([www.unhchr.ch/Huridocda/Huridoca.nsf/\(Symbol\)/E.CN.4.RES.2000.4.7.En?Opendocument](http://www.unhchr.ch/Huridocda/Huridoca.nsf/(Symbol)/E.CN.4.RES.2000.4.7.En?Opendocument))
- Rezoluce Evropského parlamentu o volebních pozorovatelských misích (www.europarl.europa.eu/news/expert/infopress_page/015-28226-128-05-19-902-20080430IPR28011-07-05-2008-2008-false/default_en.htm)
- Evropské partnerství pro demokracii – viz (www.eupd.org)

Demokracie jako legitimní forma vlády v dokumentech OSN

Základní charakteristika demokracie a premisa, že demokratická forma vlády je předpokladem rozvoje a plného uplatnění lidských práv, občanských a politických, stejně jako hospodářských, sociálních a kulturních, nalézají svou oporu v základních dokumentech OSN. Jakkoli pojem demokracie není explicitně zmiňován v Chartě OSN či Všeobecné deklaraci lidských práv, obě vycházejí z implicit-

projektů je podobně pestré jako občanské aktivity v rozvinutém veřejném prostoru, který je korektivem politické moci, zdrojem osobností, myšlenek a inspirace. Transformačních projektů se účastní aktivisté, novináři, nezávislí knihovníci, dokumentaristé, spisovatelé, advokáti nespravedlivě stíhaných, bloggeři, učitelé, organizace pracující s uprchlíky, organizátoři veřejných debat, političtí analytici. Program umožňuje spolupracovat i s organizacemi, které nejsou registrovány, resp. s ohledem na nesvobodné poměry ani nemohou být. V některých (transformujících se) zemích jsou naopak úřady, zvláště na místní úrovni, aktivně zapojeny do projektů, které často usilují i o stimulaci spolupráce administrativy a občanské společnosti. Cílem je však vždy postupná, pozitivní, udržitelná a zvnitřku společnosti prosazovaná změna jako základní rys demokratického vývoje.

Evropská mise

Evropská unie je globálním aktérem v obchodě, rozvojové spolupráci, humanitární pomoci či postkrizové obnově. Nejinak v podpoře lidských práv. K dosavadnímu úsilí o posílení a globální uznání normativního rámce lidských práv a k množství specifických dialogů vedených se třetími zeměmi o lidských právech však musí přidat proaktivní přístup. Zejména pak účinně propojit všechny disciplíny, v nichž je silná a jedinečná.

Nákladné a náročné úsilí věnované Unii podpoře demokracie v jednotlivých oblastech zatím postrádá zastřešující strategii, synergické propojení. Podle stále sílicího, i když zatím nikoli převažujícího mínění v Evropské unii by se základem této strategie mohl stát *Evropský konsenzus o demokracii*, zmiňovaný například v nedávné rezoluci Evropského parlamentu o volebních pozorovatelských misích. Myšlenka, dříve představená například i v únorovém projevu britského ministra zahraničí Davida Milibanda na Oxfordské univerzitě, nazvaném Demokratický imperativ, se inspirovuje tzv. Evropským konsenzem o rozvoji z prosince roku 2005. Ten definuje základní rámec a principy, podle kterých má Evropská unie na úrovni členských států i společenství realizovat

svou rozvojovou politiku, přičemž úspěšně překonává hranice institucí, pilířů i nástrojů. Slouží tím – mimo rozvojových cílů samotných – i kredibilitě a srozumitelnosti počínání Evropské unie.

Evropská politika na podporu lidských práv, demokracie a dobrého vládnutí znamenala od roku 1990 výrazný rozvoj. Byl ustaven zvláštní finanční nástroj (*European Initiative for Democracy and Human Rights*), progresivně zreformovaný před dvěma lety. Od roku 2000 jsou v jeho rámci organizovány nákladné, mohutné a vysoce profesionalizované volební pozorovatelské mise. Od roku 2000 bylo vypraveno na 60 volebních pozorovatelských misí Evropské unie na všechny kontinenty s výjimkou prostoru OBSE, kde tento mandát plní Úřad pro demokracii a lidská práva OBSE – ODIHR. Smlouvy se třetími státy standardně obsahují lidskoprávní klauzule, Stabilizační a asociační proces pro země západního Balkánu či Evropská politika sousedství mají také výrazné demokratizační prvky. Z explicitního záměru rozvíjet demokracii ve světě se stává – alespoň v rovině deklaratorní – takřka centrální složka evropské politiky vnějších vztahů. Dilem díky prohlubující se vnitřní integraci, která posiluje roli evropských institucí v zahraniční politice, zčásti pak v reakci na vývoj na kontinentě po pádu komunismu a úspěch vlastní demokratizační mise vrcholící začleněním zemí střední a východní Evropy do společenství. O pár desítek a stovek kilometrů dále od své východní hranice je však Evropská unie ve svých demokratizačních aktivitách podstatně skromnější. Byť stále v Evropě, v jednom civilizačním prostoru, náhle pokládá demokracii za ambivalentní pojem, kterým se obává operovat bez dalšího vysvětlení.

Inspirace rozvojovou politikou není náhodnou volbou či souhrou okolností. Evropská unie, hledajíc vlastní pojetí podpory demokracie, správně spoléhá na své silné stránky. Racionalizující se rozvojová politika Evropské unie přitom sama začíná klást do středu svého záměru demokratickou vládu (*democratic governance*). Řádně a demokraticky fungující stát je totiž nezbytným předpokladem snižování chudoby cestou udržitelného rozvoje.

A takový stát je zároveň garantem práv svých občanů. Specificky evropský koncept podpory demokracie by měl být také založen na zkušenostech s evropským integračním projektem, jehož významným rysem je diverzita, schopnost překonávat následky totality a budovat demokracii. Evropa je *soft power*, která i na příkladu České republiky osvědčila svou schopnost být transformující silou. V našem případě v souhře s působením americké provenience, což je dobré si připomenout, neboť úkolem evropského konceptu není vymezit se vůči americkému (jakkoli bude novou administrativou (re)definován), nýbrž vzájemně se s ním doplňovat. Prístupový proces a zapojení administrativních i občanských struktur evropských zemí sehrály významnou roli v našem transformačním procesu. V 80. letech to však byly také organizace ze Spojených států, které navazovaly kontakty s disentem ve střední a východní Evropě a byly schopny a ochotny mu poskytnout významnou (též materiální) podporu. Bez jejich účasti by výchozí postavení občanské společnosti, jednoho z motorů transformace postkomunistických států po roce 1989, bylo nepochybně slabší.

„Ukazovat cestu neznamena ji vnucovat,“ prohlásil předseda Evropské komise José Manuel Barroso v polovině dubna tohoto roku při zahájení činnosti Evropské nadace pro demokracii prostřednictvím partnerství (nyní Evropského partnerství pro demokracii), organizace, u jejíhož zrodu stála také Česká republika a jejímž hlavním patronem je bývalý český prezident Václav Havel. Není důvod přistupovat na názor, že demokracie a lidská práva jsou vynálezy Západu. Autory již dříve zmíněné Všeobecné deklarace lidských práv, od jejíhož vyhlášení uplynulo letos 60 let, nebyli zdaleka jen západní liberálové. Demokracie existují ve všech regionech světa. Je posláním i nejvlastnějším zájmem Evropské unie je pomoci udržet. A podpořit zrod dalších v zemích, kde o to demokratická hnutí žádají.

Gabriela Dlouhá je ředitelkou odboru lidských práv a transformační politiky MZV ČR. gabriela_dlouha@mzv.cz

Lidská práva, demokracie a asijské hodnoty v jihovýchodní Asii

Zdeněk Zbořil

Nejen v Japonsku a Číně, ale i v celé jihovýchodní a jižní Asii (a také v Istanbulu a Káhiře), bylo od přelomu 19. a 20. století, a pak až do konce druhé světové války až módním diskutovat o tradici a modernizaci, o spícím Východu a dávno probuzené Evropě. Indo-malajská a později indonéská *polemik kebudayaan* (kulturní polemika) byla ve skutečnosti rozhovorem o tom, zda je možné, aby nová indonéská kultura (ale také politika) vznikla symbiózou Východu a Západu, a zda ji bude moci tvořit ...trochu Fausta a trochu Arjuna, kombinace materialismu, intelektualismu, spiritualismu a individualismu s kolektivismem.

Podobně v celé řadě *probouzejících se a emancipujících se* asijských spolitostí, opět od Japonska a Číny, Malajského poloostrova a indonéského souostroví, až po Indii (ale třeba i Persii a Turecko) se často v Evropě francouzsky, německy a anglicky vzdělání intelektuálové dohadovali o *cestě od kolektivismu k individualismu a zpět*. Mluvili o *západních a východních hodnotách*, a to dokonce i v době importu evropské ideologie socialismu, národního nebo nacionálního socialismu a také komunismu. Již tehdy mnozí, podobně jako dnes různí intelektuálové v ČLR, se domnívali, že čínský komunismus není internacionalismem, jak místní autority ve svých vystoupeních demonstrativně prohlašují, ale že je to návrat k asijskému *kolektivismu* a přivlastnění si ideologie Karla Marxe a Vladimíra Lenina, ale i Karla Kautského, nebo dokonce Adolfa Hitlera, je jen jedním z mnoha směrů modernizace asijských společností. Z těchto ideologií si pak vybírali nejen problém vládnoucích a ovládaných, *vykořisťovatelů a vykořisťovaných*, ale i myšlenku společné odpovědnosti, úcty k autoritě a vše, co bylo možné v jihovýchodní Asii označit, někdy náhodně, za plody asijské kultury nebo civilizace.

O právech, včetně těch *lidských*, uvažovali jen v souvislosti s předpokládaným zánikem kolonialismu.

V Evropě pak toto myšlení mělo ozvěnu v představách o *uzavřené společnosti*, nebo dokonce o *cestě do otroctví*.

Kritika potlačování lidských práv jako pojmový konstrukt

Ani po letech neúspěšných pokusů o demokracii v Indonésii a Malajsku či Malajsii nepřekvapilo, že když v jednom ze svých kritických vystoupení vůči vojenskému, ale k socialismu se hlásícímu vojenskému režimu v Barmě/Myanmaru, vyzvala jménem Spojených států Madeleine Albrightová na fóru *Sdružení států jihovýchodní Asie* (ASEAN, 1997) k ekonomickému tlaku ve prospěch ochrany lidských práv v této zemi, bylo připraveno vystoupit s kritikou zahraniční politiky Spojených států vůči jakékoli zemi jihovýchodní Asie hned několik politiků. Odmítli kritiku potlačování lidských práv jako pojmovou konstrukci neodpovídající sociálním a náboženským tradicím a podmínkám jihovýchodní Asie, a navíc obvinili Spojené státy z neochoty a neschopnosti *vcítit se do kultury a myšlení* obyvatel této části světa.

Nejmilitantnějším mezi těmito kritiky byl tehdejší předseda vlády Malajsijské federace Mahathir bin Mohamad, ale na pomoc mu přišel i singapurský předseda vlády Li Kuang-jao (Lew Kwan Yew), indonéský prezident Suharto a jeho ministr zahraničních věcí Ali Alatas. Kriticky vystoupili i tehdejší čínský prezident Čao C'-jang (Zhao Ziyang) a předseda vlády Li Peng, což se ovšem předpokládalo.

Za jejich veřejně projeveným odporem k americkému pojetí ochrany lidských práv se skrývalo přesvědčení, že Spojené státy nemají právo soudit tyto záležitosti v jiných zemích, mimo jiné i proto, že je zde pojem lidských práv *neúčinný*, na rozdíl od pojmu *asijské hodnoty*, který ovšem Američané podle asijských politiků vůbec nechápou. Americká strana pak odmítla koncept asijských hodnot jako prázdný a sloužící jen okamžitému politickému prospěchu.

Jako asijská provokativní reakce se objevil verbální útok na *příliš všeobecné* chápání a prezentovaný pojem *demokracie*, na rozdíl od pojmu *rozvoj*, který měl být vůdčí ideou v zemích již téměř půlstoletí označovaných právě v Evropě a Spojených státech za *rozvojové*.

Ačkoli se o prvenství v používání terminu *asijské hodnoty* svářili malajsijský

Mahathir bin Mohamad, singapurský Li Kuang-jao a indonéský Ali Alatas, dokázali se všichni tři shodnout alespoň na tom, že: za asijské hodnoty lze považovat úctu k hierarchizované rodinné pospolitosti a k autoritě rodinné i politické, usuzování na prosperitu z hlediska celku, nikoli jednotlivce, zásadu všeobecného souhlasu a vzájemné pomoci, úctu ke vzdělání a výchovu k pracovitosti, šetrnosti a skromnosti, a to bez ohledu na skutečnost, že všechny tyto kolektivně vnímané atributy sociálního uspořádání chápeme v Evropě jako charakteristické znaky *uzavřené společnosti*;

asijské hodnoty jsou obranou proti agresivnímu a expanzivnímu západnímu individualismu a také programem antiamerikanismu nebo jinak zakrývaného postupného prohlubování různých typů emancipace asijských zemí na bývalých koloniálních nebo imperiálních metropolích. A to vše, že je spojené s postupným růstem sebevědomí nejen rozvíjejících se, ale nyní již *nově industrializovaných* asijských ekonomik.

Agresivní kritik nejen Spojených států, ale i celého *Západu*, Mahathir bin Mohamad, ministerský předseda Malajsie v letech 1981–2003, zahájil svůj útok na filosofii obrany lidských práv v euro-americkém pojetí zároveň s útokem na viceprezidenta Spojených států Al Gora (v roce 1998), kdy v odkazu na tehdy probíhající asijskou finanční krizi obvinil z jejího vyvolání Spojené státy a upozornil na jím samotným definované *americké nepřátele*. Ti se snaží dezinterpretovat pojem demokracie, který podle jeho tvrzení má v mnoha jazycích stejný význam, ať jde o starořeckou *vládu lidu*, nebo vietnamské *doi moi* či malajsko-indonéskou *reformasi*. Lidská práva a bezbřehá, vyprázdňená de-

mokracie nejsou ideálem, ale jihovýchodní Asie se zajímá o pojmy *reforma, rozvoj, cesta k prosperitě*.

Stabilita a hospodářský růst místo občanských svobod

Mahathir bin Mohamad už před svým vystoupením v roce 1998 kritizoval *Všeobecnou deklaraci lidských práv* a označil ji za *nástroj útlu*, jehož prostřednictvím usilují Spojené státy a některé evropské země o rozvrat a zánik *asijských hodnot*. Prohlásil, že lidé v Asii *potřebují více stabilitu a ekonomický růst než občanské svobody či lidská práva*.

V této souvislosti stojí za zaznamenání příspěvek do této vzrušené polemiky o demokracii a lidských právech, kterým byla

skutečnost, že bez ohledu na někdy až brutální *malajsijskou* kritiku zahraniční i vnitřní politiky USA bylo jejímu původu dopravováno sluchu i v samotných Spojených státech, a to dokonce i po jeho rezignaci na funkci předsedy vlády federace v roce 2003.

Jestliže chceme popsat prezentaci instrumentalizace nebo zneužívání pojmů lidská práva nebo asijské hodnoty, musíme si uvědomit, že nešlo o filosofický nebo morální problém, ale o kritiku zahraniční politiky Spojených států, jejímž posláním byla i sebe prezentace. Soustavné a dlouhotrvající napadání Bushovy antiteroristické rétoriky, obviňování Washingtonu ze selektivní obrany lidských práv a dvojích standardů na úkor kolaterálních obětí v bývalé Jugoslávii a v Iráku, a také obviňování občanů Spojených států z ignorace a absolutní neschopnosti chápat jiný než svůj vlastní svět, jsou pak typickými prvky této slovní konfigurace.

Ve *Střetu civilizací* napsal Samuel Huntington, že v modernizujících se společnostech se objevuje potenciál pro šíření křesťanství nebo islámu, ale že by bylo *...arogancí domnívat se, že zhroutení sovětského komunismu znamená konečné vítězství Západu a muslimům, Číňanům, Indům*

Bývalý premiér Malajsie Mahathir bin Mohamad označil *Všeobecnou deklaraci lidských práv* za *nástroj útlu*.

Yuriko Nakao, Globe Media/Reuters

a dalším nezbyvá, než pospíšet si přijmout západní liberalismus jakožto jedinou alternativu. Kontroverzní autor se neobává citovat i Mahathira (z roku 1996): ...asijské hodnoty jsou hodnotami univerzálními, evropské hodnoty jsou pouze evropské. Dokonce oproti asijské pracovitosti, skromnosti, kolektivismu, řádu aj. staví americký autor, jako by paradoxně a až s hanobícími významy, evropské sebeuspokojení, pýchu, lenost, zločinnost, podřadné vzdělání, neúctu k autoritě, individualismus a duchovní zko-

natělost. Koncepce lidských práv se pak v tomto kontextu neoprávněně jeví jako lest nebo úskok, jehož cílem je nějaká nová forma útisku a přiznání ochrany lidských práv jen vyvoleným, vyvoleným Západem, jakýmsi novým pokusem o kolonizaci.

Také Herold James, profesor historie a mezinárodní politiky v Princetonu, ve své recenzi práce japonského autora Masahika Fudžiwaru *Důstojnost státu* si všímá návratu asijských hodnot a konstatuje, že ...liberální demokracie je západním vynálezem, jenž dost dobře nevyhovuje japonskému či asijskému charakteru. Japonské téma zde opět slouží jen k rozpravě o západním kapitalismu a jeho hodnotovém systému, jak jej viděl v Asii oblíbený Max Weber, avšak toto spojení náboženství, občanských ctností a kapitalismu se mu zdá chybným. Tím vlastně odmítá, a dokazuje to na dalších příkladech, že nelze prokázat vliv náboženských hodnot na ekonomickou výkonnost. Připomíná i Voltairovu tezi, že hlavní ctností náboženství je jeho užitečnost.

Zdroje

- Brázda, Radim: „Západní“ a „východní“ hodnoty? Cesta od kolektivismu k individualismu a zpět, profil.mu-ni.cz/02-2000/hodnoty.html
- Dubovská Z., T. Petrů a Z. Zbořil: Dějiny Indonésie, Praha: NLN 2005
- Herold James. Návrat asijských hodnot, www.project-syndicate.org/commentary/james13/Czech
- Treybalová, Jana: Asijské hodnoty, in Mezinárodní politika, 4/2001

Tu ale zároveň považuje za subverzi, jejímž cílem je rozvrátit náboženství, a dodává, že tímto způsobem lze zpochybnit i asijské hodnoty.

Lidská práva v budoucnu samozřejmou součástí asijské politické kultury?

Konečně podle Dietera Senghaase, německého filozofa a kulturologa, který se pokusil vyvrátit, a dovolme konstatovat, že úspěšně, teorii nebo spíše ideologii o neslučitelnosti lidských práv a asijských hodnot, je ...programatické místo asijských hodnot srovnatelné s vývojovou doktrínou, která vzniká na periferiích světového hospodářství jako odpověď na požadavky evropské a západní moderny. A tam, kde se podařilo toto spojení uskutečnit, vznikla také možnost být úspěšný v ekonomické soutěži, což platí v jihovýchodní Asii nejen pro Singapur a Thajsko, ale

i Indonésii, Malajsii a snad také Vietnam. A ještě jeden Senghaasův optimistický závěr: na otázku, zda lze spojit asijské hodnoty s prosazováním lidských práv a demokracie, odpovídá, že je pouze otázkou času, kdy se i v jihovýchodní Asii stanou demokracie a lidská práva samozřejmou součástí politické kultury, podobně jako kdekoli v Evropě. ...Hlásání systémového antagonismu asijských (kolektivních) a západních (individualistických) hodnot neodpovídá známému historickému a politicko-ekonomickému kontextu a ...emancipování, schopní a politicky se organizující Asijci ...mají zcela jiné cíle, než jaké jim dříve naplánoval katalog asijských hodnot, a budoucnost je pro ně spjata s demokracií a lidskými právy. Dodejme, že jedním ze spoluautorů tohoto katalogu byl také malajsijský premiér.

Zdá se tedy, že odkaz významných jihovýchodněasijských politiků nedávné doby Mahathira bin Mohamada, Li Kuang-jaa a Ali Alataše by mohl být brzy zapomenut. Ale ponechme si alespoň malý prostor pro neočekávané události, které mohou změnit optimistická očekávání v jejich pravý opak a z pokusu o spojení Fausta a Arjuna se může zrodit nějaká nová apokalypsa.

Zdeněk Zbořil je historik, indonesista a člen redakční rady časopisu Mezinárodní politika.

zboril@iir.cz

...říká ředitel společnosti Člověk v tísni **Šimon Pánek**. V rozhovoru pro Mezinárodní politiku připomíná, že požadovat propuštění politických vězňů není ani proamerické nebo protiamerické, vysvětluje, proč nemusí být obhajoba lidských práv v rozporu s obchodními vztahy, a zamýšlí se také nad tím, jak předejít tomu, aby demokracie neskouzla v „democracy“. S Šimonem Pánkem rozhovořil Robert Schuster.

S polečnost Člověk v tísni zahájila svou činnost v devadesátých letech jako organizace, která zprostředkovávala humanitární pomoc; dnes se zabýváte mimo jiné i otázkou ochrany lidských práv. Kdy jste se

Euroamerická demokracie není model, který je vnutitelný teď hned kdekoli po světě,“

tomu začali věnovat a odstartovala to nějaká mimořádná událost?

Už relativně brzy jsme měli ambici nejenom vozit humanitární pomoc do krizových oblastí, opravovat zničené školy, budovy a podobně, což byly aktivity, jež probíhaly souběžně s naší novinářskou prací během válek v Náhorním Karabachu nebo Bosně a Hercegovině. Při návratu zpátky jsme z těchto míst vozili svědectví, jehož součástí bylo i volání po nějakém zákroku, který by zastavil masové porušování lidských práv civilistů, které například v Bosně probíhalo. Dá se jinými slovy říct, že zárodky toho, že dnes máme v rámci Člověka v tísní vlastní Sekci lidských práv a podpory demokracie, byly položeny už v prvních letech fungování Člověka v tísní, byť jsme v té době byli primárně humanitární organizací. Možná ještě výraznější bylo potom angažmá v roce 1995, a to ve vztahu k Bosně a Hercegovině, kdy jsme organizovali Měsíc Bosny a Hercegoviny v České republice a následující rok na jaře v Bosně samotné. Během toho došlo k docela široké výměně intelektuálů, umělců, vysokoškolských učitelů, kteří přicestovali na akci pod patronátem prezidenta Václava Havla. Byli to oni, kteří velmi silně šířili vzkaz, že v Bosně a Hercegovině jsou porušována lidská práva, že to není válka vojáků proti vojákům, ale spíš válka polovojenských skupin proti civilnímu obyvatelstvu. Čistě lidskoprávní aktivity naší společnosti se datují od roku 1997. Jednou se u nás v kanceláři objevil kubánský emigrant Frank Calzon, který žije ve Washingtonu a vede tam jednu nevládní organizaci. Ptal se nás, proč se my s naší zkušeností a minulostí nezapojíme do toho, co se děje na Kubě? To u nás ten-

krát vyvolalo velkou odezvu a říkali jsme si, že bychom měli pokračovat v tom, co se dělo před rokem 1989 směrem k nám, a to ve vztahu k zemím, které ještě neměly to štěstí, aby měly fungující demokratický systém. Cítili jsme morální povinnost pomoci, ale měli jsme i praktické zkušenosti, protože dokážeme improvizovat, umíme hrát hry, jak unikat policii, která ačkoli funguje v každém totalitním státě jinak, má hodně shodných rysů. Jedna podobnost je, že ve všech těch zemích existují například uliční důvěrníci, kteří hlásí všechno spolupracovníkům tajné policie. V témže roce, kdy začalo naše angažmá ve věci Kuby, jsme začali realizovat první aktivity ve vztahu k Bělorusku. A i tady to začalo úplně podobně: přijel

k nám běloruský student, jenž byl vyhozen ze školy a pro své politické aktivity pronásledován. V Česku požádal o azyl a dodnes tady žije. I on přišel s otázkou, proč neděláme nic v Bělorusku – v zemi, již vládne postkomunistický diktátor Lukašenko, a s režimem, který má v našich očích mnoho nám známých rysů, navíc v zemi s tradičními vztahy k Československu z meziválečného období. My jsme na to opět zareagovali prvními aktivitami, jež byly částečně namířené směrem do Běloruska, ale také sem k nám.

Dá se říct, že angažmá Člověka v tísní ohledně Kuby mezitím přesáhlo dávno rámec České republiky, o čemž svědčí i sku-

tečnost, že se jeho zástupci například před lety zúčastnili slyšení před poslanci Evropského parlamentu v souvislosti s tím, jak Unie hledala novou strategii vůči Castrově režimu. Už tenkrát ale byla slyšet kritika, že tím Česká republika vlastně sleduje agendu americké zahraniční politiky. Co o této výtce soudíte?

Já si myslím, že to je úmyslný protiar-
gument lidí, kteří nejsou principiálně
schopni dodržet nějaké vztahy vůči Ca-
strovi. Je to umělá argumentace proti prin-
cipiálnímu stanovisku, které je napříč
Evropskou unií daleko snazší najít vůči
barmské juntě, protože tam nejsou ve
hře žádné sentimenty z šedesátých let.
Nejde tam o kulturně-ekonomické vazby
a zájmy, které má část západoevrop-
ských zemí, a není tam kvetoucí obchod
– minimálně Španělsko, Francie, Kana-
da mají spoustu obchodních aktivit na
Kubě. Pokud jde o výtku sledování ame-
rických zájmů, nevím, co je amerického
a neevropského na požadavku na pro-
puštění politických vězňů, na zavedení
politické soutěže a fungování demokra-
cie. Nevím, co je na tom protievropské-
ho nebo neevropského? Já myslím, že to
je skutečně uměle vykonstruovaný argu-
ment, který má bagatelizovat, nebo do-
konce jakoby podřývat validitu toho, že
na Kubě je třeba podporovat opozici, ne-
závislé novináře a pomáhat Kubáncům,
kteří se snaží proti tomu režimu něco dě-
lat, aby vydrželi. Ostatně dnes po dvace-
ti letech tady ve střední a východní Ev-
ropě panuje shoda, že pád komunismu
a celkový úspěch koncepce sjednocení
kontinentu způsobily tři faktory: helsin-
ský proces, podpora intelektuálů, disi-
dentů a dalších lidí, kteří znamenali ja-
kési ostrůvky odporu a naděje uvnitř
těch zemí, a za třetí to byla ekonomická
a v podstatě i politická krize sovětského
vedení a nástup Gorbačova. Když se na
to dnes zeptáte lidí v západní Evropě,
odpoví vám, že bylo samozřejmě
správné, že jsme se stali členy Evropské
unie. Když jim ale řeknete, že to samé,
co kdysi u nás, se děje na Kubě, tak do
toho začnou plést americkou agendu
a americké zájmy a jako by uměle se sna-
ží podřývat původní stanovisko. Je prav-
da, že po osmi letech, kdy působil ve

Washingtonu Bush, to samozřejmě není
úplně jednoduché, ale my jsme dělali
stejně aktivy před Bushem, za Bushe
a budeme je dělat i po Bushovi. Za něj
my nemůžeme; to, že Bush antagonizuje
a vadil víc, než bude vadit Obama, je
pravda. Možná právě proto jsou reakce
části západní Evropy, jejich diplomatů
a politiků podrážděnější, než jak tomu
bylo za předchozí Clintonovy admini-
strativy, která by se ale s nimi také úplně
jinak bavila, než jak to dělala Bushova
vláda.

Vaše činnost by byla asi sotva možná
bez přímé nebo nepřímé podpory čes-
kých úřadů a oficiálních míst. Měli jste od sa-
mého počátku jistotu, nebo jste o ni museli
bojovat?

Já si pamatuji, že jsme právě na počát-
ku naší činnosti museli bojovat o to téma
jako takové. V prvních letech jsme byli
vnímání, nechci říct, že všemi, ale přece
jenom jistotu částí lidí tvořících zahranič-
ní politiku České republiky, jako někdo,
kdo není pod kontrolou, jako někdo, kdo
sleduje vlastní agendu. Pamatuji si, že bě-
hem války na Balkáně a během první vál-
ky v Čečensku přicházely na naši adresu
velmi ostré reakce od některých lidí na
ministerstvu zahraničních věcí – něco
v tom smyslu „co si to dovoluujete, my ta-
dy máme naši oficiální linii a vy tady dě-
láte vlastní zahraniční politiku“. My jsme
na to vždycky odpovídali, že jsme nevlád-
ní organizací, ale nás to zase nějak ne-
překvapilo nebo nejistilo, protože ve
výsledku se ty věci potkaly. Dále je třeba
zmínit skutečnost, že jsme měli vždycky
nikoli fyzickou, ale myšlenkovou a filoso-
fickou podporu od prezidenta Václava
Havla. Takže i když třeba nebyl Černín-
ský palác s některými věcmi spokojen,
existovala tu v osobě tehdejšího prezi-
denta silná politická protiváha. Lidsko-
právní tematika se stala postupně jednou
z priorit, na nichž se profiluje česká za-
hraniční politika, a dokonce si troufám
tvrdit, že jsme k tomu částečně i přispěli.
Nevím samozřejmě, jak moc, protože
v politice lze měřit jen velmi málo věcí,
ale určitě přitom sehrála významnou roli
celá řada ministrů nebo spíš náměstků
ministrů zahraničních věcí – jmenoval

bych Sašu Vondru, Petra Koláře, Tomáše
Pojara, kteří vždycky zaštiťovali lidsko-
právní agendu. Z jejich strany se tak dělo
i v dobách, kdy tam byli ministři, kteří to-
mu třeba moc naklonění nebyli. To byla
jedna velmi významná linka, jež byla
v podstatě postavena na osobnostech,
které měly něco společného s minulým
disentem. Druhý důvod byl určitě Václav
Havel, který to konzistentně opakoval
a také to vnášel do české zahraniční poli-
tiky. Je skvělé, že česká zahraniční politi-
ka pochopila, že pro tak malou zemi, ja-
ko je Česká republika, která jinak těžko
hledá své významné místo a něco, na
čem by se profilovala, je právě tato prob-
lematika zajímavá. V případě současného
ministra je to skoro až samozřejmé, že
někdo jako Karel Schwarzenberg, který
byl velmi aktivní v dobách komunismu
právě směrem do komunistických zemí,
něco takového podporuje a na jeho mi-
nisterstvu se to děje. Takže tady došlo
trochu shodou náhod, ale také díky půso-
bení lidí a skupin k tomu, že ochrana lid-
ských práv se stala integrální součástí
české zahraniční politiky. Myslím si, že
jsme velmi dobře podporováni systémem
české diplomacie. Možná i proto, že do-
šlo k pochopení, že naše role jsou trochu
různé a že se můžeme doplňovat. My si
jako nevládní organizace můžeme dovolit
daleko spíš vozit do těchto zemí tiskoviny
nebo pašovat věci. Naproti tomu oficiální
zahraniční politika si takto počínat ne-
může a z jejího pohledu není vhodné jít
do věcí, jež by se mohly stát zdrojem na-
pětí. Česká republika má dokonce jako
první postkomunistická země svůj gran-
tový program pro podporu transformač-
ních a lidskoprávních aktivit, což ukazu-
je, že zde existuje nějaký hlubší zájem
podporovat tyto aktivity směrem do tře-
tích zemí.

Zmínili jste, jak důležitou roli sehrála pod-
pora významných osobností. Jak je to
ale s podporou ze strany veřejnosti a s jejím
vědomím o nutnosti usilovat o dodržování
lidských práv v zahraničí? Nenarážíte na ur-
čitý rozpor mezi postojem společenských elit
a široké veřejnosti?

Budu mluvit spíš o pocitech, protože
nemáme k dispozici výsledky konkrétní

ních šetření. Nevím, nakolik existuje v české společnosti vědomí, že to je něco důležitého, případně i ochota to podporovat. Troufal bych si prohlásit, že lidé, kteří se nějakým způsobem dobře szili s novými podmínkami vzniklými po roce 1989, kteří se cítí dobře a jsou naladěni spíš optimisticky, tak ti budou podporovat i tento pohled na svět, a tím i naše aktivitu. Samozřejmě, že tu je i jistá skupina lidí, kteří se sentimentem připomínají, že dnešní poměry jsou horší, než kdy byly atd., i když si myslím, že čísla i fakta tomu moc neodpovídají, a ti budou z podstaty proti jakémukoli angažmá tohoto typu. Nesetkáváme se s žádným intenzivním negativním postojem, máme sdružení, které se jmenuje Klub přátel Člověka v tísní a těch asi 4000 lidí, kteří jsou jeho členy, pravidelně měsíčně přispívá nějakou malou částkou, přičemž čtvrtina z toho jde do fondu na podporu lidských práv. Je to samozřejmě malé číslo, nicméně nějaká část společnosti to schvaluje a podporuje a ta další část je k tomu inertní.

Často slyšíme konstatování, že dnešní moderní společnost (nejenom u nás) prochází krizí hodnot. Může to mít podle Vás vliv i na pohled společnosti na nutnost ochrany lidských práv, a potažmo i na Vaši práci?

Ani bych neřekl. V tomto případě je to možná skoro opačně. Nezapomínejme, že koncepce lidských, jako osobních práv je relativně nová a že ještě před sto lety neměla polovina Evropy volební právo, čímž myslím ženy. To, čím Evropa prochází, je vyhraněnost individuálnosti, v níž teď žijeme. To znamená, že pokud se něco rozpadá, pak jsou to hodnoty typu přátelství, rodina a podobně, ale věci spojené se svobodou jednotlivce a správou jednotlivce během posledních několika desítek let spíš posilují. Na tom lze stavět jak argumentaci, tak hledání podpory pro aktivitu mimo Evropu, které by měly lidem pomáhat, aby měli větší svobodu. Já si nemyslím, že euroamerická demokracie je model, který je nasaditelný jako matrice a vnutitelný teď hned kdekoli po světě. Ale podpora dodržování základních lidských práv, osobních individuálních práv a svobod

a podpora nějakého směřování k demokracii – to si myslím, že vlastně možná překvapivě má v Evropě pořád ještě větší váhu, byť mnohé jiné hodnoty – ve srovnání s některými jinými částmi světa – asi o nějaké krizovosti svědčí. Subjektivně vzato, nemá Evropa velké problémy a v zásadě funguje. Pokud bychom se to pokusili objektivizovat a postavili Evropu a její energii proti Blízkému východu nebo některým částem Asie nebo Jižní Ameriky, pak Evropa vypadá unavená, vyčerpaná, stagnující – byť je na tom ekonomicky nesrovnatelně lépe.

Právě Evropané považují například koncepci lidských práv za své dědictví. Když ale třeba evropská politika v minulosti přijížděli do zemí, jako je Čína, a požadovali po tamních režimech dodržování lidských práv, dostalo se jim nezdárka odpovědi, že oni to tam nemají zapotřebí, neboť mají své vlastní, asijské hodnoty. Existuje skutečně něco, co by bylo jakýmsi protimodelem proti evropské koncepci lidských práv?

Myslím, že u těchto zemí se jedná o názor elit, které jsou zrovna u moci a jež budou vždycky tvrdit, že mají svůj systém a hodnoty, které u nich dobře fungují. Těch třiceti, padesáti, sedmdesáti procent lidí, kteří pod jejich vládou fungují, se ale nikdo neptá, jestli by nechtěli mít větší podíl na správě věcí veřejných, na rozhodování o dělení státního bohatství. Uvedu jeden praktický příklad. V současné době vznikají v Číně na mnoha místech zespoda a zcela spontánně odbory. U nás si pod tím leckdo stále ještě představí naše dřívější komunistické odbory, které byly prodlouženou rukou totality. Naproti tomu odbory v Číně jsou naprosto čirým projevem snahy víc mluvit do správy věcí veřejných, ať už ve vlastním podniku, nebo v širší společnosti, což znamená, že jsou nějakým předstupněm demokracie. Totéž se dá říct o řadě jiných zemí, v nichž pracujeme, kde elity vždycky tvrdí „to my nepotřebujeme, my máme svoje koncepty, my tady máme svo-

je tradice“, ale když pak mluvíte s lidmi z různých komunit, obcí, tak – i když nepoužívají slovo demokracie a namísto toho hovoří často o možnosti podílet se na spolurozhodování, na správě věcí veřejných na úrovni obce, okresu – devadesát procent těch lidí odpoví, že chtějí spolurozhodovat, jak se rozdělují peníze státního rozpočtu, jak bude vypadat školský systém, protože se to týká přímo jejich životů. Takže zcela přirozeně si myslím, že kdyby se zahraniční delegace zeptaly nějakého vzorku lidí, jestli chtějí spolurozhodovat, odpověď by byla jednoznačná. Rozdíl je možná v tom, že země, jež neměly nikdy demokracii, k tomu potřebují do jisté míry dozrát. Já si v této souvislosti vzpomenu na Nepál, který mám velmi rád a kam jednou za několik let jedu. Mám tam spoustu kamarádů, kteří říkají: „Měli jsme tu diktaturu pančájatu, to byl takový systém národních výborů, teď tu máme ‚democracy‘.“ Tím chtěli naznačit, že si s demokracií neumějí poradit, že to

...jestliže elita má pocit, že je u moci navždy, necítí žádné potenciální ohrožení a překračuje všechny meze, což je takový začarovaný kruh.

byla demokracie nucená shora po nějaké ekonomické krizi a dirigovaná Indií, ale zespoda s tou demokracií neumějí zacházet, takže to končí jednou vládní krizí za druhou atd. atd. Pak je spousta zemí, jež mají nějakou demokratickou tradici, případně k tomu mají větší potenciál, jako je třeba Bělorusko nebo kam patřilo Srbsko za Miloševiče. V těchto případech si myslím, je velmi zajímavé pracovat nejen na

úrovni nevládních organizací, ale i s politickou opozicí, která může vůči současné vládnoucí diktatuře představovat nějakou alternativu, a je vysoká šance, že se změnou elity se zlepši situace i uvnitř země.

Spousta zemí s autoritativními režimy jsou zároveň velmi atraktivními obchodními partnery, ať už kvůli velikosti jejich trhu, nebo bohatství na nerostné suroviny. Jak mají podle Vás vlády demokratických států vůči nim postupovat? Mají být důsledné a riskovat třeba

ba i ztrátu lukrativních obchodních zakázek, nebo dělat kompromisy a snažit se o dosažení menších ústupků?

Rozhodně neplatí, že když nějaká země výrazně tlačí na dodržování lidských práv nebo je připomíná, že na tom musí být ekonomicky bita. Podívejte se na vztah Ameriky a Číny – to jsou největší obchodní partneři a Američané jsou tradičně nejostřejší vůči Číně, vojensky podporují a vyzbrojují Tchaj-wan. Totéž se dá tvrdit o čínském obchodu, který dnes už probíhá převážně nezávisle na státu, navíc zde probíhá zvláštní proces, kdy se o spoustě věcí rozhoduje na regionální úrovni, a nikoli centrálně. Už tedy vůbec nemusí platit, že hovořit o lidských právech znamená přijít o zakázky. Vzpomínám si, jak se tu asi deset let mluvilo o výstavbě velké přehrady v Číně, kam měla dodat turbíny naše Škodovka. Deset let byla tato miliardová zakázka používána jako argument, proč nemůžeme být vůči Číně ostřejší. Mezitím ta zakázka přestala být profitabilní, protože se její realizace neustále odkládala. To byl typický příklad toho, jak se obchodním zaklínadlem, které nakonec stejně nezafunguje, relativizuje fakt, že nějaké věci se mají říkat a nemá se o nich mlčet. V dlouhodobém horizontu bude pro Evropu nesmírně důležité mít ve světě partnery, kteří budou aspoň víceméně demokratickými a slušnými zeměmi, v jejichž čele nebudou diktátoři, protože ti jsou nepředvídatelní, a mohou se navíc mezi sebou spojovat. Pro dlouhodobou stabilitu Evropy, která bude mít určitě problémy s konkurenceschopností, je daleko bezpečnější mít po světě partnery, kteří fungují jakž takž jako demokratické společnosti s nějakou šancí změny u moci a nějakou šancí na zodpovědnost vládní elity vůči zbytku společnosti. Ta ale funguje jenom tehdy, když je možná změna u moci, protože jestliže elita má pocit, že je u moci navždy, necítí žádné potenciální ohrožení a překračuje všechny meze, což je takový začarovaný kruh. Jakmile nastane překračování mezí, dochází k zneužívání státních prostředků pro vlastní rodinu nebo věrné přívržence, tak se začne elita o svou pozici obávat, začne vynakládat víc peněz a energie na represivní pro-

středky, aby si zajistila setrvání u moci. Dostává se tak do začarovaného kruhu, protože čím větší je represe, kterou používá vůči obyvatelstvu, tím víc se bojí, že kdyby o tu moc přišla, nastane „zúčtování“, a tím zase větší represí používá. Je to samozřejmě zjednodušené, ale do jisté míry tato spirála diktátorství funguje. Myslím si, že pro Evropu bude dobré a zásadní, když bude mít po světě velké partnery, kteří sdílejí podobné hodnoty na poli demokracie, správy věcí veřejných a lidských práv. Myslím, že třeba Indie je toho příkladem a bude jedním z nejdůležitějších partnerů Evropy v Asii – a to je také demokracie, byť je to asijská země a s miliardou obyvatel. Takže vidíme, že možné to je i tam.

Snad vůbec nejvíce prosazují lidská práva ve své zahraniční politice Spojené státy americké. Na adresu USA se ale také ozývá kritika, že v tomto úsilí nejsou vždy důsledné, případně, že se také dopouštějí porušování lidských práv (Guantánamo). Jak se na to díváte?

Guantánamo je určitě záležitost, která měla zmizet už dávno a pravděpodobně také zmizí, protože jeho existenci nemůže nikdo podporovat. Je ale třeba říct, a to mi připadá důležité, že Amerika má své vnitřní očištné a kontrolní mechanismy, jako je tisk, jako jsou volby, think-tanky, univerzity, a dokáže to díky tomu zreflektovat. Může to trvat dlouho, ale zrovna teď zřejmě před takovou reflexí stojíme. Takoví lidé jako Lukašenko, Castro nebo barmská vojenská junta prostě nebudou reflektovat, co dělají sami svým občanům a co se děje v jejich zemi. Argument, abychom my tady v Česku pomáhali Americe vyrovnat se s jejím demokratickým deficitem, mi připadá nesmyslný, protože ona se s tím vyrovná nejlépe sama.

Podstatný rozdíl mezi americkým pojetím podpory demokracie ve světě za posledních osm let a přístupem Evropy spočíval v chybné představě, že demokracie je projekt a že jestliže se do toho projektu nalije dostatek peněz, energie a politického zájmu, pak se dá budování demokracie urychlit, rozšířit a založit všude jinde. Tak to ale není. Demokracie je evoluce, je to proces a podle pojetí Evropa-

nů, které sdílí i Člověk v tísni, znamená podpora demokracie podporu lidí, kteří v těch zemích o něco usilují, kteří se sami snaží, sdružují, mají zájem o informace zvenčí nebo chtějí informace odesílat – tak, jako to bylo v době komunismu tady u nás. Zvenčí se ale demokracie vytvořit nedá.

Řekli byste, že Česká republika, která po svém vstupu do Evropské unie otázkou lidských práv v rámci sedmadvacítky velmi prosazovala, má ve svém počínání za sebou nějaké hmatatelné výsledky?

Myslím si, že nové členské státy – nejen Češi, ale i Poláci nebo některé pobaltské země – mají tradičně zájem o tato témata. Jistou podporu nachází česká politika u Dánů, Švédů, Britů, takže jako by po mnoha letech, kdy se mi zdá, že zahraniční politice Evropské unie začal dominovat pragmatismus, se slova jako demokracie, svoboda, lidská práva, víc a víc objevují nikoli ve vnějších projevech, ale v těch substantivních debatách. Skutečnost, že Komise chystá změnu politiky a výrazné zintenzivnění aktivit směrem k východnímu partnerství, kde hraje právě podpora demokracie a lidských práv významnou úlohu, fakt, že se znovu rozbíhá debata o tzv. evropském demokratickém konsenzu, tomu nasvědčuje. Nicméně tyto debaty teď začínají a za českého a švédského předsednictví se to dostane pravděpodobně velmi vysoko do agendy. Myslím si, že to jsou zela konkrétní výsledky. Nevím, jak to lze úplně přesně měřit a jestli to přinese nějaké ovoce v podobě skutečné změny evropských zahraničních politik, ale to budeme vědět třeba až někdy v roce 2012, protože to trvá hrozně dlouho. Ale do celého toho složitého organismu Evropské unie, Komise, Rady a parlamentu nové členské státy, a mezi nimi i Česko, toto téma přinesly zpět a vlastně ho pomohly mezi všemi ostatními tématy, jež tyto instituce řeší, povýšit. A už to je nějaký výsledek.

Šimon Pánek (1967) je jedním ze zakladatelů humanitární organizace Člověk v tísni o. p. s. a dnes je jejím ředitelem.

Lidská práva a zahraniční politika

1 Je podle Vašeho názoru legitimní prosazovat dodržování lidských práv ve světě násilnou cestou?

JD: Lidská práva nelze prosazovat násilím. Násilí samo je jejich hrubým porušením stejně jako jeho mírnější formy, například embargo nebo sankce vůči zemím, které lidská práva porušují. „Vláda se vždycky najde,“ řekl kdysi Jerzy Urban po Jaruzelského puči. Vyhrožování navíc pomáhá vládám mobilizovat proti cizímu tlaku nacionalistické pocity. Naopak začlenění lidských práv jako jednoho z pilířů bezpečnosti do helsinských dohod, jejich monitorování přispělo k pádu režimů sovětského typu.

JS: Každé násilí je zlo. Bombardování Hirošimy bylo zlo, bombardování Drážďan bylo zlo. Bombardování Jugoslávie bylo zlo. Ve všech třech případech násilný zásah pomohl potlačit jiné zlo. Všechny tři případy se týkají USA. Na USA ve všech třech případech ležela tíha volby menšího zla. Bělehrad se rozhodl vysídlit milion osm set tisíc kosovských Albánců.

Čtyři sta tisíc jich vyhnal do Černé Hory, albánského Kukesu a Makedonie. Teprve bombardování největší poválečný exodus zastavilo. Odsoudit použití násilí by si mohl dovolit ten, kdo by navrhl a realizoval ochranu malého národa před deportací. Nikdo takový se nenašel. Evropa zklamala. OSN zklamalo. Žijeme bohužel v době, kdy velmoc supljuje povinnosti nadnárodních organizací. Násilí může být pro prosazování dodržování lidských práv legitimní, jako tomu bylo v uvedených třech případech.

2 Mají Evropané právo požadovat uskutečňování koncepce lidských práv v jiných kulturních prostředích, například v Asii (viz tzv. „asijské hodnoty“)?

JD: Existují práva zakotvená ve Všeobecné deklaraci lidských práv OSN, spo-

lečná všem lidem. Tyto hodnoty jsou zakotvené ve filosofických a náboženských systémech většiny kultur. Pokud však Evropané nerespektují zvyklosti a tradice jiných kultur a necitlivě požadují, aby kopírovaly pravidla, k nimž dospěla euroamerická civilizace, mohou vyvolávat odpor k jednání chápanému jako „nový kolonialismus“. Oslobojují tak možnost usilovat o prosazování těch práv, která jsou univerzální.

Jiří Dienstbier

Neokonzervativci, opojení představou „amerického století“, propadli iluzi, že nastolují demokracii na Středním východě.

JS: Sergej Kovaljov, ruský humanista, řekl: „Porušování lidských práv nemůže být vnitřní záležitostí žádné země.“ Ospravedlnování porušování lidských práv jiným kulturním konceptem dnes neobstojí. Potlačování práv žen Tálibánem nebo věznění jinak smýšlejících (Čína, Kuba) není kulturní odlišností ani vysvětlitelné, ani přípustné. Žijeme v globální vesnici a poválečný vývoj nám přinesl jasně specifikované nadkonfesní, nadtradiční kodexy, které do sebe vstřebaly to podstatné ze všech lidských kultur a byly zformulovány OSN. „Asijské hodnoty“ jako například konfucianství v ekonomikách čínskojazyčných zemí, či dokonce šaria v afghánských horách, jsou vnitřní záležitostí oněch zemí. Až do chvíle, kdy přinesou porušení lidských práv.

Jaromír Štětina

„Asijské hodnoty“ jsou vnitřní záležitostí oněch zemí. Až do chvíle, kdy přinesou porušení lidských práv.

3 Co soudíte o tom, že Spojené státy, jež zřejmě jako žádná jiná země nejvíce promítají lidská práva do vlastní zahraniční politiky, jsou také předmětem kritiky kvůli jejich porušování (Guantánamo)?

JD: Spojené státy po Helsinkách výrazně přispěly důrazem na lidská práva k postupné přeměně sovětského impéria. Carterova administrativa zahájila pravidelné kontakty s opozičními představiteli. Ty se staly pravidelnou součástí programu zahraničních hostů. Po pádu železné opo-

ny se tato politika začala opouštět. Bombardování Jugoslávie bylo zdůvodněno nepravdivými argumenty stejně jako invaze do Iráku. Při ní navíc neokonzervativci, opojení představou „amerického století“, propadli iluzi, že nastolují demokracii na Středním východě. Jejich agresivitu (W. is Liberator, psal W. Kristol) provázely dvojí standardy v přístupu k lidským právům a jejich přímé porušování (Guantánamo, Abu Ghraib, souhlas s mučením vězňů, Patriotic Act atd.). S nástupem prezidenta Obamy lze doufat v návrat k hodnotám euroamerické civiliza-

ce, ve větší spolupráci s Evropou a v rámci úsilí o zajišťování bezpečnosti také v posilování politiky lidských práv.

JS: Guantánamo je skvrnou na tváři demokratické Ameriky a důkazem, že virus porušování lidských práv může postihnout i demokratické země. Pro ně slova Sergeje Kovaljova platí stejně jako pro diktátorské režimy.

Jiří Dienstbier je senátorem Parlamentu České republiky a předsedou jeho zahraničního výboru.
j@dienstbier.cz

Jaromír Štětina je nezávislý senátor Parlamentu České republiky za Stranu zelených.
stetina@senat.cz

Vladimír Leška

Před deseti lety mnozí pokládali Slovensko mezi zeměmi Visegrádské čtyřky za škaredé káčátko. Ještě v září 1998, než proběhly parlamentní volby, panovaly pochybnosti, zda se stane členem NATO a zda bude společně s ostatními státy regionu přijato do Evropské unie. Teprve jejich výsledek a vznik širokospektrální koalice vytvořily vnitropolitické předpoklady pro překonání několikaletého zaostávání v integračním úsilí a v podstatě během jednoho volebního období se dostalo na úroveň ostatních. Po čtyřech letech nejenže s nimi srovnalo krok, ale v některých parametrech je začalo i předbíhat. Svou důvěru v hodnoty, z nichž evropská integrace vychází, demonstrovalo i tím, že jako jediné z Visegrádské čtyřky již splnilo kritéria pro přijetí společné měny a 1. ledna 2009 vstoupí do eurozóny.

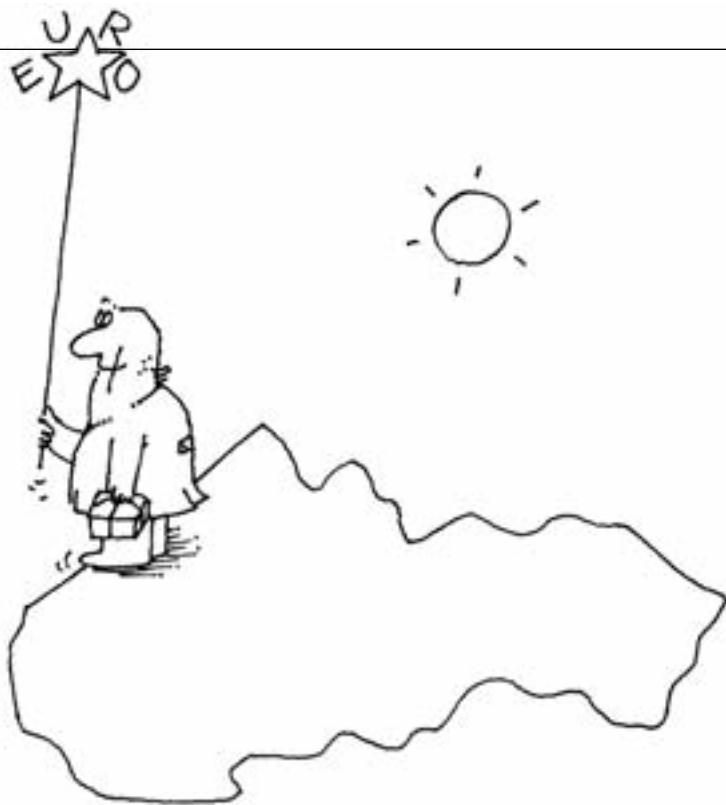
Současná finanční krize zvýraznila správnost slovenské volby. Maďarští představitelé se ani po národním summitu, který hledal východiska z ekonomické mizérie, neshodli na termínu vstupu do eurozóny, přestože guvernér národní banky naléhavě vyzýval k urychlení tohoto kroku. Je přesvědčen, že by se tím snížila zranitelnost země, jež byla ze všech států střední Evropy důsledky světové finanční

krize dosud postižena nejvíce. Centrální banka ČR naopak pokládá nynější neklid na finančních trzích za důvod, aby vláda opět oddálila rozhodnutí týkající se eura. Je to zřejmě v souladu s celkovou strategií našich nejvyšších představitelů, kteří v čele s prezidentem republiky pokládají vstup do eurozóny pro českou ekonomiku za nevýhodný. Poradkyně Václava Klause Stanislava Janáčková je přesvědčena, že přijetí eura nebude v nejbližších minimálně deseti letech v Česku na pořadu dne. Zdůvodnila to přitom čtyřmi argumenty, které plně konvenují s filosofií euroskeptiků. Poláci jsou odhodláni vytvořit předpoklady pro přechod na euroměnu teprve v roce 2012.

Slovenská cesta k euru

V době nástupu první *Dzurindovy* vlády před deseti lety byla situace v oblasti veřejných financí země mimořádně složitá. Ačkoli si jeho kabinet stanovil v tomto směru ambiciózní cíle, podařilo se mu realizovat pouze některé. Důležité však bylo, že závazky, které Slovenská republika v rámci předvstupních rozhovorů s Evropskou unií v této sféře převzala, přes kritizované nedostatky splnila na odpovídající úrovni. Avšak záměr z roku 1998 hospodařit s vyrovnaným finančním rozpočtem ani on na konci svého funkčního období neuskutečnil. Nepřímo to přiznala tehdejší ministryně financí, když zdůvodňovala zásady pro přípravu státního rozpočtu na rok 2003. Tvrdila, že nová vláda bude muset rozhodněji pokračovat v reformách, aby podstatně snížila veřejné výdaje a zadluženost státu. Bez nich by byly fiskální záměry nerealizovatelné.

Důsledně a často až za cenu drastických dopadů pro občany v sociální oblasti je začal realizovat až druhý, v tomto případě pravicový kabinet *Mikuláše Dzurindy*, jenž vznikl po parlamentních volbách v roce 2002. Koaliční strany se již v programových

tezích zavázaly snížit podíl deficitu veřejných financí na hrubý domácí produkt tak, aby Slovenská republika na závěr funkčního období plnila kritéria pro vstup do Evropské měnové unie. Vláda tento cíl ve svém programovém prohlášení označila za přirozený krok při naplňování integračních ambicí země. Slíbila, že ve spolupráci s NBS připraví strategii nezbytných kroků vedoucích k jeho dosažení. Svůj závazek začala realizovat v polovině července 2003, když schválila dokument „*Stratégia prijatia eura v SR a spoločný postup vlády SR a Národnej banky Slovenska pri vstupe Slovenskej republiky do eurozóny*“. V září 2004 jej konkretizovala.

O rok později – v červenci 2005 – schválila *Národný plán zavedenia eura v Slovenskej republike*, který pak několikrát aktualizovala. V listopadu téhož roku Slovensko učinilo významný krok tímto směrem, když svou měnu začlenilo do Evropského mechanismu směnných kurzů II (ERM II). Centrální parita koruny vůči euru byla tehdy stanovena na úrovni tržního kurzu 38,4550 EUR/SKK. Poté vláda realizovala řadu administrativních a právních kroků v rámci přípravy na zavedení eura. Koncem roku 2005 jmenovala vládního zmocněnce pro tuto agendu.

Jisté pochybnosti v souvislosti se směřováním Slovenska do eurozóny, ale nejen s ním, vyvolaly výsledky parlamentních voleb v červnu 2006, v nichž s výraznou převahou zvítězila *Ficova* strana SMER – sociálna demokracia. Navíc je umocnilo složení vládní koalice, která po nich vznikla. Politici, kteří zůstali v opozici, spolu s převážnou částí novinářů a pravicově orientovaných politologů předpovídali, že podíl ĽS-HZDS a SNS na vládě významně zkomplikuje realizaci integračních ambicí Slovenské republiky, oslabí její zahraničněpolitické postavení a zpozdí zavedení euroměny. Nová vláda se však snažila tyto prognózy vyvrátit již ve svém programovém prohlášení. Slíbila, že udělá vše ne-

zbytné pro zavedení společné evropské měny v roce 2009. Neaplnila se ani očekávání, že její programové cíle – zejména v sociální oblasti – znemožní plnění maastrichtských kritérií, což by realizaci tohoto plánu ohrozilo.

Velmi dobré ekonomické výsledky Slovenska umožnily původně stanovenou centrální paritu dvakrát revalvovat: poprvé v březnu 2007 na úroveň 35,4424 EUR/SKK, podruhé pak koncem května 2008 na 30,1260 EUR/SKK.

Legislativní rámec pro přijetí eura definoval tzv. generální zákon o zavedení měny euro na Slovensku a o změně a doplnění některých dalších zákonů, jenž Národní rada SR schválila 28. listopadu 2007.

Rok 2008 – rok intenzivních příprav

Vše podstatné při vytváření podmínek pro vstup do eurozóny se odehrálo letos, přičemž klíčové události se staly v květnu. Evropská komise na jeho počátku vydala konvergenční zprávu, v níž konstatovala, že Slovensko odstranilo všechny případy neslučitelnosti svých právních norem s příslušnými články Smlouvy ES a statutem ESCB a ECB (Evropského systému centrálních bank a Evropské centrální banky). Průměrná míra inflace za posledních dvanáct měsíců dosahovala 2,2 procenta, což bylo značně pod úrovní referenční hodnoty 3,2 procenta.

Autoři zprávy předpokládali, že inflace se po zavedení eura může zvýšit, ale ani přesto by neměla stanovené hodnoty překročit. Relativně nízká cenová hladina (58 procent průměru EU v roce 2006) je v dlouhodobém horizontu dostatečným potenciálem pro konvergenci cenové hladiny. Zpráva ocenila, že vláda a sociální partneři začátkem roku 2008 podepsali *Deklaráciu spoločenskej zhody zaviesť a používať euro*, v níž se zaměstnavatelé a odbory zavázali udržet růst mezd v souladu s růstem produktivity. Kabinet kromě toho například slíbil, že do roku 2011 dosáhne vyrovnaný státní rozpočet a zpřísní fiskální pozici v případě neočekávaných inflačních tlaků. Dílčí posudek zprávy z tohoto hlediska vyzněl jednoznačně: Slovensko splňuje kritérium cenové stability. Také další závěry byly pro SR příznivé: vyhověla rovněž kritériu výměnného kurzu, jakož i dlouhodobých úrokových sazeb. Evropská komise na základě právní slučitelnosti a plnění konvergenčních kritérií, jakož i s přihlédnutím k doplňujícím faktorům konstatovala, že Slovenská republika podmínky pro přijetí eura splnila.

Na základě tohoto dobrodzání ministři financí členských zemí Evropské unie v Lucemburku 3. června 2008 doporučili, aby Slovensko vstoupilo do eurozóny k 1. lednu 2009. Hlavy států na zasedání Rady EU toto doporučení 20. června 2008 potvrdily. Poté ministři financí členských států EU na svém zasedání 8. července 2008 stanovili neodvolatelný přepočítávací koeficient mezi EUR a SKK (tzv. konverzní kurz). Ten zůstal na úrovni centrální parity, již slovenská měna dosáhla v květnu 2008, tj. 1 EUR za 30,1260 SKK.

Politické turbulence kvůli euru

Tento parametr rozčeřil hladinu slovenské politické scény nejméně dvakrát: poprvé v květnu 2008, když došlo k druhé reval-

vaci slovenské koruny v rámci mechanismu ERM II, podruhé, když byl stanoven konverzní kurz.

Od května se sdělovací prostředky a značná část opozičních politiků zabývaly podezřením, že informace o připravované změně centrální parity pronikla z ministerstva financí do prostředí finančních skupin J&T a Istrokapital, které následně na této operaci vydělaly miliony korun. Indicie o možném zneužití důvěrných informací vyvolala skutečnost, že těsně předtím, než Evropská centrální banka 28. května večer stanovila novou centrální paritu na 30,126 SKK/EUR, se na devizovém trhu uskutečnil nebyvale vysoký počet obchodů s korunou v objemu přes 24 miliard korun. Přitom

na těchto transakcích měly nejvíce vydělat zejména oba zmíněné subjekty. V průběhu června padlo podezření z předpokládaného úniku informací přímo na ministra financí Jána Počiatka, který se pár dnů poté, co požádal o změnu centrální parity, setkal v Monaku s představiteli J&T na jejich jachtě.

Guvernér NBS Ivan Šramko v polovině června 2008 potvrdil, že možný únik informací tohoto druhu vyšetřovala jeho instituce. Bezprostředně poté premiér Fico odsoudil jednání svého ministra. Ačkoli Počiatek popřel, že by důvěrné informace unikly z vládních míst, přesto nabídl svou demisi. Premiér ji však nepřijal. O několik dnů později se jej opozice pokusila odvolat v parlamentu, avšak neúspěšně. Kauzou se začal zabývat i Výbor pro hospodářské a měnové záležitosti Evropského parlamentu v Bruselu. Rovněž eurokomisař pro tuto oblast Španěl Joaquín Almunia vyzval SR, aby celou věc přešetřila.

Koncem června premiér své rozhodnutí ponechat Počiatka ve funkci zdůvodnil tvrzením, že ministr nemohl informaci o změně centrální parity prozradit, protože v době podezřelých obchodů s ní nedisponoval. Prý mu to potvrdil i guvernér NBS. Na jedné straně jej pochválil za zvládnutí procesu přijímání eura, ale na

druhé jej tvrdě kritizoval za návštěvu jachty, protože tím poškodil SMER-SD a celou vládu.

Konverzní kurz vyvolal ostré polemiky znovu poté, co jej ministři financí Evropské unie oficiálně v první dekádě července potvrdili. Opoziční politici jej označovali pro Slovensko za nevýhodný. Tvrdili, že je odrazem nedostatečně zvládnutého procesu přípravy na přijetí eura, včetně důsledků zmi-

Experti se shodují v tom, že případná rizika vyplývající z přechodu na euroměnu budou mnohokrát vyvážená výhodami jejího zavedení.

něné aféry. Koaliční představitelé, v souladu s názory převážné většiny finančních expertů a ekonomických analytiků však dokazovali, že je optimální a že odpovídá aktuálnímu stavu i předpokládanému vývoji slovenské ekonomiky. Podle některých se proti očekáváním podařilo dosáhnout silnějšího kurzu, jenž je pro občany výhodnější.

S blížícím se koncem roku se zintenzivnila diskuse o přednostech a nevýhodách společné měny. Experti nejčastěji zdůrazňovali, že po jejím zavedení odpadnou ekonomice náklady z měnových konverzí a kurzovní rizika. Slovensko by se mělo stát ještě atraktivnější pro zahraniční investory, což někteří již otevřeně deklarovali. Naopak, jisté riziko představuje snížení zájmu o slovenskou produkci ze strany partnerů zemi Visegrádské čtyřky, které v jeho zahraničněobchodní bilanci zaujímají významné místo, jelikož by si mohli hledat dodavatele vně eurozóny. Experti se však shodují v tom, že případná rizika vyplývající z přechodu na euroměnu budou mnohokrát vyvážená výhodami jejího zavedení. Je však neoddiskutovatelné, že konsenzuální úsilí politiků o zavedení eura prospělo celé společnosti, protože proces vytváření podmínek pro jeho přijetí významně přispělo k urychlení rozvoje slovenské ekonomiky.

I úspěch dějinné události často závisí na zvládnutí pragmatických úkonů

Kampaň k zavedení eura v posledních měsících roku 2008 se zaměřila přede-

vším na pragmatickou stránku této historické události – zajištění nezbytného množství eurobankovek a ražbu mincí pro hotovostní oběh SR, předzásobení bank a maloobchodního sektoru euroměnou apod. Prostý občan se mohl na „velký třesk“, který nastane na Nový rok 2009, psychologicky připravovat již od srpna 2008, odkdy jsou všechny maloobchodní ceny, výplatní pásky, důchodkové dávky a další platby zobrazovány duálně, tj. v SKK i EUR. Kromě toho se občané mohli s celou škálou problému přechodu na euroměnu seznamovat různými formami širokospektrální eurokampaň.

Do 16. ledna 2009 bude možné na Slovensku platit jak korunou, tak i eurem. I tímto způsobem se bude národní měna stahovat z oběhu. Po tomto termínu bude možné SKK vyměnit již jen v komerčních bankách a NBS. Duální zobrazování cen bude povinné až do konce roku 2009, aby občané mohli i tímto způsobem kontrolovat svědomitost obchodníků.

Slovenští politici bez ohledu na politickou příslušnost jsou přesvědčeni, že po zavedení eura ani světová finanční krize nezpůsobí zemi nějaké mimořádné problémy. Ministr financí Počiatek ubezpečuje, že Slovenská republika se v nynější krizi nachází v relativně dobré pozici a že zpomalení hospodářského růstu po vstupu do eurozóny bude proto mírnější, než kdyby zůstala mimo ni. Jeho předchůdce, opoziční politik Ivan Mikloš, dokonce tvrdí, že finanční krize je šancí pro Slovenskou republiku, aby z ní ještě profitovala.

Zanedlouho se dovíme, zda Slovensko vstupem do eurozóny vydělalo, či prodělalo.

Vladimír Leška byl do září 2007 vědeckým pracovníkem Ústavu mezinárodních vztahů.

vladimir.leska@volny.cz

Tereza
Fantlová

Volbám vstříc

Na Ukrajině bylo roztočeno další kolo vlekoucí se vnitropolitické krize

Na podzim 2008 Ukrajina prožívá „další kolo“ vleklé politické krize, které dominují spory tří hlavních aktérů ukrajinské politiky. Prezident Juščenko rozhodl o vystoupení z parlamentní koalice, kterou jeho seskupení Naše Ukrajina-Lidová Sebeobrana (NU-NS) tvořilo s Blokem Julije Tymošenkové (BJuT). Stalo se tak poté, co poslanci strany BJuT hlasovali na začátku září spolu s opoziční Stranou regionů Viktora Janukovyče pro schválení zákona o kabinetu ministrů, jakož i dalších zákonů omezujících prezidentské pravomoci. Pro zákon hlasovala Strana regionů, komunisté, Blok Litvina a BJuT. Prezident Juščenko označil dění v ukrajinském parlamentu, Nejvyšší radě, za formování nové koalice.

Pozadí současného vývoje

Spor o posílení či omezení prezidentských pravomocí je na ukrajinské politické scéně už stálíci. Prezidentské pravomoci byly omezeny jako součást dohody o předání moci Juščenkovi po dramatických prezidentských volbách na sklonku roku 2004 a úřadující hlava státu od té doby usiluje o jejich rozšíření. Pro zákony omezující pravomoci prezidenta hlasovala Tymošenkova a její strana v parlamentu už v prosinci roku 2006 v naději, že se ča-

sem do premiérského křesla vrátí. Tehdejší zákon prezident vetoval v lednu 2007.

V nastalém případě, po rozpadu koalice, ústava určuje lhůtu třiceti dní, v níž je možné najít v parlamentu kompromis a sestavit vládu novou, v opačném případě prezident může využít svého práva rozpustit parlament a vyhlásit předčasné volby. Ukrajinská vláda je formována právě v parlamentu – prezident pouze formálně jmenuje premiéra.

V předtočeném televizním projevu Juščenko 8. října 2008 oznámil, že vydal výnos, který rozpouští Nejvyšší radu a nařizuje uspořádání předčasných parlamentních voleb, jež se podle ústavy mají uskutečnit do šedesáti dnů. Datum voleb bylo předběžně stanoveno na 7. prosince 2008. Prezident prohlásil, že koalice byla zničena lidskými ambicemi, a to ambicemi pouze jednoho člověka. Juliji Tymošenkovou obvinil, že její touha po moci u ní převládla nad národními zájmy.

Juščenkovu výnosu předcházelo měsíc trvající snažení Tymošenkové o obnovení koalice a vzájemná obviňování prezidenta a premiérky z podílu na zodpovědnosti za vzniklou situaci. Tymošenkova několikrát vyzývala Juščenka k návratu do koalice. Prezident ji obviňoval ze zavádění premiérské diktatury a ostře kritizoval její nevyhraněný postoj k rusko-gruzínskému konfliktu. Juščenko, který se postavil jasně na stranu Gruzie, kritizoval Tymošenkovou za promoskevský postoj a vedle vlastizrady ji obvinil, že si svým chováním snaží zajistit podporu Moskvy v nadcházejících prezidentských volbách. Od počátku října se Tymošenkova snažila plnit Juščenkovy požadavky, jimiž podmiňoval obnovení koalice s BJuT. Juščenko požadoval také zrušení zákonů, pro které hlasovala Tymošenkova společně se Stranou regionů a ostatní opozicí. Tymošenk-

ková již připojila svůj premiérský podpis i pod deklaraci Juščenka a Evropské unie o podpoře Gruzie. Tvrdila však, že pokud přistoupí na jeden Juščenkův kompromis, prezident přijde s dalšími a dalšími požadavky, neboť jeho cílem jsou jednoduše předčasné volby.

Tymošenková a její strana BJUT předčasné volby zásadně odmítají, přičemž možný povolební vývoj by mohl premiérku při přeskupení koalice připravit o její křeslo. Na protiprávnost Juščenkova rozhodnutí podali Tymošenkové spolupracovníci žalobu ke kyjevskému Městskému soudu. Kyjevský soud označil prezidentovo rozhodnutí za nepravoplatné, ale prezidentův tým podal žádost o přezkoumání. Juščenko nakonec sám 20. října 2008 platnost svého dekretu zrušil, čímž obnovil činnost parlamentu, aby umožnil hlasování o půjčce od Mezinárodního měnového fondu ve výši 16,5 mld. dolarů.

Podle prezidenta byla činnost obnovena jen na několik dní nutných ke schválení potřebné legislativy a jako možný termín pro předčasné volby Juščenko určil 14. prosince 2008. Nyní je však jasné, že případné volby se budou konat až v novém roce. Tymošenkova v parlamentu blokovala uvolnění prostředků pro předčasné volby a spolu s komunisty se shodla, že pro předčasné volby v zuřící finanční krizi není místo. Poté, co se nepodařilo schválit financování voleb v parlamentu, jehož zasedání rušil BJUT obstrukcemi, přikázal prezident premiérce vyčlenit z vládních zdrojů 85 milionů dolarů na zaplacení předčasných voleb. Tymošenkova ale požadavek na vyčlenění prostředků z rezervního fondu odmítá, jelikož ten podle ní neslouží k těmto účelům.

Rok oranžové koalice: stupňující se boj o moc

Celá krizová situace souvisí s vleklým mocenským bojem, který se stupňuje s tím, jak se blíží termín dalších řádných prezidentských voleb, jež jsou naplánovány na počátek roku 2010. Jako jeden z možných scénářů v létě týdeník Zerkalo nedeli předpokládal, že Juščenko bude vyčkávat až do podzimu, kdy na Tymošenkovu zaútočí a přitom si dá pozor, aby před zraky Ukra-

jiny nenesl vinu za rozbití koalice. Kanadský expert na Ukrajinu Taras Kuzio přitom již v polovině května 2008 v Eurasia Daily odhadoval, že předčasné parlamentní i prezidentské volby proběhnou na začátku roku 2009 a v jejich důsledku bude Juščenko odstaven od reálné moci v zemi. Juščenko podle něj ztrácí hlasy voličů, za což vděčí nesplněným volebním slibům a chování, které více analytiků označuje za neústavní. Kuzio zmíní například prezidentův dekret z dubna 2007, jímž se pokoušel rozpustit parlament v reakci na rozmáhající se přeběhlictví poslanců ve prospěch jeho politických konkurentů. Prezident podle něj dále překračuje pra-

vomoci vměšováním do ekonomických otázek, zejména privatizace, a v neposlední řadě i autoritativním vystupováním proti premiérce, často prostřednictvím hlavy prezidentské kanceláře Viktora Balohy.

Tymošenková v pozici premiérky v období od předčasných voleb v září 2007 naopak setrvale posilovala na úkor proprezidentské Naší Ukrajiny-Lidové Sebeobran. V průzkumech voličských preferencí z léta se Blok Tymošenkové umísťoval těsně v závěsu za Stranou regionů. V ukrajinské volební matematice platí, že hlasy se přerozdělují v oranžovém táboře mezi Tymošenkovou a Juščenkem, zatímco Janukovyč a jeho Strana regionů mají poměrně stabilní elektorát. Juščenkovy hlasy se tedy „oranžovým“ neztratí. Zároveň se v průzkumech objevuje další možnost, a to, že by voliči uvítali nějakou třetí sílu, a pak by opustili dosavadní principy volby podle barevného schématu oranžoví (Juščenko a Tymošenkova) versus modří (Janukovyč).

Populární premiérka

Tymošenkové popularita stoupla poté, co vláda započala s výplatami ztracených vkladů z období Sovětského svazu, což byl jeden z jejích nejchytlavějších předvolebních

slibů. První peníze vyplacené v lednu 2008 jí zajistily podporu hlavně starších voličů, jichž se navracení vkladů týká především. Tymošenkova si zajistila i respekt voličů Strany regionů. Právě populistické vyplácení peněz za vklady uložené v sovětských bankách znárodněných Ruskem v roce 1991 se stává účinnou zbraní v nastupující prezidentské kampani. Juščenko vyplácení vkladů sli-

Rozpad koalice a další politická krize na Ukrajině zbrzdí spolupráci země s Evropskou unií a Severoatlantickou aliancí, které už nyní nenabízejí Ukrajině jasné sliby přijetí.

boval už před prezidentskými volbami 2004, kdy chtěl peníze vyplácet z daňových příjmů od nejbohatších podnikatelů ve státě. Vklady však začaly být vypláceny až za Tymošenkové. Premiérka pro tyto účely používá výnosy z privatizace, s čímž Juščenko ostře nesouhlasí. Tymošenkova je za vpouštění finančních prostředků do oběhu, bez současného ošetření in-

flace, kritizována. Proti těmto nařčením se premiérka ovšem brání tím, že prezident blokuje vládní snahy o zavedení protiinflační legislativy.

Jako neúspěch premiérky byly označovány výsledky květnových voleb na kyjevskou radnici, při nichž byl za primátora Kyjeva zvolen Leonid Černoveckij, kandidující za Blok Černoveckého. Právě premiérka nechala v březnu hlasovat o odvolání Černoveckého z postu primátora Kyjeva kvůli jeho údajnému spojení s nezákonným přidělováním pozemků na území hlavního města. Hlasování v Kyjevě bylo považováno za ukazatel popularity před prezidentskými volbami a kandidát Tymošenkova – první vicepremiér Oleksandr Turčinov – propadl. Spolu s dalším demokratickým kandidátem, bývalým boxerem Vitalijem Kličkem, ale měli dva oranžoví kandidáti více hlasů než vítězný Černoveckij. To podle Igora Ždanova z ukrajin-

Zdroje

- Josef Mlejnek, „Ukrajina: ať tak, nebo tak, pokaždé skoro pat“, CEVRO revue, 10/2007
- RFE/RL, Eurasia Daily, Deník SME, Zerkalo Nedeli

ské redakce RFE/RL znamená, že kdyby se byly demokratické síly dokázaly přenést přes vzájemné neshody a zodpovědně myslely na voliče, případný sjednocený kandidát oranžových by ve volbě uspěl. Oranžovým spojencům se kvůli vzájemným neshodám nepodařilo obsadit ani Kyjevskou městskou radu, kde většinu získal rovněž Blok Černoveckého.

V červnu 2008 ztratila vládní koalice v parlamentu většinu, když dva poslanci opustili vládní koalici. Byl mezi nimi jeden zástupce proprezidentské Naší Ukrajiny a další pocházel z klubu BJuT. Počet koaličních poslanců v parlamentu tak klesl na rovných 225, tedy polovinu celkového počtu poslanců. Tymošenková přestála v červenci 2008 hlasování o důvěře vládě, které vyvolala opoziční Strana regionů s odůvodněním, že se premiérce nepodařilo snížit inflaci. I když vláda oranžové koalice vydržela nápor zvenčí, nekončící spory mezi Juščenkem a Tymošenkovou nakonec vedly až k rozpadu koalice.

Předčasné volby v novém roce

Prezident Juščenko zatím neurčil, kdy by se předčasné volby měly konat, ale vyvrátil možnost, že by se uskutečnily do konce roku. Odůvodnil to nutností schválit státní rozpočet. Analytici očekávají předčasné volby v prvních měsících příštího roku. Ukrajinu tak s největší pravděpodobností čekají další parlamentní volby, již třetí v průběhu tří let. Jasnými favority jsou Strana regionů a BJuT. Otázkou zůstává, jak bude vypadat nová parlamentní koalice a vláda. Nyní mají Ukrajinu v rukou dva znesváření demokraté Juščenko a Tymošenková. Ti se však již poněkoličtější nedohodli a jejich rozepře poskytují prostor novým scénářům. V minulých volbách se do parlamentu nedostali bývalí spojenci Strany regionů, socialisté Oleksandra Moroze, a chybi tak formace, která by mohla narušit současný vyrovnaný poměr sil. Tymošenková by se zřejmě spojením s Janukovyčem diskreditovala u voličů stran „demokratického“ tábora. Moskva by ovšem spojení Janukovyče s Tymošenkovou uvítala. Evropa je opakujícím se scénářem na Ukrajině naopak unavená.

Premiéři Ruska a Ukrajiny Vladimir Putin a Julija Tymošenková během listopadového setkání premiérů zemí Společenství nezávislých států v moldavském Kišiněvě.

Alexei Nikolsky, Globe Media/Reuters

Rozpad koalice a další politická krize na Ukrajině zbrzdí spolupráci země s Evropskou unií a Severoatlantickou aliancí, které už nyní nenabízejí Ukrajině jasné sliby přijetí.

Jasně se také ukazuje, že dvěma hlavními kandidáty na prezidenta, kteří mají opravdu šanci být zvoleni, jsou Julija Tymošenková a Viktor Janukovyč. Mandát prezidenta Juščenka se pomalu chýlí ke konci. Jeho politiku už přestaly podporovat i některé subjekty prezidentského bloku Naše Ukrajina-Lidová sebeobrana a preference Naší Ukrajiny již od minu-

lých voleb klesají. Je také zřejmé, jak silně ovlivňuje očekávaný souboj o prezidentský úřad ukrajinskou politiku, a snad jen celosvětová finanční krize, která dolehla nyní i na Ukrajinu, na čas oslabila hřmot mocenského boje.

Tereza Fantlová je studentkou magisterského oboru Ruská a východoevropská studia na Institutu mezinárodních studií Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy.

TerezaFantlova@seznam.cz

Prudce doleva: staronový směr pro Nikaraguu

Návrat nikaragujských sandinistů k moci zatím přinesl především změnu v zahraniční politice

Karel Kouba

Téměř dva roky po druhém zvolení sandinisty Daniela Ortegy prezidentem Nikaraguy se nenaplnily nejhorší scénáře pro budoucnost demokracie v zemi. První zvolení Ortegy v roce 1985 se uskutečnilo uprostřed brutální občanské války. Znovuzvolení už následovalo po šestnáctileté zkušenosti s demokracií a třech mandátech liberálních prezidentů. Manévrovací prostor pro budování socialismu ať už podle kubánského, nebo venezuelského vzoru, je značně omezený nejen kvůli složitosti domácí politické situace, ale rovněž kvůli mezinárodním okolnostem. V protikladu k intenzivní socialistické rétorice a „antiimperialistické“ zahraniční politice je výsledkem prvních dvou let vládnutí sandinistů zachování pragmatické linie v ekonomické oblasti. Objevují se ale náznaky nedemokratických tendencí nové vlády.

Znovuzvolením Ortegy byly oživeny reminiscence na sandinistickou revoluci z 80. let. Přes některé podobnosti v zahraniční orientaci sandinistů je však obtížné obě období srovnávat. Odlišné byly zejména výchozí podmínky. V roce 1979 sandinisté (*Frente Sandinista de Liberación Nacional*, FSLN) porazili zkorumpovaný režim klanu Somozů, který v zemi vládl po čtyři desetiletí. Následovala brutální občanská válka, kte-

rá zemi v osmdesátých letech vyčerpala. Volby v roce 2006 naopak probíhaly v zemi s šestnáctiletou demokratickou zkušeností, relativně fungujícími reprezentativními institucemi a rostoucím hospodářstvím. Výraznou změnou ovšem prošel i mezinárodní kontext. V 80. letech byla sandinistická revoluce poznamenána studenoválečným soupeřením dvou velmocí. Reaganova administrativa přitom aktivně sponzorovala ozbrojené gerily (*contras*) v boji proti revolučnímu režimu. I v současnosti se sice Nikaragua vymezuje proti severoamerické hegemonii, pro Spojené státy ale sandinistická Nikaragua nepředstavuje zdaleka takové nebezpečí jako v 80. letech.

Příčiny návratu sandinistů

Vůdce sandinistů Daniel Ortega se stal prezidentem v roce 2006 poté, co v prvním kole voleb obdržel 38 procent hlasů. Tato událost znamenala přelom v dosavadní zahraničněpolitické orientaci země. Návrat sandinistů k moci představoval překvapení pro mnoho zahraničních analytiků. Z hlediska vnitropolitické situace už ale tak překvapivý nebyl. Přispěly k němu dva hlavní faktory. První příčinou je bezesporu proměna samotné sandinistické strany, která se transformovala z revolučního marxistického hnutí z 80. let v dnešní levicově-populistickou stranu formálně respektující pluralitu demokratické soutěže. Ve stranickém vedení kromě Ortegy nezůstal nikdo z devíti vrcholných sandinistů z 80. let. Někteří postupem času založili vlastní „pravověrné“ politické frakce, jiní pak zcela opustili politiku. Personální proměnu strany dokresluje fakt, že jako svého viceprezidenta si Ortega vybral Jaimeho Moralese, jednoho z bývalých vedoucích představitelů protisandinistických *contras*.

z 80. let. Před rokem 1979 byl Morales bankéř a podnikatel, kterému revoluce vyvlastnila majetek.

Z hlediska ideologické proměny byl důležitý zejména vstřícný posun FSLN směrem k mocné katolické církvi. Těsně před volbami v roce 2006 například strana v kongresu podpořila protiinterupční zákon v souladu se zájmy církve. Zákon, který pod trestem vězení v délce až 30 let zakazuje provádění potratů (včetně těch ze zdravotních důvodů), patří k nejpřísnějším na světě. Ortegovy snaha oslovit co nejširší skupinu voličů, včetně tradičně konzervativních, obecně vedla k vystupňování pragmatického populismu a opuštění původních radikálně revolučních zásad FSLN. Po volbách tak byl například dodržen slib snížit platy ministrů o polovinu.

Druhým zásadním faktorem pro Ortegovu vítězství byla změna prezidentského volebního systému, která umožnila rozštěpení většinového pravicového elektorátu. Ve volbách totiž kandidát liberální strany (PLC) bývalého prezidenta Arnolda Alemána získal 27 procent hlasů a Eduardo Montealegre, kandidát odštěpené liberální aliance (ALN), získal plných 28 procent hlasů. Příčinou rozchodu obou pravicových sil byla především prokázaná korupce bývalého prezidenta Alemána, který byl za zpronevěru v roce 2003 odsouzen k dvacetiletému trestu. V roce 2007 mu pak byl Ortegovou vládou trest prominut. Možnému sjednocení obou liberálních stran také brání úzká spolupráce Alemánových liberálů a sandinistů, která se blíží efektivnímu rozdělení moci ve státě mezi tyto dvě strany.

V roce 1999 totiž tyto strany uzavřely dohodu („*El Pacto*“), která vedla ke schválení ústavních a politických změn. Jejich cílem bylo zakonzervovat a prohloubit bipolární rozdělení stranického systému, samozřejmě především se zřetelem na prospěch obou stran. FSLN se podařilo prosadit zásadní změnu způsobu volby prezidenta. Bylo sice zachováno pravidlo sníženého volebního prahu v rámci prvního kola dvoukolové volby, ale nutná většina byla snížena na 40 procent, popřípadě na minimálně 35 procent, pokud má vítěz

K návratu do prezidentského úřadu pomohla vůdci sandinistů Danielu Ortegovi mimo jiné i změna prezidentského volebního systému, která vedla k rozštěpení pravicových voličů.

Oswaldo Rivas, Globe Media/Reuters

alespoň pětiprocentní náskok před druhým kandidátem. Sandinisté tak kalkulovali s vyšší pravděpodobností zvolení vlastního kandidáta vzhledem k větší disciplinovanosti svého voličského tábora.

Daniel Ortega byl neúspěšným prezidentským kandidátem FSLN ve všech volbách od roku 1990, přesto zde zaznamenával stabilní volební zisky. V roce 1990 zis-

kal 40,82 procenta hlasů, v roce 1996 37,75 procenta a v roce 2001 42,3 procenta hlasů. Ve všech těchto volbách však prohrál v souboji s pravicovými kandidáty. Zisk 38 procent hlasů a volební vítězství v roce 2006 tak nelze vysvětlit nárůstem podpory sandinistů (oproti předposledním volbám v roce 2001 Ortega dokonce ztratil 4 procenta hlasů). Naopak, jeho volební vítěz-

ství v roce 2006 bylo přímým důsledkem manipulace s volebním systémem. Pokud by se volilo pomocí původního systému, pak by v prvním kole nebyl zvolen ani jeden kandidát a do druhého by postoupil pravicový liberál Montealegre (získal 28 procent hlasů) s Ortegou. Vzhledem k velkému promarněnému podílu hlasů pro třetího, rovněž pravicového, kandidáta Josého Riza (získal 27 procent hlasů v prvním kole) by levicový Ortega s velkou pravděpodobností druhé kolo s pravicovým soupeřem prohrál. Sandinisté tedy nečekaně nezvítězili kvůli razantnímu nárůstu své voličské podpory, ale hlavně díky volebnímu systému, který umožnil rozdrobení pravicových sil.

Všechno proti Americe

Nejdramatičtějším důsledkem Ortegovy zvolení bylo celkové přehodnocení zahraniční orientace země. Z amerického spojence v období předchozích liberálních prezidentů (Nikaragua například podpořila americkou politiku v Iráku vysláním vojenského kontingentu v rámci koaličních jednotek) se Nikaragua stala jedním z největších kritiků USA. Charakteristickým rysem Ortegovy zahraniční politiky je velmi těsná spolupráce s venezuelským levicovým prezidentem Hugem Chávezem a navazování těsnější spolupráce s nedemokratickými režimy, jako je Írán a Rusko. Specifické je i velmi aktivní provádění zahraniční politiky doprovázené ostrým protiamerickým diskursem.

Brzy po Ortegově zvolení se Nikaragua stala členem dvou mezinárodních iniciativ vedených Chávezovou Venezuelou. V rámci ekonomické pomoci se Nikaragua začlenila do organizace *Petrocaribe*, která zprostředkovává dodávky venezuelské ropy za zvýhodněných úvěrových podmínek zemím Karibiku (nejvýhodněj-

ší dodávky získává Kuba) a některým středoamerickým zemím. Nikaragua se rovněž stala členem mezinárodní organizace ALBA (*Alternativa Bolivariana para los Pueblos de Nuestra América*) iniciované Hugem Chávezem. ALBA se deklaruje jako alternativa k politické a ekonomické integraci kontinentu pod vedením Spojených států. Jejimi členy se dosud staly pouze spřátelené levicové režimy, včetně Kuby.

Změna v zahraniční politice země je doprovázena i spektakulárními diplomatickými iniciativami, které symbolicky dokresluje protiamerické zaměření nové administrativy. Nikaragua se tak (po Ruské federaci) stala druhou a zatím jedinou zemí, která uznala nezávislost Jižní Osetie a Abcházie po rusko-gruzinském konfliktu v srpnu 2008. Náměstek ministra zahraničí Manuel Kautz tento krok vysvětlil s ohledem na to, že „jsme starí přátelé Ruska, už z doby, kdy bylo Sovětským svazem“. Významnou roli při tomto zvláštním kroku hraje nepochybně ideologické přesvědčení sandinistické vlády zděděné z 80. let. Husarským kouskem Ortegovy diplomacie bylo i prosazení vlastního kandidáta pro funkci předsedy Valného shromáždění OSN. Pro jednoleté funkční období začínající zářím 2008 se jím stal bývalý nikaragujský ministr zahraničí z revolučních 80. let, katolický kněz a nositel sovětské Leninovy ceny míru z roku 1985, Miguel D'Escoto Brockmann, proslul svou protiamerickou rétorikou.

Přes rétorická prohlášení sandinistického prezidenta dosud integrační projekty iniciované Venezuelou nepřinesly mnoho hmatatelných důsledků. Z ekonomického hlediska se pro Nikaraguu jako mnohem důležitější jeví podpora ze strany Mezinárodního měnového fondu (MMF) a účast na Středoamerické dohodě o volném obchodu (CAFTA), kterou Nikaragua podepsala v roce 2005. I když Ortega pravidelně vystupuje proti neoliberálním praktikám MMF, několikrát zopakoval, že se bu-

de řídit závazky vyplývajícími ze spolupráce s touto organizací. Radikální přehodnocení nelze očekávat ani v případě CAFTA. Ta v současnosti řídí ekonomické vztahy mezi pěti zeměmi Střední Ameriky, Spojenými státy a Dominikánskou republikou. Hospodářské důsledky účasti v CAFTA jsou pro Nikaraguu i v tomto krátkém období vysoce pozitivní. Díky otevření trhů se vzájemná obchodní výměna mezi Nikaraguu a ostatními středoamerickými státy zvýšila v roce 2006 meziročně o celých 20 procent. Ve stejném období se dramaticky navýšil nikaragujský vývoz do Spojených států, a to o 29 procent, zatímco americký dovoz do Nikaraguy o 20,2 procenta. Ze všech zemí CAFTA je to právě Nikaragua, která nejvíce profituje z otevření amerického trhu domácím výrobcům. Poněkud paradoxně pak působí, že jako jediná země je zároveň členem CAFTA i ALBA.

Těsnější spolupráci v rámci Chávezova protiamerického „antihegemonického bloku“ ale brání i realita domácí nikaragujské politiky. Ortega si je vědom značné polarizace nikaragujské veřejnosti vůči zahraničněpolitickým otázkám, a zejména historicky citlivým tématům, jako je budování socialismu. Zajímavé je například statistické šetření, které v roce 2006 zkoumalo postoje k zahraničním politikům. Zatímco 31 procento nikaragujských občanů vyjádřilo pozitivní vztah k Hugo Chávezovi, plných 43 procenta vyjádřilo pozitivní vztah k Georgeovi Bushovi. Příliš těsné následování Chávezova socialismu by mohlo výrazně podkopat legitimitu Ortegovy vlády.

Mezi Chávezem a Amerikou

V domácí politice nedošlo k natolik radikálním změnám jako v mezinárodní ori-

Zdroje

- Office of the United States Trade Representative (USTR). „U.S. Trade with the CAFTA-DR Countries.“ CAFTA Policy Brief, červenec 2007
- Corporación Latinobarómetro. 2006. Informe Latinobarómetro 2006. Banco de datos en línea. Santiago de Chile: Corporación Latinobarómetro
- El País, BBC Mundo, El Nuevo Diario (Nicaragua)

entaci země. Přes zhoršující se podnikatelské prostředí dosud, na rozdíl od Venezuely, nedochází ke znárodnění soukromých podniků. Určité obavy však panují ohledně omezování politické opozice a transparentnosti, k nimž došlo v nedávných obecních volbách. V říjnu 2008 navíc Nikaraguu oficiálně kritizovala Evropská unie kvůli vládnímu zastrašování a pronásledování v zemi působících neziskových organizací.

Přes tyto skutečnosti by však bylo chybou považovat vývoj v Nikaragui za paralelní k ustavení Chávezova populistického režimu ve Venezuele. Je zejména nutné vzít v potaz nedávnou historickou zkušenost země, kdy jednu z nejbrutálnějších amerických diktatur vystřídal v roce 1979 revoluční levicový režim. Následná občanská válka po sobě zanechala hluboce polarizovanou společnost, což se projevilo i v prezidentských volbách v roce 2006. Vnitropolitická realita země, v níž se k levicové orientaci hlásí 32 procenta a k pravicové plných 43 procenta občanů a v níž dvě pravicové strany disponují většinou v národním shromáždění, není vhodným prostředím pro levicové politické experimenty podle Chávezova vzoru. Nikaragua zůstává po Haiti druhou nejchudší zemí amerického kontinentu, což v kontrastu k ročně bohaté Venezuele omezuje možnosti hluboké politické a ekonomické transformace. Prudké výkyvy v zahraniční orientaci země nejsou v kontextu Latinské Ameriky ničím výjimečným. Společenské a hospodářské konstanty určující celkový vývoj země však zůstávají.

Karel Kouba je odborným asistentem na Katedře politologie Filozofické fakulty Univerzity Hradec Králové.
koubakarel@gmail.com

Kosovská loterie

Filip Tesař

Kosovský premiér Hashim Thaçi v době vyhlášení nezávislosti tvrdil, že jeho vláda dokáže do konce roku nasbírat kolem stovky uznání. Byl to ambiciózní úkol, a jak se záhy ukázalo, až příliš ambiciózní. Kosovský ministr zahraničí Skender Hyseni byl sice člověkem, jenž měl za sebou léta zkušeností se zastupováním neuznaného státu a na diplomatické scéně se pohybovat umí, nezkušená kosovská diplomacie se svou nedostatečnou personální a finanční kapacitou však byla odkázána hlavně na lobbvání prostřednictvím velvyslanců při OSN. V průběhu roku dokonce americká administrativa pokárala kosovskou vládu, že se dost nesnaží a nechává práci na State Departmentu.

Frank Wisner, americký zástupce v tzv. Trojce vyjednávačů USA, EU a Ruska o rok dříve, jenž byl kosovskému státu fakticky kmotrem, nakonec

počet 52 uznání ze strany členských států OSN, dosažený koncem listopadu, označil za úspěch. Tento úspěch je však omezený: letmý pohled na seznam států, které Kosovo uznaly, prozrazuje, že Kosovo je politickým dítětem Severu, kam se počítají téměř tři čtvrtiny zmíněného počtu. Členství v Mezinárodním měnovém fondu a Světové bance – nepochybný úspěch – je také podloženo podporou bohatých zemí Severu. Získat členství v OSN bude mnohem obtížnější. Srbská diplomacie se soustředila na to, aby bylo co nejvíce oddáleno, pokud možno navždy. Podařilo se jí získat ve Valném shromáždění dostatečnou podporu k tomu, aby Mezinárodní trestní soud přezkoumal nezávislost Kosova.

Pohled na ostatní částečně uznané státy

I tak si ovšem Kosovo momentálně stojí nejspíš nejlépe ze všech tzv. částečně uznaných států. Širší diplomatická přijetí **Tchaj-wanu** (Čínská republika) je stabilně blokováno tím, že si dělá nárok na reprezentaci celé Číny (a navíc se nevzdává dalších územních nároků z konce 40. let: kromě několika sporných souostroví i na Mongolsko, části severní Barmy, Indie,

Bhútánu, Pákistánu a Afghánistánu, východního Tádžikistánu a na ruskou republiku Tuva). Tchaj-wan v současnosti uznává pouze 22 malých latinskoamerických, pacifických a afrických států spolu s Vatikánem. Tchaj-wan byl do roku 1971 jako představitel celé Číny členem OSN, většina významných světových států však poté jako legitimního reprezentanta Číny začala uznávat komunistickou pevninskou Čínu (Čínská lidová republika) a s Tchaj-wanem přerušily oficiální diplomatické styky. Jako poslední významné státy tak učinily Jižní Korea (1992) a Jižní Afrika (1998). Počet států, jež Tchaj-wan uznávají, je proměnlivý, ale šance podstatně ho zvýšit, nebo dokonce získat významnější stát, jsou vzhledem k tlaku Číny mizivé. Do OSN by Tchaj-wan mohl vstoupit pouze sám za sebe, tedy za předpokladu, že se vzdá nároků na reprezentaci celé Číny.

Západní Saharu (Saharská arabská demokratická republika), vyhlášenou v roce 1976, v minulosti uznávalo více států než v současnosti Kosovo, 35 z nich však uznání odvolalo nebo styky přerušilo (nejvýznamnější z nich byla Indie). Nyní Západní Saharu uznává 49 států světa, včetně sousední Mauritánie a Alžírsko a několika významných států (například Mexiko, Venezuela či Jižní Afrika hostí i ambasády Západní Sahary), a je členem Africké unie. Není však členem Ligy arabských států, která víceméně podporuje Maroko, které si na Západní Saharu činí nárok. Ačkoli OSN podpořila sebeurčení Západní Sahary prostřednictvím referenda, referendum se dosud nekonalo, a vláda Západní Sahary kontroluje jen asi 20 procent území této bývalé španělské provincie.

Palestina měla vzniknout už v roce 1947 na základě rezoluce Rady bezpečnosti OSN, vyhlášena byla však až roku 1988, užívá ve Valném shromáždění OSN status pozorovatele. Palestina nasbírala 96 uznání, zhruba dvakrát tolik co Kosovo i Západní Sahara, především mezi africkými, asijskými a východoevropskými státy (prakticky schází západní Evropa a Amerika).

Další neuznané státy nemají ani jedno (**Somaliland, Náhorní Karabach, Podněstří**),

jediné (**Severní Kypr**), resp. dvě uznání členských států OSN (**Abcházie, Jižní Osetie**) a jejich šance na získání dalších je velmi omezená. Ve všech případech se jedná o útvary úzce vázané k jednomu konkrétnímu patronovi (Rusko, Arménie, Turecko) – o klientské státy. Stejným případem byly dnes již zaniklé státy vyhlášené během války v Chorvatsku a Bosně a Hercegovině: Republika Srbská krajina, Republika Srbská, Chorvatská republika Herceg-Bosna a Republika Západní Bosna. Republika Kosovo (1991–2000) neměla dokonce ani podobného patrona, pouze vágní podporu Albánie. Severní Kypr, který s přerušováními už několik let jedná o znovusjednocení s vlastním Kyprem, o další uznání neusiluje, zbývající jmenované neuznané státy k tomu nemají potřebnou kapacitu a v podstatě se nechávají v zahraničních vztazích zastupovat příslušným patronem.

Největší překážkou pro uznání Kosova jsou obavy z domácího separatismu

Je pravděpodobné, že proces uznávání Kosova bude pokračovat. Vážně o něm uvažuje Omán a zvažují jej některé další arabské státy, především dvě nejdůležitější z nich: Saúdská Arábie a Egypt, dále Jemen, snad i Jordánsko, Bahrajn, Katar či Libye – tím není řečeno, že Kosovo skutečně uznají, pouze tolik, že o něm uvažují, a pokud se rozhodnou je uznat, neznamená to, že k tomu dojde brzy. Dále existuje velká šance získat další pacifické země (Mikronésie a Palau patřily k šesti státům, jež hlasovaly proti srbské iniciativě ohledně Mezinárodního soudního dvora, několik dalších se zdrželo hlasování), a rovněž některé latinskoamerické, přesněji řečeno karibské země (Haiti a snad i některé další). Je dobré si povšimnout, že jmenované arabské státy nemají závažné problémy s etnickým separatismem, a podobně jsou na tom i ostrovní pacifické a karibské státy: vnitřní hrozbou

jsou spíše politické nebo vojenské převraty. Mnohé státy světa jsou však separatismem ohrožovány (včetně velmi významných, jako je Rusko, Čína, Indie, Indonésie) a mnohým domácí separatismus postoj přímo diktuje: Bolívii a Argentině (vnímající Falklandy jako vlastní, násilím odtržené území) v Latinské Americe, Srí Lance a Filipínám v Asii, ze států bývalého SSSR Ázerbájdžánu, Gruzii a Moldavsku, uvnitř Evropské unie Kypru (strach ze separatismu, ať se jedná o aktuální dění, nebo historický precedens, je

zmiňován i v souvislosti se Španělskem, Rumunskem a Slovenskem).

Uznání Kosova možná v dohledné budoucnosti zvaží Bangladéš a Východní Timor, dvě asijské země, které vznikly tak trochu podobnou cestou jako Kosovo. Ve hře je například i Izrael, stát vzniklý na základě etnického sebeurčení. Na izraelské politické scéně převládá názor, že nezávislost je hotovou věcí, Izrael udržuje dobré vztahy s kosovskými Albánci, tradičně ovšem pokládá Srbsko za přátelský stát a ekonomické vztahy mezi ním a Srbskem rostou. Navíc hodně záleží na vývoji izraelsko-palestinských vztahů, které by mohly být uznáním z izraelského pohledu nepříjemně ovlivněny (a navíc by kromě palestinských ambicí mohlo uznání povzbudit i ambice domácích, izraelských Arabů). Izrael proto doufá, že Srbsko nakonec uzná kosovskou nezávislost jako nevyhnutelnou, a ačkoli uznání přímo nevyhloučil, hodlá prozatím tuto otázku odkládat tak dlouho, jak to jen půjde. Podobným způsobem bude nepochybně postupovat více zemí v podobné situaci.

Velkou neznámou je subsaharská Afrika. Velký počet afrických zemí hlasoval pro to, aby se Mezinárodní soudní dvůr zabýval srbskou žádostí, a pravděpodobně se budou řídit jeho stanoviskem. Mosambik projevuje sympatie, jiné, jako Niger a Uganda, přinejmenším ochotu vyslech-

Letmý pohled na seznam států, které Kosovo uznaly, prozrazuje, že Kosovo je politickým dítětem Severu, kam se počítají téměř tři čtvrtiny zmíněného počtu.

nout si argumenty kosovských Albánců. Kosovo by snad mohlo paběrkovat mezi malými africkými zeměmi – některé z nich se mu už podařilo získat a sedm podobných se zdrželo hlasování (největší šance na úspěch má Kosovo asi u Gambie a několika států z oblasti Guinejského zálivu: Ghany, Beninu a Toga). Ani při nejoptimističtějších odhadech však takto Kosovo nedosáhne na vytouženou stovku, ba ani na polovinu členských států OSN, k níž se dopracovala Palestina. Reálný počet, k němuž se lze dopracovat dosavadní strategií, spočívající v přesvědčování váhajících s americkou podporou za zády, je tak 80–85 členských států OSN. V ideálním případě, který předpokládá získání všech malých členů OSN, jež kdy podpořily některý z neuznaných států, by Kosovo mohlo získat ještě zhruba dvakrát tolik uznání, kolik jich má nyní. Podpora malých států nebývá často dlouhodobě spolehlivá, jak ukazuje řada příkladů, kdy tyto státy přecházely mezi Tchaj-wanem a pevninskou Čínou nebo od podpory Západní Sahary a na stranu Maroka, Kosovo by však každopádně ani v ideálním případě na podporu dvou třetin Valného shromáždění nedosáhlo.

Čekání na verdikt Mezinárodního soudního dvora

Většina států subsaharské Afriky, jižní a jihovýchodní Asie, států postsovětských a jihoamerických bude nejspíše uznání i nadále odmítat nebo tuto otázku odkládat. Proti je „velká trojka“ – Rusko, Čína,

Indie, uvnitř Organizace islámské konference zase Indonésie, Brazílie a Jižní Afrika jdou vlastní cestou: neřídí se sice příkladem Ruska, ale ani Spojených států. Tyto vlivné státy do značné míry určují postoje dalších zemí uvedených regionů, a pokud se Kosovu nepodaří získat některou z nich, jeho šance na vstup do OSN jsou malé. Největší (stále však malé) možnosti má zřejmě v případě posledních dvou jmenovaných, jejichž postoj není primárně motivován strachem z povzbuzení domácího separatismu, hodně však záleží na tom, jak vyhlášení nezávislosti zhodnotí Mezinárodní soudní dvůr.

Dopis, jímž Valné shromáždění OSN žádá o posouzení nezávislosti Kosova, obdržel soud 10. října 2008. Soud nemá určenou lhůtu, zkušenost však ukazuje, že svůj názor může vynést i do osmi měsíců, tedy zhruba do poloviny příštího roku – tehdy se už pravděpodobně dosavadní kosovská strategie získávání uznání bude blížit vyčerpání možného potenciálu. Soud se neohlíží na aktuální politický kontext ani faktickou realitu, řídí se pouze legislativními aspekty. Ačkoli státy OSN nejsou povinny se jeho výnosy řídit, má soud značnou autoritu.

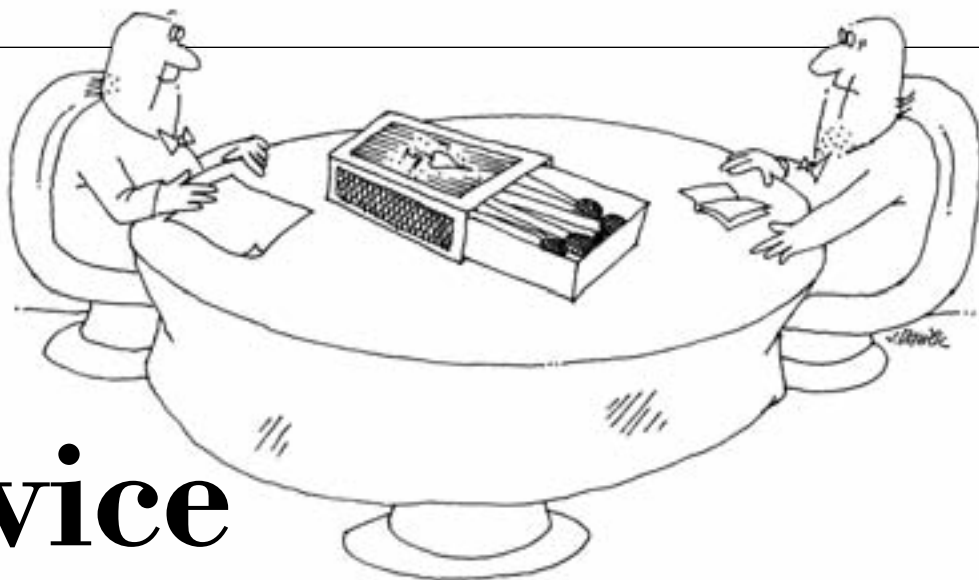
Západní Sahara i Palestina a například také Východní Timor nebo Somaliland (bývalé britské Somálsko) jsou součástí dekolonizačního diskursu. Kosovo – přestože se mnoho albánských politiků z Kosova snaží vykreslovat bývalé vztahy mezi Srbskem a Kosovem jako koloniální – rozhodně ne, což je v očích velké části rozvojových zemí diskvalifikuje. Většina ně-

kdejších koloniálních zemí je etnický smíšená a etnického sebeurčení se obává. Mínění soudu mu může pomoci, nebo vyčkávací jádro třetího světa naopak od uznávání zcela odradit. Pro Srbsko i pro Kosovo je to sázka do loterie, větší šanci má první z hráčů. Kosovo by pak možná mohlo získat druhou šanci po roce 2011, kdy by se mělo konat referendum o nezávislosti jižního Súdánu: je možné, že dojde k důležitému precedentu překreslení koloniálních hranic v Africe ve spojitosti s etnickým principem. A širší podpora v Africe je pro případné členství Kosova v OSN zřejmě rozhodující.

Počet uznání však limituje pouze naději na členství Kosova v OSN, jeho samostatnou existenci podstatněji neohrožuje. Jejím pevným základem je to, co schází mj. Tchaj-wanu, Západní Sahare i Palestině: podpora Spojených států, západoevropských států a Japonska, které budou za uznáním stát i nadále. Některé jiné státy mohou uznání Kosova odvolat, sestupný trend jako v případě Tchaj-wanu či Západní Sahary však lze vyloučit. Kromě toho kosovská vláda efektivně spravuje 90 procent svého území, získala uznání všech sousedů kromě Srbska, a Srbsko není v mezinárodním kontextu natolik vlivným hráčem, jako je Čína vůči Tchaj-wanu, Izrael vůči Palestině či Maroko vůči Západní Sahare. Ostatně – oba německé státy existovaly mimo OSN do roku 1973, Švýcarsko do roku 2002, Tchaj-wan dodnes. Ve srovnání s Kosovem jde o státy bohaté, mimo OSN nicméně po řadu let stály i některé státy chudé, především tichomořské, jímž členství v OSN suplovalo členství v britském Commonwealthu nebo úzké vztahy s USA. Obdobný model si lze představit i pro Kosovo, které má se Spojenými státy blízké vztahy, je součástí CEFTA a významných regionálních asociací (Energetické společenství, Jednotné evropské nebe). Existence mimo OSN nicméně přináší řadu omezení, a neuznání některými členskými státy EU může do budoucna zablokovat přidružení Kosova k Evropské unii a jeho budoucí členství.

Filip Tesař je vědecký pracovník
Ústavu mezinárodních vztahů. tesar@iir.cz

Není levice jako levice

Latinská Amerika mezi Chávezem a Lulou

Miroslav Suja

Do klubu latinskoamerických zemí s levicovými vládami přibyl po posledních prezidentských volbách v Paraguayi další člen. Tento neformální klub již čítá pěknou řádku zemí, mezi jinými Brazílii, Argentinu, Venezuelu, Uruguay, Paraguay, Bolívii, Nikaraguu, Kubu, Ekvádor. V Chile je sice u moci rovněž levicová vláda Michelle Bacheletové, avšak do tohoto radikálnějšího klubu se počítat nedá. Kolumbie je vcelku pod kontrolou Alvara Uribeho, a tudíž po- tažmo Spojených států. V Mexiku „prohrál“ levicový populistický Andrés Manuel López Obrador jen o pár hlasů se současným proamerickým pravicovým prezidentem Felipem Calderónem – podobně jako kdysi Al Gore v souboji s Georgem W. Bushem v roce 2000. Peruánský prezident Alan García se sice snaží mít korektní vztahy se všemi státy, počínaje Amerikou, až po Venezuelu, ale vzhledem k tomu, že Chávez ve volbách podporoval jeho protikan- didáta Ollanta Humalu, do zmíněného klubu rovněž nepatří. Dalším „bitevním polem“, kde se odehraje „sponzor- ský souboj“ Spojených států a Cháveze, bude nejspíš Salvador, který má jako jediná latinskoamerická země své vojáky v Iráku, a „skalp“ její vlády by proto pro Cháveze měl zvláštní význam. Dle posledních průzkumů veřejného mínění se levicové straně „*Fronta národního osvobození Farabunda Martího*“ může podařit v nadcházejících vol- bách (leden 2009) porazit proamerickou pravicovou stranu *ARENA*, která je nyní u moci. Jak je vidět, Spojené stá- ty tento pomyslný souboj s Chávezem prohrávají celkem dost vysoko, což si začínají uvědomovat, i když možná tro- chu pozdě. Paradoxní je, že Chávez na své levicové sponzorství získává peníze, kromě jiného, i prodejem ropy do USA, kam směřuje až padesát procent celkové produkce venezuelské ropy.

Umírnění vs. radikálové

Avšak v levicových vládách latinskoame- rických zemí jsou značné rozdíly. K radi- kálnějšímu křídlu patří samozřejmě plu- kovník Chávez, bratři Castrové, bývalý odborový předák pěstitelů koky Moráles (Bolívie), ale zdá se, že nyní již i ekvádor- ský prezident Rafael Correa. K umírně- nějšímu křídlu patří bývalý brazilský od- borový předák Lula da Silva, argentínští levicoví bojovníci proti diktatuře Néstor a Cristina Kirchnerovi, uruguayský prezi-

dent Tabaré Vázquez a zdá se, že i nedáv- no v Paraguayi zvolený bývalý biskup řim- skokatolické církve Fernando Lugo. Zvláště pak Lugovo vítězství po 61 letech vlády konzervativní pravicové strany „Co- lorado“ byl Chávezův velký úspěch, i když se zdá, že řady radikálních levicových ji- hoamerických vůdců nerozšíří. Lugo se totiž snaží s Coloradem na správě země spolupracovat, takže mnohé nasvědčuje tomu, že bude spíše pragmatickým, umí- rněným levicovým lídrem. Levicovost těch-

to vlád však automaticky neznamená bez- problémovost v jejich vzájemných vztá- zích.

Tak například manželé Kirchnerovi, kteří Argentině vládnou od roku 2003, si se svým sousedem Vázquézem kvůli stav- bě finské celulózky a papírny v Uruguayi již nemohou přijít na jméno. Zato s Cast- rem, ale zvláště pak s Chávezem si „man- želé K“ (jak jsou v Argentině označováni) rozumějí velmi dobře, a to až tak, že vzá- jemný obchod obou států se již odehrává

na bártrové bázi, a neváhají zakládat ani nové společné státní podniky. Chávez si přízeň argentinských prezidentských manželů získal i nákupem argentinských státních dluhopisů, jichž za poslední tři roky nakoupil v objemu větším než 5 miliard USD, čímž významně přispěl k restrukturalizaci ohromného státního dluhu, který již Argentina nebyla schopna splácet a kvůli němuž musela v roce 2002 vyhlásit státní bankrot. Chávez si jinými slovy přízeň Kirchnerových tak trochu kupuje a cena za bývalého nejvýznamnějšího spojence Spojených států v regionu není malá.

Brazílie je přirozený hegemon v regionu, avšak pod vládou Luly da Silvy svého hegemonického postavení vůbec nezneužívá, právě naopak, působí jako politický i ekonomický stabilizátor v celé oblasti.

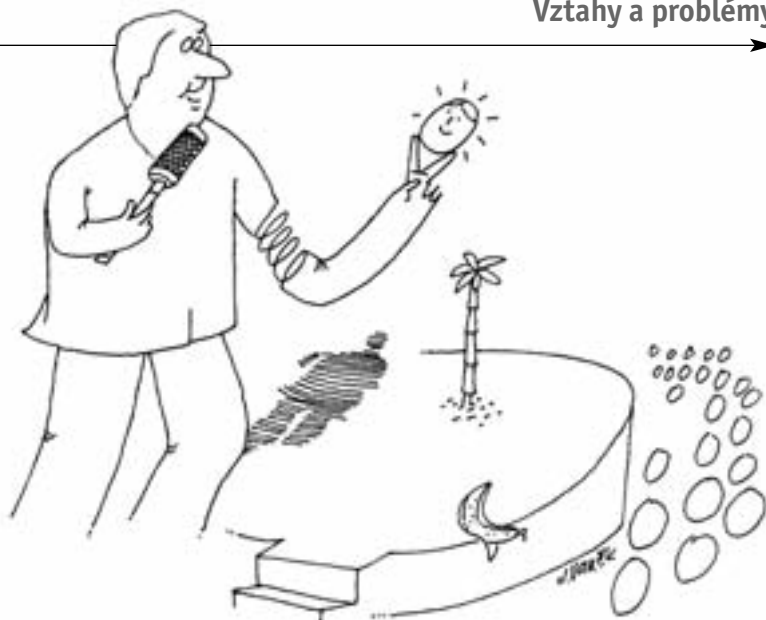
Tradice silných vůdců

Výhoda této ideologické spřízněnosti latinskoamerických zemí pro tento region spočívá hlavně v akceleraci integračního procesu (Mercosur), který se nyní nachází přibližně tam, kde byla Evropská společenství v šedesátých letech. A stejně jako nyní v Latinské Americe, zaznamenal i v Evropě integrační proces největšího pokroku právě pod vedením levicových vlád. Levicovost evropského typu se však trochu liší od té latinskoamerické. Základní rozdíl je již ve formě vlády. Ve většině států obou amerických kontinentů je totiž uplatňován tradičně prezidentský systém, založený na silné elitě vůdcovského typu, který dává hlavě státu často velmi velké pravomoci.

Naproti tomu v Evropě se spíše jedná o stranický princip vládnutí založený na vládě jednotlivých stran často ve formě velmi různorodých koalic. Silný prezidentský mandát v amerických státech má kořeny v historickém vývoji většiny států tohoto kontinentu, kdy jak první dobyvatelé-conquistadoři (například Pizzaro), tak posléze osvoboditelé (Simon Bolívar, José Martí, San Martín), jakož i bývalí nebo nynější prezidenti, museli být silné vůdčí osobnosti, které musely umět strhnout na svou stranu masy prostého, často nevzdělaného lidu. Právě jim byla určena krátká jednoduchá a populistická, avšak do nekončící „omílaná“ hesla.

Proto jsou v Latinské Americe rétorické schopnosti výrazných osobností, jež v plamennosti a délce nicneříkajících populistických projevů mezi sebou jako by soutěžily, tak důležité. Zmiňovat v tomto ohledu sedmihodinové projevy Fidela Castra nebo Cháveze by bylo nošením dříví do lesa. Na druhou stranu často až komicky působil při svých vášnivých projevech snad všemi vady řeči postižený bývalý argentinský prezident Néstor Kirchner.

Výměna manželů Kirchnerových v čele státu tak mohla být způsobena i tím, že sympatická a rétoricky mnohem zdatnější Cristina byla i z důvodu jakéhosi Evina syndromu pro Argentine

I v zahraniční politice je Lula da Silva velmi opatrný a i přes svou levicovou orientaci se snaží udržovat korektní vztahy se Spojenými státy.

přijatelnější než její ne příliš právě řečnickým talentem obdařený manžel. Samozřejmě ale nikdo v Argentině nepochybuje o tom, že stát nadále řídí prezidentčin manžel. Ať tak, či onak, oba dva jsou velmi vzdělání, což se na druhou stranu nedá říct o současném brazilském prezidentovi, bývalém odborovém předákově Lula da Silvovi, který ukončil školní docházku ve dva-

nácti letech, ne proto, že by nechtěl studovat, ale proto, že musel začít pracovat, aby pomohl své chudé rodině. Jeho první zvolení bylo šokem nejen pro Latinskou Ameriku nebo finanční trhy, ale i pro něj samotného, i když o prezidentský úřad se ucházel již poněkoličkáte.

Paradoxně však tento politik řídí již druhé volební období ekonomiku rozlohou i počtem obyvatel páté největší země na světě pravicověji a liberálněji než mnoho jeho pravicových kolegů. Jen pro srovnání. V Argentině vládne přísná regulace trhu, včetně cen komodit jako benzin, maso, plyn, elektrická energie atd. To je podpořeno fixním kurzem pesu vůči dolaru, přičemž od roku 2002 je kurz pesu k dolaru vládou uměle udržován na úrovni cca 1 USD : 3 ARS. Pokles kurzu amerického dolaru v zemi proto způsobuje růst inflace. V Brazílii se naproti tomu při tvorbě cen a kurzu realu uplatňují tržní mechanismy. Výsledkem toho je, že Argentině se zahraniční investoři raději vyhýbají, zatímco Brazílie je pro zahraniční investice zemí zaslíbenou. Brazílie navíc profituje z vysokých cen ropy a nových nálezů černého zlata ve svých pobřežních vodách. Na druhou stranu v Argentině alespoň zatím ještě nedochází k masivnímu zestátnění soukromých firem ani strategického průmyslu. Mnohé soukromé nadnárodní koncerny a podniky však Argentinu z důvodu komplikovaných státních regulací a uměle podhodnoceného pesu raději opouštějí dobrovolně.

I v zahraniční politice je Lula da Silva velmi opatrný a i přes svou levicovou orientaci se snaží udržovat korektní vztahy se Spojenými státy, i když se nebojí zahraniční politiku USA v případě

Ekonomická integrace v Chávezově režii: účastníci vrcholné schůzky prezidentů zemí ekonomického sdružení ALBA v Caracasu v listopadu 2008. Spodní řada: Prezident Manuel Zelaya (Honduras), prezident Evo Morales (Bolívie), prezident Hugo Chávez (Venezuela), prezident Daniel Ortega (Nikaragua). Horní řada: kubánský ministr Státní rady Ricardo Cabrizas, prezident Rafael Correa (Ekvádor), premiér Dominiky Roosevelt Skerrit.

Jorge Silva, Globe Media/Reuters

potřeby kritizovat. V domácí politice, zvláště pak v sociální oblasti dělá víc než jeho předchůdci, a navíc mu zbídačený lid jako jednomu z nich občas odpustí i nějaký ten nesplněný slib nebo korupční skandál, takže sociální smír je v Brazílii vcelku zachován, aniž by Lula musel přistupovat k populistickým gestům. Se vstupem do Rady bezpečnosti OSN, ekonomickým růstem a rozumnou zahraniční, ale i domácí politikou Luly se z Brazílie stává opravdový hegemon nejen latinskoamerického regionu, ale celé jižní polokoule.

Nepřímý souboj mezi USA a Venezuelou bude pokračovat

Zdá se, že tento „sponzorský souboj“ o vliv v regionu mezi Spojenými státy a Chávezem ještě nějakou dobu potrvá, i když hodně bude záležet na cenách ropy, ale nyní již i na míře angažovanosti Ruska v regionu. Jakmile se jedna strana v tomto sponzorském souboji ekonomicky vyčerpá, s velkou pravděpodobností se politický vliv přelije na tu stranu, která bude mít více ekonomické moci potřebné k ovlivnění voleb.

To plukovník Chávez, jenž má v Latinské Americe přezdívku „*El porque no te*

callas – Pán proč raději nemlčíš“ (v narážce na slavnou slovní přestřelku se španělským králem Juanem Carlosem během iberoamerického summitu), a „kokalero“ Evo Morales z Bolívie se stávají noční můrou nejen pro Spojené státy, ale i pro některé své sousedy nebo evropské země. To se týká Kolumbie, kam nechal Chávez nedávno převelet 6000 vojáků na hranice s Kolumbií, a to poté, co Kolumbie podnikla letecký útok na základnu FARC na území Ekvádoru. Německou kancléřku Angelu Merkelovou zase nařkl, že je předsedkyní pravicové strany, která podporovala i Hitlera; za fašistu označil i bývalého španělského ministerského předsedu José Maria Aznara. Jak ve Venezuele, tak i v Bolívii dochází ke znárodnování strategického průmyslu, i když na druhou stranu je potřeba zdůraznit, že formou odkupu od soukromých majitelů, zvláště pak těch, kteří nechtějí s vládou podepsat nové smlouvy. Obě země jsou navíc velmi bohaté na přírodní suroviny Venezuela na ropu a Bolívie na plyn a obě na produkci koky, potažmo kokainu. I proto jsou pod větším drobnohledem Spojených států, lépe řečeno jejich zpravodajských služeb, než v podstatě sice levicová, ale jinak pro Američany bezproblémová Brazílie nebo

na nerostné suroviny bezvýznamná Argentina. Jak Chávez, tak i Morales jsou navíc indiánského původu, takže jsou i jakýmsi symbolem „indigenizace“ Latinské Ameriky neboli renesance původního obyvatelstva v těchto zemích, což podtrhuje i způsob jejich oblékání a vyjadřování. Problém těchto radikálních levicových vůdců typu Cháveze, Castra nebo Morálese je hlavně v jejich otevřené nenávisti ke Spojeným státům. I tím se liší od pragmatických levicových vůdců typu Luly da Silvy nebo manželů Kirchnerových, kteří rovněž k USA nechovají zvláštní sympatie, ale snaží se je alespoň zbytečně nedráždit. To Chávez, Castro a již i Morales nevynechají žádnou příležitost k slovnímu ataku proti USA. Chávez dokonce nakupuje ruské zbraně a pořádá s Ruskem vojenské manévry ve svých pobřežních vodách a zcela jistě nebude váhat ani s případným umístěním ruských raket na svém území, čímž se z Venezuely stává pro Spojené státy to, co Polsko a Česká republika pro Rusko v Evropě.

Miroslav Suja je absolventem postgraduálního studia na VŠE.

mirosj@email.cz

Únor 1948. Šedesát let poté

Centrum pro ekonomiku a politiku (CEP) vydalo v letošním roce již 68. sborník textů, zaměřených vždy na důležitá výročí. V tomto případě se jedná o 60. výročí února 1948. Sborník obsahuje celkem jedenáct základních textů a několik důležitých dokumentů. Autorem prvního textu je Václav Klaus. Velmi výstižně napsal, že „oběma února 1948 jsme byli skoro všichni. Někdo ztratil ‚jen‘ kariéru... jiní nenávratně ztratili léta života v krutých věznicích a pracovních lágrech. Bylo i nemálo těch, kteří ztratili to nejcennější – život.“

Vladimír Nálevka v pojednání o formování sovětského mocenského bloku v Evropě nejprve připomněl přísně tajné Majského memorandum z ledna 1944, které „věcným jazykem geopolitiky formulovalo poválečné zájmy SSSR“. Po vysvětlení způsobu, jakým Sovětský svaz vypracoval a dále šířil tzv. jaltský mýtus, připomněl Bohlenovo memorandum z 18. října 1945, které v přístupu k zemím střední a východní Evropy kladlo důraz na svobodné volby a tržní ekonomiku a na zahraniční politiku v rámci Sověty vytyčených limitů (to vše bylo později uplatněno v projektu tzv. finlandizace). Dále prof. Nálevka zasvěceně vysvětluje, jak se po Churchillově řeči ve Fultonu (sám ji označuje za jeden z prvních milníků na cestě ke studené válce), vyhlášení Trumanovy doktríny a vytvoření Informačního byra prosadilo bipolární uspořádání. To byl neúprosný konec jakýchkoli nadějí na finskou cestu a stejně tak pro Benešovu koncepci mostu mezi Východem a Západem. Všechny tyto neblahé mezinárodní události vytvořily příznivé prostředí k tomu, aby KSČ záměrně prohlubovala a vyhrocovala spory uvnitř Národní fronty v zájmu uchopení veškeré moci v zemi.

O mezinárodním kontextu února 1948 velice zajímavě pojednal rovněž Jindřich Dejmek z Historického ústavu AV ČR. Připomněl snahy Moskvy o dotvoření vlastního bloku ve střední a východní Evropě. Zdůraznil, že prvořadým zájmem Washingtonu byla hospodářská rekonstrukce a politická stabilizace západní Evropy. Zkritizoval koncepci tehdejšího amerického velvyslance v Praze, podle níž zdržení jakékoli finanční pomoci tehdejší pražské vládě mělo vést k ekonomickým problémům a k oslabení KSČ. Diplomátům Spojených států, Velké Británie a Francie vytkl, že „v předvečer převratu, ani v jeho průběhu nenabídl českým a slovenským demokratům prakticky žádnou pomoc a omezili se na roli diskretních komentátorů“.

Autor dalšího textu, Pavel Žáček, ředitel Ústavu pro studium totalitních režimů vysvětlil, okolnosti a záměry reorganizace SNB a bezpečnostních složek prosazované již od podzimu 1947 a popsal tažení SNB proti názorovým oponentům, které bylo haleno do zavádějícího pojmu „stíhání některých protistátních trestných činů“. Žáčkovy pojednání se stupňuje

přesně tak, jak vrcholil vnitropolitický boj v tehdejší ČSR, kdy SNB přešel do útoku proti politickým stranám a kdy jeho tiskové oddělení zahájilo zostřenou přehlídku tisku, jejímž výsledkem byl dlouhý seznam „konfiskovaných tiskovin“.

Slavomír Michálek, ředitel Historického ústavu Slovenské akademie věd, poutavě přiblížil postoje OSN a USA k únoru 1948. Vyjádřil lítost, že „události z února 1948 sice vyvolaly

na Západě šokovou vlnu odporu, nikoli však rozhodnutí zasáhnout“. Připomíná komentář New York Herald Tribune, že „americké úřední osobnosti se vzdaly naděje, že by mohli být Češi zachráněni v momentu, kdy se obvyklý plán komunistického puče dal do pohybu“. Podrobně a věcně zhodnotil aktivity tehdejšího velvyslance ČSR, šéfa Stálé mise

při OSN dr. Jána Papánka, který odevzdal nótu tehdejšímu generálnímu tajemníkovi OSN, v níž protestoval proti „znásilnění Československé republiky komunistickou menšinou za pomoci SSSR“. Dále zmínil dokument Zahraničního výboru 80. kongresu USA, publikovaný pod názvem Pražský převrat. Celý svůj text uzavřel výstižnými slovy: „Československo jako malá středoevropská země bylo součástí hry velmocí a kvůli tomu nemohlo a ani nemělo prostor na vlastní a samostatnou diplomatickou a ekonomickou aktivitu.“

Neobyčejně zajímavý text o ekonomických souvislostech února 1948 napsali Ladislav Tajovský a Petr Chalupský. Ukázali v něm, že zásadní politická změna byla přímo podmíněna předcházejícím vývojem v ekonomické sféře. Argumentují především kolektivistickou myšlenkou zakotvenou v Košickém vládním programu a pojmem národní a socialistické revoluce, který používal sám prezident Beneš. Dále připomněli zásadní narušení podnikatelského prostředí v tehdejší ČSR, díky němuž se řídicí místa v podnicích stala kořistí KSČ a sociální demokracie. Svůj text uzavřeli slovy, že „politická a ekonomická moc se staly spojenými nádobami – kontrola jedné umožňovala získávání té druhé, a naopak. Obě umožňovaly rychlé ovládnutí rozhodujících míst na všech úrovních státní správy.“

Součástí sborníku jsou ještě další zajímavé texty. Jiří Kocián podrobně hodnotí chování národních socialistů v únoru 1948, Michal Pehr pojednává o úloze Československé strany lidové a Stanislav Balík se zabývá otázkou, zda únor 1948 byl zlom, nebo kontinuum. Bohužel, rozsah vyměřený na recenzi neumožňuje, aby i tyto příspěvky byly podrobněji analyzovány.

Jan Eichler

Jan Eichler je výzkumným pracovníkem Ústavu mezinárodních vztahů.
eichler@iir.cz

Ročník XXXII

Světovzor 1–12/1–2

ÚVODNÍK

Zbořil, Z.: O státu československém, slovenském a českém	1/3
Zbořil, Z.: Ekonomická diplomacie a její česká variace	2/3
Zbořil, Z.: Irácké mysterium	3/3
Zbořil, Z.: Metamorfózy teritoriální moci	4/3
Zbořil, Z.: Putinovou cestou aneb Po puti Putina	5/3
Zbořil, Z.: Demografie a migrace	6/3
Zbořil, Z.: Co je Čína v roce 2008 a kde vlastně leží?	7/3
Zbořil, Z.: Ultima Thule aneb Bohové odcházejí na sever	8/3
Zbořil, Z.: Hlad jako pandemie a nejstarší nepřítel	9/3
Zbořil, Z.: Americká cesta změny jako simulakrum	10/3
Zbořil, Z.: Kvótované ženy v mezinárodní politice	11/3
Zbořil, Z.: Šedesát let Všeobecné deklarace lidských práv	12/3

PATNÁCT LET OD ROZDĚLENÍ

ČESKOSLOVENSKA

Čarnogurský, J.: „Osamostatnenie Slovenska prispelo k jeho dospievaniu“	1/18
Kořan, M.: Současné česko-slovenské vztahy: nadstandardní vztahy s příchutí konfliktů	1/7
Leška, V.: Samostatné Slovensko ve středoevropském kontextu	1/4
Pithart, P.: „Češi si se svým novým státem dlouho nevěděli rady“	1/15

Šebej, F.: Pátnáct roků od... pohled ze Slovenska	1/13
---	------

Vintrová, R.: Vývoj české a slovenské ekonomiky v letech 1993–2007	1/10
--	------

EKONOMICKÁ DIPLOMACIE

Bambasová, H.: „Přesvědčujeme velvyslance, že zájem o ekonomickou diplomacii je součástí jejich práce“	2/7
Drábek, J.: Ekonomická diplomacie znamená podporu exportu, investic, služeb a cestovního ruchu	2/16
Hovorka, M.: „České ekonomické diplomacii se daří“	2/10
Hřích, J.: Česká republika jako zahraniční investor	2/12
Špicar, R., Jonák, P.: Ekonomická diplomacie a její naplňování v Česku	2/4

VÁLKA V IRÁKU PO PĚTI LETECH

Bilková, V.: Vzestup a pád doktríny preventivní války	3/8
Šulc, F.: Irák jako americký návrat do minulosti	3/4
Urban, J.: „Iráčané jsou zvyklí na konflikty a dohadují se o nemožném“	3/11

DĚLÍCÍ SE STÁTY

Drulák, P.: Belgie zatím drží 4/6	
Fiřtová, M.: Dynamika vztahů mezi Kanadou a Quebecem třináct let od referenda	4/9
Fürst, R.: Tchaj-wan čeká změna kursu	4/14
Ismail, E. A.: „Uznání Somalilandu brání neznalost jeho historie“	4/17
Scheu, H. Ch.: Vznik nového státu a jeho uznání v mezinárodním právu	4/4
Zbořil, Z.: Východní Timor – nejmladší stát z vůle OSN	4/11

RUSKO PO PUTINOVÍ

Dobrovský, L.: „Abychom mohli Rusko považovat za partnera, musí i Rusko nabídnout partnerskou tvář“	5/15
Dvořák, L.: Být Židem v Rusku	5/10
Leichtová, M., Romancov, M.: Putin 2000–2008 aneb Od chaosu ke stabilitě, nebo od demokracie k autoritářství?	5/6
Svoboda, K.: Ruská ekonomika po odchodu prezidenta Putina: co se povedlo, co ne a co zbývá udělat?	5/12
Šimov, J.: Dvouhlavé Rusko: Dmitrij Medveděv přebírá po Vladimíru Putinovi rozporuplné dědictví	5/4

DEMOGRAFIE A MIGRACE

Čejka, M.: „Zvyšující se počet Arabů v Izraeli nemusí mít nutně negativní důsledky“	6/14
Fárek, J.: Mezinárodní ekonomická migrace: přínosy a rozpory	6/8
Fiala, T., Langhamrová, J.: Vliv migrace na budoucí demografický vývoj v ČR	6/10
Kačerová, E.: Vybrané demografické charakteristiky cizinců žijících v ČR	6/4

ČINA V OLYMPIJSKÉM ROCE

Fürst, R.: Olympijské hry v Pekingu jako národní slavnost	7/4
Klímeš, O.: „Komputer“ vs. „tiena“ aneb Co stojí Újgury přístup k prosperitě?	7/16
Lomová, O.: „Tchajwanci jsou hrdí na svou demokracii, prosperitu	

a na svůj způsob života. Čína tohle všechno nemá“	7/20
Moore, M.: Peking 2008: Co přinese olympiáda Číně a Čína olympiádě?	7/7
Sklenka, L.: Zklidní se rozbouřený Tibet?	7/10
Strauch, A.: Bezpečnostní dimenze čínského kosmického programu	7/13

ARKTIDA

Brachtl, V.: Faerské ostrovy aneb Po krůčcích k nezávislosti	8/19
Lyčka, Z.: Grónsko na prahu nové éry	8/12
Romancov, M.: Či je Arktida?	8/4
Ruščák, A.: Svalbard – unikátní životní prostor v Severním ledovém oceánu	8/10
Stejskal, L.: Kanadský sever: součást duše národa Země javorů	8/16
Tesař, F.: Arktická bezradnost	8/7

NOVÝ HLAD

Fischler, F.: „Za vysoké ceny potravin nemohou pouze zemědělci“	9/15
Havel, P.: Biopaliva byla a budou cestou do slepé uličky	9/12
Hejkrlik, J.: Změny klimatu a světové zemědělství	9/4
Kocourek, A.: BIOiluze globální ekonomiky	9/6
Tožička, T.: Svět je chudší, než se zdálo, aneb Ekonomika zdola a svépomocné aktivity	9/9

SPOJENÉ STÁTY PŘED VOLBAMI

Best, E.: „Američané mají pocit, že jejich země tápe a neubírá se správným směrem“	10/19
Calda, M.: Nejdelší prezidentská kampaň v amerických dějinách aneb Návrat k principu vyvažování	10/4
Eichler, J.: Perspektivy americké bezpečnostní a zahraniční politiky	10/17
Kozák, K.: Černoši, hispánci a budoucí americký prezident	10/6
Müller, Z.: Francie čeká na americký sen	10/9
Sudlianková, N.: Americké volby a ruský pragmatismus	10/11
Suja, M.: Latinská Amerika sází na Obamu	10/14

ŽENA V MEZINÁRODNÍ POLITICE

Braun, M.: Skandinávie: Znamená výrazné zastoupení žen v parlamentu, že mají skutečnou moc?	11/8
---	------

Freiová, M.: Či je to chyba?	11/7
Horký, O.: Více žen do hry, nebo změna pravidel? Feministická stanoviska k mezinárodní politice	11/4
Hybášková, J.: „Ropa brání modernizaci arabského světa, a tím i lepšímu postavení žen“	11/17

Pilátová, M.: Být ženou nestačí. Současné latinskoamerické prezidentky bojují se stávkami a snaží se zůstat rozumné	11/11
Rouček, L.: Gender Mainstreaming: nová dimenze zahraničních misí Evropské unie	11/14
Dobrotivost jako nejvyšší ženská ctnost. Úryvek z knihy Berty Suttnerové	11/8

LIDSKÁ PRÁVA

Bilková, V.: Účel, nebo prostředek? Lidská práva v zahraniční politice České republiky	12/9
Dlouhá, G.: Podpora demokracie v pojetí české zahraniční politiky	12/11
Pánek, Š.: „Euroamerická demokracie není model, který je vnitřněly teď hned kdekoli na světě“	12/16
Scheu, Ch. H.: Všeobecná deklarace lidských práv ve světle vývoje mezinárodního práva	12/4
Zbořil, Z.: Lidská práva, demokracie a asijské hodnoty v jihovýchodní Asii	12/14
Zemanová, Š.: Symbolické významy Všeobecné deklarace lidských práv	12/6

DVA POHLEDY

Nekvapil, V., Krutílek, O.: Vstup ČR do Schengenského prostoru: pro a proti	1/21
Lebeda, P., Ševčík, M.: Ekonomická diplomacie vs. lidská práva: dva pohledy	2/18
Hybášková, J., Laštůvka, V.: Pět let od zahájení války v Iráku	3/15
Rychlík, J., Zrno, M.: Má Česká republika uznat Kosovo?	4/20
Petránek, J., Šir, J.: Rusko po Putinovi	5/19
Rouček, L., Zahradil, J.: Lisabonská smlouva	6/23
Dřínek, V., Smatana, L.: Dnešní Čína	7/23
Larischová, K., Šafaříková, K.: Předsednictví v Evropské unii	8/21
Kopečný, O., Šestáková, L.: Budoucnost liberalizace světového obchodu	9/17

Joch, R., Rybáčková, J.: Americké prezidentské volby z pohledu České republiky	10/25	Kováčková, J.: Dva roky Ficovej vlády: čo priniesli Slovensku?	7/28	Kozák, K.: Primární volby ve Spojených státech amerických. Analýza obecnějších trendů	4/32	Hoder, L.: Populární geopolitika	11/37
Kozák, K., Veis. J.: Nový prezident Spojených států amerických	11/20	Krejčík, J.: Volby v Gudžarátu: návrat bojového hinduismu?	2/28	Longhurst, K.: Sarkozyho Středomořská unie představuje pro Evropskou unii problém	1/34	Horký, O.: Jaro 1968 mezi Prahou a Paříží. Evropské pohledy na mimoběžky a průsečíky dějin	8/36
Dienstbier, J., Štětina, J.: Lidská práva a zahraniční politika	12/21	Leška, V.: Slovenská republika vstupuje do eurozóny	12/22	Makariusová, R.: Globální dohoda OSN. Společenská odpovědnost v systému Globálního vládnutí	7/26	Konečný, D.: Několik poznámek ke změněné Koncepci ruské zahraniční politiky	11/33
EKONOMICKÝ OBZOR		Olša, J.: Černá ruka lidské zloby. K výročí největšího teroristického útoku v Indonésii	3/26	Mrázek, F.: Asijské perspektivy. Mezi tradičními rivalitami a opatrným sbližováním	7/24	Kopecký, P.: Gruzie, Rusko a americké volby	10/36
Fárek, J.: Strukturální proměny světové energetiky a jejich geopolitické souvislosti (I)	2/19	Maškarinec, P.: Mongolské parlamentní volby 2008 ve znamení výjimečného stavu	8/30	Novotný, L.: Bavorská CSU mění kurz politiky vůči České republice	3/22	Kubáček, J.: Nástup videopolitiky: výzva pro současnost	5/37
Fárek, J.: Strukturální proměny světové energetiky a jejich geopolitické souvislosti (II)	3/16	Muroň, P.: Je Kamerun další tikající bombou Afriky?	7/32	Novotný, L.: Nebezpečné známosti na německé levici	5/31	Makariusová, R.: Počátek působení islámských nevládních organizací s radikálním podtextem	11/35
Foltýn, J.: Nový ekonomický a obchodní regionalismus: růst, přínosy, rizika	1/22	Novotný, L.: Politické zemětřesení v Bavorsku	11/23	Pojar, T.: „Vybudováním radaru se smaže kus hranice mezi starou a novou Evropou“	8/22	Mandelson, P.: Co nám členství Ukrajiny ve Světové obchodní organizaci říká o světové ekonomice?	3/36
Foltýn, J.: Asie: diplomacie a potíže s „rýžováním“	6/24	Piknerová, L.: Od bantustanů k duhovému národu	9/34	Pošvářová, J.: Evropská migrační politika za hranicemi Evropy	2/37	Suja, M.: Írán a základny – test unipolarity	3/34
Kolman, V.: Deset let od propuknutí ruské měnové krize	9/18	Springerová, P.: Bolívie na pokraji rozpadu?	6/30	Ruščák, A.: Jak ovlivní krize v Gruzii Společenství nezávislých států?	9/21	Šmihula, D.: Obrana malého státu	1/38
Neumann, P.: Ekonomika Spojených států před volbami	10/22	Staník, M.: Mezi ostrou rétorikou a opatrně konstruktivními tóny	9/30	Šmihula, D.: Súčasný medzinárodný terorizmus	7/36	Šmihula, D.: Idea právnej regulácie vojny	9/36
Židek, L.: Prohloubení ekonomických reforem: podmínka růstu indického hospodářství	5/20	Šepták, M.: Co přinesly rakouské parlamentní volby?	11/21	Šmihula, D.: Idea právnej regulácie vojny	9/36	Zachar, M.: Prečo má Kosovo nárok na samostatný štát?	4/37
ZEMĚMI SVĚTA		Šimov, J.: Odešel, aby zůstal. Putina éra v Rusku končí a zároveň pokračuje	1/25	RECENZE			
Breber, J.: Tchaj-wan se obává o svou svobodu a demokracii	11/28	Šmid, T.: Arménské prezidentské volby a vítězství karabašského klanu	4/29	Bobek, P.: Krize v německo-amerických vztazích	4/39	Doudová, H.: Německá zahraniční politika	5/39
Dunajová, A.: První krok k míru v Demokratické republice Kongo	4/24	Vaďura, V.: Za principy revoluce: vojenská dimenze prezidentských voleb v Zimbabwe	9/27	Doudová, H.: Německá zahraniční politika	5/39	Druláková, R.: Česká zahraniční politika: aktéři, struktura, proces	3/38
Fantlová, T.: Volbám vstříc. Na Ukrajině bylo roztočeno další kolo vlekoucí se politické krize	12/25	Vondruška, O.: Libanon: Vyvanutý entusiasmus „cedrové revoluce“	6/26	Eichler, J.: Únor 1948. Šedesát let poté	12/37	Pešeková, M.: Česko-německá deklarace: Deset let poté	3/38
Haisman, J.: Chile v poločase	4/29	Záhořík, J., Kumsa, A.: Etnický federalismus v Etiopii v širší perspektivě	1/32	Pešeková, M.: Česko-německá deklarace: Deset let poté	3/38	Pefková, A.: Rusko-čečenský konflikt	3/39
Horák, S.: Přinese nová ústava změny v Turmenistánu?	11/26	Vztahy a problémy		Sitek, P.: K čemu slouží národní identita?	8/39	Svoboda, D.: Černá Hora – bílé místo Balkánu	6/38
Hořejšová, T.: Co přinese Dánsku třetí mandát liberální vlády?	1/29	Aliová, N., Kužvart, J.: Íránský vliv v Iráku: změř protichůdných zájmů a jejich východisko	8/28	Štěpanovský, J.: Mezinárodněprávní aspekty nezávislosti Kosova	3/18	Štěpanovský, J.: Madeleine Albrightová radí nástupci G. W. Bushe	10/39
Juza, P.: Prezidentské volby v Uzbekistane: bez překvapení	2/22	Bílková, V.: Nesmělé námluvy s Radou bezpečnosti	1/36	Tesař, F.: Kosovo: Legalizace černé stavby?	5/28	Veselý, Z.: Marshallův plán. Šedesát let poté	1/43
Kalous, M.: Ani po příměří mrtvých v Somálsku neubývá	10/34	Bocianová, K.: Předsednictví Francie v Evropské unii	4/35	Tesař, F.: Kosovská loterie	12/31	Veselý, Z.: Evropa ve válce 1939–1945	2/39
Kmošena, J.: Guyana Esequiba. Venezuelsko-guyanský spor o problematický región	6/32	Cibulková, P., Kratochvíl, P.: Dokáže Evropská unie zaujmout jednotný postoj vůči Ukrajině?	10/26	Tichý, L.: Energie a bezpečnost jejich dodávek ve vztazích Evropské unie a Ruska	8/25	Vrabec, M.: Španělské idearium	6/38
Kotrbaček, P.: Pákistán: Tragická předvolební kampaň. Země v chaosu	2/25	Hosoda, T.: Umístění amerického protiraketového radaru v Japonsku (I)	5/25	Tůma, M.: Mezinárodní kooperace, nebo jaderná katastrofa?	10/32	Zbořil, Z.: Média ve službách terorismu	7/39
Kotrbaček, P.: Pákistánské všeobecné volby	4/21	Hosoda, T.: Umístění amerického protiraketového radaru v Japonsku (II)	6/20	Záhořík, J.: Hrozí nová válka mezi Etiopií a Eritreou?	10/29	Zbořil, Z.: Diplomacie	9/39
Kouba, K.: Prudce doleva: staronový směr pro Nikaraguu	12/28	Chmel, M., Kust, J.: Irsko po referendu o Lisabonské smlouvě	9/24	VOLNÁ TRIBUNA			
Koubek, J.: Povolení Švýcarsko: konec konkordance a „kouzelné formule“?	2/31	Klipa, O.: Evropská charta regionálních či menšinových jazyků	6/17	Adamec, D.: Analýza komunikační strategie organizace al-Káida	3/30	POSLEDNÍ STRANA	
				Bílková, V.: Irácká zkušenost a česká nezkušenost	8/34	Thukydides, Glosa, Homo Politicus	
				Černíková, P.: Evropská unie a Spojené státy americké: politické vztahy na počátku 21. století	1/40	1/44, 2–12/40	
				Dutu, P.: Národní a kolektivní prvky v obranné politice	6/36		
				Hoder, L.: Hrozba příchází z Teheránu	5/34		
				Hoder, L.: Irácká zkušenost jinak	6/34		

Thukydides

Hrdí čeští vlastenci nechť netaktnímu cizinci prominou, ale nemohu jinak: váš prezident se nechová, jak se na prvního mezi prvními sluší. Jeho činy připomínají malé dítě, které zuří a pláče, protože mu berou oblíbenou hračku – stranu, společnost, témata. Té největší hračky se teď říká Lisabonská smlouva, a jak jsem stačil pochopit, vět-

šina lidí se s ní smířila, když ji váš premiér podepsal.

Prezident se nyní rozčiluje, že ji nechťejí odmítnout polici ze strany, kterou zakládal. Ale proč by to dělali, když jejich vlastní lidé, lidé, kteří jim věřili ve volbách, smlouvě v drtivé většině důvěřují a vůbec se jí nebojí?! Vůbec je to celé divné. Před časem jste se rozhodli, že budete spojenci s většinou Evropanů, a teď se jich najednou bojíte a křičíte, že vás okrádají a utlačují, že vás chtějí ovládat. Tedy křičí-

te to vaše velké dítě, které zřejmě kvůli náklonnosti k pohádkám bydlí na Hradě.

Promiňte tu trochu ironického řeckého humoru, snažím se jen s odstupem dívat na věc, v níž jste vy až po uši. Mohu-li radit – nevěřte prezidentovi. Suverénni zůstáváte, jen když suverénni chcete být. A to budete muset dosvědčovat s Lisabonem i bez něho. Malé děti suverénni nejsou. Věří více pocitům a vnitřním hnutím, opakují naučené názory a málokdy si lámou hlavu tím, jak se dohodnout s ostatními. Tyhle děti chtějí dávat góly jen a jen samy, nepříhrají, hrají pro sebe, ne pro tým.

Řecko si moc dobře pamatuje, kam v tomhle bláznivém světě vede namyšlené sólování. Zkáza Helénů přišla ve chvíli, kdy odmítli přijmout, že v tak velkém a složitém světě se sami snadno ztratí. Doba městských polis je definitivně pryč. I Alexander Veliký si od Aristotela pamatoval poučku, že nejlépe se bojuje s přáteli. Držím vám palce. Poučte se trochu od nás Řeků a od velkého filosofa. A já se za tuto radu budu ještě chvíli bavit tím potouchlým dítětem s přísnou tváří starce.

Jan Žižka

Měnový štít proti krizi – koruna, nebo euro?

Koruna, nebo euro? Která z těchto měn nás lépe ochrání před krizí? Laik asi žasne, jak protichůdné mohou být odpovědi proslulých ekonomů na tuto otázku.

Je to dilema staré jako eurozóna sama. Staneme-li se součástí většího celku se společnou měnou, budeme lépe chráněni před finančními spekulanty, zaznává již řadu let z jednoho tábo-
ra ekonomů. Zvláště v době finanční krize se koruna může stát obětí spekulací. Důvodem může být paradoxně i to, že se investice do měny relativně zdravé české ekonomiky mohou jevit jako výhodné – v určité fázi světové krize. Než vypukne panika... A k panice v podobné si-

tuaci stačí málo, strach z rizika často nemá nic společného s racionálními úvahami. Čeští exportéři přitom dostávají dvojnásobný úder: nejdříve je odrovnává posilující koruna a následně je doráží odbytová krize na světových trzích.

A co opačný úhel pohledu? Kdybychom byli členy eurozóny, asi bychom se museli více přizpůsobit protikrizovým balíčkům, které členové měnové unie přijímají. Řada českých politiků i ekonomů o jejich účinnosti pochybuje. Česko má dnes k dispozici vlastní měnovou politiku, kterou se může snažit dopady krize mírnit. Asi největší českou „pýchou“ je ovšem autonomie zdejšího bankovního sektoru, který

podléhá dohledu České národní banky. Strategie zdejších bank byly ve srovnání s Amerikou a západní Evropou odlišné, do rizikových aktiv se pouštěly méně. Kdybychom byli členy eurozóny, je možné, že i tyto strategie bank by se lišily méně.

Žádná budoucí krize ovšem nebude úplně stejná jako ta současná. Euro zavedou Slováci, dalšími v řadě mohou být Poláci. Pokud se na tomto scénáři nic nezmění, riziko spekulací vůči koruně ještě enormně vzroste.

Jan Žižka je zástupcem šéfredaktora deníku E15.

Ze života redakce

Ve dnech 26. až 28. září byly konečně po 200 letech opět osazeny tři věže Malostranské besedy. Do té největší, která byla posazena na budovu v poslední zářijovou neděli dopoledne, stavebníci vložili několik „vzkazů“ budoucím generacím. Je v ní dopis prezidenta republiky a pražského primátora, dále třeba běžné účty, jízdenky městské dopravy, jídelní lístky malostranských lokálů, dokonce i mobilní telefon. Jenže je tam i něco víc, o čemž představitelé hlavního města

Prahy ani zaměstnanci firmy Podzimek nevědí.

Redakce *Mezinárodní politiky*, sídlící několik desítek kroků odtud, se rozhodla, že i ona má budoucím obyvatelům Prahy co sdělit. V noci ze soboty na neděli, a teď už to můžeme říci, protože těžko někdo sedmitunovou věž kvůli tomu zase sejme, se jednomu redaktorovi podařilo nepozorovaně, přestože bylo celé Malostranské náměstí pečlivě monitorováno, umístit do dřevěné kostry báně krabici

od kopírovacích papírů obsahující tříprostorová zobrazení některých českých unikátních příspěvků do zlatého fondu světového civiliza-
ce. Nejtěžší bylo ztvárnit „tunelování“, „vyprázdněnou politiku“ či „ohlas české zahraniční politiky v zahraničí“, ale s pomocí lepenky, igelitových pytlíků, provázků a lepicí pásky se podařilo vytvořit velice zdařilé modely.

Good job, přátelé!

Homo politicus